This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

THE
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

F XIV
5833/5

RUSKA SINODA

ili

SUSTAV RUSKE CRKVE

USLIED REFORME

PETRA I. SAMODRŽCA SVE RUSIJE

Priredio
O. J. MIOLIN
Franjevac Države presv. Odkupitelja.

IHS

U ZADRU
Brzotiskom „Katoličke Hrvatske Tiskarne"
1884.

Digitized by Google

Digitized by Google

RUSKA SINODA

ili

SUSTAV RUSKE CRKVE

USLIED REFORME

PETRA I. SAMODRŽCA SVE RUSIJE

Priredio
O. J. MIOLIN
Franjevac Države pres. Odkupitelja.

U ZADRU
Brzotiskom „Katoličke Hrvatske Tiskarne“
1884.

Digitized by Google

BX 491
.D17

Pridržavaju se književna prava

SL D

Digitized by Google

N. 615.

Imprimatur

Ex Episcopali Curia

Sibenici die 3. Junii 1884.

L. ✝ S. **Antonius Joseph Episcopus.**

N. 98.

Nihil obstat quominus imprimatur

Datum Sinji die 1. Junii 1884.

L. ✝ S. Fr. JOSEPHUS PAIĆ
Min. Provincialis.

Digitized by Google

Pazite na se i na sve stado, u kojem vas Duh Sveti postavi biskupima, da upravljate crkvom Gospodnjom, koju steče krvlju svojom. (Act. 20,28.)

Duh Sveti je biskupe postavio za upravitelje i pastire pomjestnih crkava; a to ne samo imenom dali baš stvarno i u svakom pogledu da im budu Predstojnici i Glavari.

(Vjeroizpoviest Pravoslavna).

Digitized by Google

Štiocu.

Već sam naslov knjige pokaziva smjer ove radnje, kojom dokaže li se, da u Ruskoj crkvi neobstoji bistveno potrebite vlasti, ter s toga da je sašla sa pravca, koji je Isus svojoj crkvi dao, može se reći da je ona svoju svrhu postigla. Da nam poduzeće za rukom podje, najprije u uvodu odredili smo predstaviti kako su crkveni odnošaji do Petra I. obstojali, i kako je duhovna vlast imala nešto svoje nezavisnosti: ali Petar I. stupiv na vladanje zakvačio ju je i stegao u verige. Zato se odmah prvo poglavje bavi potanko o tom njegovu postupanju. Drugo pak poglavje, sliedeć ga stopimice, prihvaća da se je nezakonito vladao i da je ta njegova ustanova nezakonita. A treće dokaziva da to što je ustanovio nije no njegovo puko orudje, ter da nad carom, ili van cara vlasti vrhovne bilo državne, bilo crkvene neima. Što će četvrto poglavje sa istim katekizmom dokazati; a peto

Digitized by Google

donieti da biskupi i članovi Sinode teoretično isto potvrdjuju; napokon šesto da i faktično priznaju.

Tekom sve radnje vodićem nam je bilo svake hvale vriedno djela ot. Tondini-a „Le Pape de Rome etc." u prevodu, i njegova izdanja „Réglement Ecclésiastique etc." uz djela Schmitta i još nekih auktora kako će se na dotičnih mjestih opazit. Štioc pak neka dopusti da mu sad sa serafinskim Naučiteljem nekoliko rieči upravim: „Nadje li tkogod što vriedna hvale u ovom djelašcu da blagodari Svemogomu padaritelju svih dobara. Na drugih pak mjestih kad bi našao što nepravilna, sumnjičava ili nejasna nedostatnosti piščevoj neka blagonaklono oprosti, koji zaisto, svjedok mu njegova saviest, želio je jedino istinita očita i javna izkazati.

Bilo štomudamu ob izrekah sadržanih u spisu: nek se na to pomnji i vrlo pazi, da tko uz svoje mnenje

Digitized by Google

toliko neprianja, da tudje rieči preziruć i gledajuć ih naduhtošću i zavisti sebi put istine nepreprieči; te nek nebude od onih o kojih Apoštol Timoteju veli (2, 3.) da se svedjer uče a nigda nemogu da dojdu do istine: što Bog odklonio od onih, koji ju svesrdno traže. Ovu pak istinu neumorno tražiti, uspiešno postizati, negubivo hvatati i držati udielio nam koji je Put, Istina i Život! (*S. Bonaventura in II. d. 44. g. II. ad fin.*)

Digitized by Google

Digitized by Google

UVOD.

Početak kršćanstva u Rusiji. Zašto i kada su započeli odnošaji sa Carigradom. Prvi Metropolita ruski. Njegov ugled, moć i dostojanstvo. Kako su Rusi Patrijarku postigli. Njegova vlast, nezavisnost i zasluge.

Kada je počela svietliti luč evangjelskih istina u Rusiji medju povjestničari nije stvar na čistu. Svakako većina u najdavnija doba upire. No sjajem velikim počela se je širiti obraćenjem Olge, na kršćenju god. 955 Helene: a najviše obraćenjem njezina unuka Vladimira, koji uprav riedkom odvažnošću širio je kršćanstvo u svojoj zemlji, da mu Rusija ima uviek zahvalna ostati radi kršćanske slobode. Na kršćenju god. 988 on dobi ime Vasilj.

Ali kako je Vladimir zaprosio ruku carigradske kneginje Ane, sestre grčkog cara Vasilja, ter ona uzrokom bi što se je na kršćanstvo obratio, tako su izmedju Carigrada i Rusije tjesniji odnošaji nastali.

Broj kršćanâ uzmnožavao se je sve više, koji s ovog novog odnošaja zavisili su od carigradskog Patrijarke; tamo su se svedjerno u svojih potrebah obraćali. Nego

Digitized by Google

buduć ruški glavni gradovi puno od Carigrada odalečeni bili, kao n. pr. Kijev, Novgorod i Pleskov, a broj se povisio kršćanâ, stali se misliti kako bi se lašnje moglo doskočiti njihovim potrebam. Za ovo su cienili najsgodnije kad bi dostigli mjesto — patrijarku, kao što se i dogodi. Ovaj dobi naslov: Metropolita sve Rusije i Kijeva, gdje mu je stolica bila.

Ta zavisnost i odnošaji, premda možda bijahu u svom početku najiskreniji i ugodni, ipak poslie postadoše ruskim vladarim toli nesnosni da se na neki način njihove težnje i namjere mogu označiti: borbom za nezavisnost. Tako n. p. Veliki knez Jaroslav g. 1051 pozva sve ruske biskupe, da nezavisno od Patrijarke izaberu za Metropolita nekog svećenika Ilariona, narodnošću Rusa, da se tim načinom oslobode tudjeg skrbničtva. Tomu se biskupi neodazvaše buduć to bilo pravo Patrijarke carigradskoga. Pače sinovi Jaroslavovi dadoše pravo Patrijarki carigradskomu, ne samo da Metropolita Kijeva može imenovati, kanonično uzpostaviti dali još da može i svoje (grčke) narodnosti čovjeka izabrati. I tako ostade ruska Crkva zavisna od carigradske sve do pada iztočnoga carstva. Zato u jedanaestom vieku Metropoliti ruski bijahu sami Grci. Sasvim tim ruski vladari nisu prestajali u različitih prigodah kušati bili se mogli te zavisnosti osloboditi. U dvanaestom vieku n. pr. ona uzrokom bijaše težkomu razdoru. Po smrti Metropolite Mihovila Veliki knez Iseslav Mitislavić g. 1146 sazva sve ruske biskupe da bez dogovora sa Patrijarkom carigradskim sami izaberu za Metropolita učnog i pobožnog Monaka Klementa.

Ovomu se silno uzprotivi Niphont novgorodski Episkop želeć dogovor sa carigradskim Patrijarkom; ali on s toga bi zatvoren u samostan. Ovi čin toli je uzrujao ruski puk da se je razdvoj porodio i više godinâ trajao. Patrijarka carigradski poznajuć dobro svoje pravo i nemareć za prkos Velikog kneza imenuje Metropolitom Kostantina I. rodom

Digitized by Google

Grka a Klementa sbaci; pa jošte sa sebi privrženimi biskupi prokle uspomenu Velikih knezova, što su se uplićali u Jerarkiju, a u prvoj sjednici uništi sve Klementove ustanove. Nego na veliku žalost vjernikâ razdor je sliedio sve do Kostantinove smrti. Tada se napokon složiše ruski knezovi i zaprosili su od carigradskoga Patrijarke Metropolitu a on im god. 1160 posla Theodora, ovaj je vladao samo dvie godine i 10 mjes. (Staastskirche Russlands etc. p. 13).

Nu sve te pomirbe nisu dugo trajale. Rastislav Veliki knez u istinu prima Ivana III. za Metropolitu Kijeva, koga je Patrijarka poslao godine 1164; ali budući ga Patrijarka poslao bez dogovora njegova, prima ga jedino uz pogodbu da unapried toga bez njegova privoljenja neima učiniti. Sasvim tim kao što je imao pravo imenovati i kanonično uzpostavljati tako je faktično uviek i radio, premda bi se pojavile kojekakve protivnosti sa strane vladarâ. Tako n. p. Veliki knez nije htio priznati za Metrepolitu Pimena, što ga je Patrijarka Nilus poslao, tako je naredio da mu se javno oduzmu metropolitanska obilježja g. 1381. Ipak po smrti Pimena od Velikog kneza izabrani Ciprijan Metropolita morao je glavom putovati u Carigrad g. 1390, da kanonično uzpostavljenje dobije.

Nego padom Carigrada 1453 stvari su se promienile. Koliko je carigradska crkva veće upadala u zamke Visoke Porte, toliko se je ruska od nje više odcjepljivala. Ovom prigodom na osobiti način poče Veliki knez podizati svoj upliv i moć nad ruskom crkvom. Osim što bi u izbor Metropolite sve snage ulagao nego on isti bi htio podieliti leno (feud) predajuć Metropoliti štap u desnu ruku, kao što se je g. 1564 dogodilo sa Tanasijem. Iz ovoga se vidi da su Veliki knezovi na metropolitansku čast mnogo računali; a za tim može se zaključiti da je u Rusiji duhovna vlast sačinjavala svoju osobitu od svjetovne nezavisnu, što je uprav po naredbi njezina ustanovitelja Isusa Krsta, a i po nauku grčko-istočnih bogoslovaca. Biskupi

Digitized by Google

n. pr. bijahu nezavisni usve i posve u svojih biskupijah. a za vrhovnoga svoga glavara imali su Metropolitu. Njihov upliv a osobito onaj Metropolite bio je velik. Metropolita Leontius toliko je koncesijâ dobio da u kriepost ovih ista careva vlast bijaše se puno ograničila, caru kao i svakom drugom svjetovnjaku bi sasvim zabranjeno uplićati se u duhovne posle. Ne samo u crkvenih dali i u političkih stvarih moć Metropolite bijaše prevelika [1]). On je bio vrhovni i najviši savjetnik Velikih knezova; on je mogao i smjeo u dojednom državnom poslu podignuti svoj glas: bez njega rat se nezameće nit se mir sklapa. U jednu rieč ništa se nije započimalo bez njega. Dakle njegova moć bila je dostigla vrhunac osobito u polovini šestnaestoga vieka. Neimamo se dakle čuditi ako i najmanji pokušaj sa strane vladara proti metropolitanskoj vlasti bijaše razdoru početak, pače uzrokom najžalostnijih posljedica.

Nego caru ruskomu Ivanoviću u šestnaestomu vieku svidi se da bi taj sjaj još mogao povećati (je li to učinio da se lašnje otrese Carigrada oli za koju drugu svrhu mi na to nepazimo) [2]); a to dostignuvši da Metropolita ruski bude uzdignut na čast Patrijarke. Savjetuje se odmah sa Metropolitom Jobom, sa najuglednijim svećenstvom, sa državnimi ministri, pak šalje poklisara u Carigrad da izprosi tu duhovnu čast. Sjedio je tada na carigradskoj stolici Jeremija II; on im pristade na prošnju; i odputuje on glavom g. 1588 u Rusiju, gdje sazvavši sabor uzpostavi ruskog Patrijarku [3]). Izdade povelju podpečatanu od Velikog kneza i podpisanu od svih najuglednijih ruskih i

[1]) To je kod Iztočnjaka od davnine bilo da Patrijarka tim duhovna vlast, u Parlamentih za carem prvo mjesto ima. cf. Thomassinus Vetus et nova Eccl. disciplina Part. II. l. III c. 46 n. II.

[2]) Mnenje Theinera sr. Staatskirche Russlands etc. p. 29.

[3]) No glavna svrha njegova putovanja bi novčana podpora. Theiner op. c. p. 35.

Digitized by Google

tada prisutnih tamo grčkih svećenika, u kojoj se priznaju prava odsada moskovskoga Patrijarke, kô i svih drugih, a u redu da dolazi za jeruzolimskim. [1]) Isto priznaše i drugi iztočni Patrijarke sa množtvom Metropolita, nadbiskupâ i biskupâ u saboru držatu dne 23 Siečnja godine 1589.

Premda Moskovskog Patrijarke vlast bijaše, da tako rečemo, neograničena, ipak uviek je još zavisio od Carigrada. Da ništa drugo njegovo izabranje n. pr. morao je Patrijarka carigradski *odobriti*. Tek g. 1657-1660 Dionizij II. carigradski Patrijarka sa onimi Aleksandrije, Jeruzolima i Antiokije predadoše ruskomu poklisaru ukaz u kojem izjavljuju da radi nadošlih težkih okolovština dopuštaju da unapried Ruska može izabrati od samih svojih sveštenika sebi Patrijarku a privoljenje iztočnih Patrijarka da nesluži. Nego i s toga još nisu odnošaji prestali, dokazom nam je poznato pravdanje radi kijevske metropolitanske stolice. S toga dolazi g. 1682.pet ruskih biskupa na sabor u Carigrad izmedju kojih je bio glasoviti Petar Mogilas. Kod sumljivih stvari u pogledu vjere i običajâ crkve, ruski Patrijarka tražio je savjeta i poduke od carigradskoga. Cari su takodjer običavali svake godine slati na dar u Carigrad petsto dukata. (Schmitt. Kritische Geschichte der neugriechischen und der russischen Kirche etc. p. 281.)

Hoće Schmitt da svjetovna vlast metropolita prošastih vjekova bi veća nego sada Patrijarke, no s toga da se je povećala njegova duhovna vlast. Bilo kakomudrago svakako Patrijarke upliv bijaše velik. On je za carem imao prvo mjesto; on je uviek bio upitan za savjet u svih važnih političkih poslih; on je kod vladara i puka bio u najvišem štovanju. Neka pak nemisli tkogod da je ovo njemu bile kakvim ukazom podieljeno. Nè, to je sveta ostavština starine posvećena počitanjem i ljubavlju. koja se je sve-

[1]) Po Theineru dolazi treći u redu t. j. za aleksandrijskim; op. c. p. 35.

Digitized by Google

djerno čuvala na korist njegove vlasti i dostojanstva. I zbilja Rusija nemože nigda zaboraviti prevelika dobročinstva po Patrijarkah dostignuta a prije po metropolitih.

Što su metropoliti učinili za Rusku o tom nam poviest najbolje kaže. Svaki Rus kad ju čita mora izpovjediti, da budu njihovi biskupi i metropoliti, pak u obće duhovna vlast, sliedila svoju moć, njihova bi sada sudbina posve drugčija bila. Ob ovom sr. Schmitt op. c. p. 147-154. Samo ćemo mi malo baciti pogled na njihove Patrijarke.

Prvi Patrijarka Job g. 1588-1604 i nasljednik mu Hermogenes g. 1604-1612 mnoga su pretrpjeli a to za dobrobit otaćbine. Griška Otrepijev priestolja otimač Joba je sbacio sa patrijarske stolice a mjesto njega stavio Injacija episkopa rajsanskoga. zatim naredi zatvoriti ga u samostan, napokon uz mnoge monake dao ga smaknuti. Bolja sreća nije poslužila ni nasljednika mu, a to sve jer su uz zakonitu vladarsku kuću stajali. Više putâ u ratu sa Poljaci Hermogenes caru je spasio život, nu on s toga bi višemu progonstvu izložen, napokon od gladi u tamnici umrie. Za ovim bi izabran Philaret, njega posveti tada nahodeći se tamo Patrijarka jeruzolimski Teophil g. 1619 [1]). Što je i ovaj pretrpio a s druge strane uradio za sada vladajuću kuću Romanov uprav je nevjerojatno. Suviše on je svojim mirnim ponašanjem dostigao davno očekivani mir, i red u državi uzpostavio.

Patrijarka Josip g. 1642 ima tu najvišu zaslugu, što je popravio liturgične knjige. Njegov pako nasljednik Nikon dokonča podpuno stvar. On je zasnovao grčkih i latinskih škola u Rusiji, naredio da se iz privatnih kuća odnesu prilike, koje su krivobožno bile štovane. U različitih prigodah pokazao se je baš pravim pastirom, koji je bio spravan dati život za stado svoje. Kad je g. 1649 (?) car Aleksis Mihaelović izdao neku zakonodavnu knjigu, u

[1]) Ovaj je takodjer došao u Rusiju da kod velikih knezova izprosi novca (Thein. op. c. p. 49).

Digitized by Google

kojoj su se vriedjala prava svećenstva, u Nikonu je našao najvišeg protivnika. Dugo bi bilo kazivati sva ona što je za to podnio. Dosadilo to njemu ter se odreče patrijarske stolice. Tada car pozivlje ruske biskupe da sude o svojevoljnoj odreci Patrijarke. Mnogi od njih, osobito Injacij Arkimandrit, izjaviše, da oni neimadu prava svoga pastira suditi. Radi čega car pozivlje Patrijarke Jeruzolima i Antiokije g. 1665 (?) na novi sabor u Moskvu, da oni sude o toj stvari. Izjaviše, da je Nikon te časti lišen, premda u drugom saboru u Moskvi g. 1667. priznaše mnoge njegove zasluge u pogled popravljenih liturgičnih knjiga. [1])

Joakim Patrijarka g. 1674 što nije učinio za uzdržanje mira u svojoj otačbini, osobito nastojeć pomiriti Velike knezove Ivana i Petra? Prvi, kao stariji, imao je pravo nasljedstva ali dostojanstvenici ruski uz pripomoć vanjske sile izabraše Petra. Kad je Petar vladanje započeo veliko množtvo urotnikâ osudi na smrt. Hadrijan pako Patrijarka svečano ode k caru sa čudotvornom slikom pres. Bogorodice, moleć ga da odustane od te strahovite kazni. Ali sve to bijaše uzaludno, jer se Petrovo srdce nije dalo lako omekšati; svakako iz ovog se vidi da Patrijarka bijaše ruskomu puku uvjek jedino utočište. Carska kuća jeli u kakvih razmiricah bila, to sa narodom to sa kojim drugim, uviek posredovanje njegovo se želilo. Nego smrću Hadrijana, ruska Patrijaršija svrši. Jedanaest Patrijarkâ susljedice upravljalo je ruskom crkvom sa osobitom duhovnom vlašću, [2]) dok Petar Veliki tomu neučini kraj; [3]) a zašto i kako ostaje nam da vidimo.

[1]) Poznato je, da za vrieme njegovo porodiše se razkolnici kojih danas, po novijih izvješćih, ima do deset milijunâ. Povodom je bilo što je puk mislio, da popravljenjem knjiga uveo se nov nauk u njihovu crkvu.

[2]) Upozorit nam je štioce da smo jedino nastojali dokazati da je do Petra I. obstojala barem neka nezavisna duhovna vlast, a kada su prestali odnošaji sa Rimom ili pače kakvi su u obće bili u isto to vrieme itd. van je našega pitanja.

[3]) O razvitku kršćanstva u Rusiji itd. sr. Schmitt op. c. p. 127-160, kojim djelom i mi se služimo; takodjer Theiner, Staatskirche Russlands etc.

Digitized by Google

POGLAVJE I.

Uzpostavljenje Sinode.

§. I.

Kada, zašto i kako je Petar I. ustanovio Sinodu.

Bilo je g. 1718 kada je Petar Veliki [1]) upravu ruskoga carstva na različite ogranke razdielio, a g. 1720 sasvim dovršio sa „generalnim Reglamentom“ t. j. propisi po kojih se imadu ti ogranci vladati. Ohrabren toli sjajnim uspiehom, cienio je da ga je Bog pozvao da kao carstvu tako i crkvi dade nov smjer. Što mislio to i učinio.

Godine 1721 on tu svoju namjeru, pače čvrstu odluku, na sliedeći način naviesti:

U K A Z.

Po milosti božjoj Mi Petar I. car i samodržac sve Rusije itd. itd. itd.

[1]) Štiocu nebudi začudno što mi Petru I. nadodajemo pridjevak „veliki“. U cielom ovom pitanju kada mu taj pred oči dodje može sam

Digitized by Google

Posred mnogobrojnih od Boga naloženih Nam briga pridavši Nam ovu vlast, za dobrobit Našega naroda i ostalih podvrženih Nam država, Mi našu pozornost i na duhovno stanje obratismo, opazivši pak u istom mnoge nerede i zlorabe saviest se je Naša na to uzbunila i ne bez uzroka, ta Mi bismo se tada napram Previsokomu nezahvalnim pokazali, kada bi preuztrojstvo u crkvenih poslih zanemarili, poslie nego smo kod vojničkih i civilnih od njegove milosti tako poduprti bili. Bojati Nam se je bilo kad bi Nas ovi sudac, koji negleda na osobe, pozvao na račun povjerene Nam službe, da se nebismo mogli opravdati. Radi toga smo se poskrbili, po izgledu pobožnih kralja koli staroga toli novoga zavjeta, da i duhovno stanje na bolji red dovedemo. Nenahodeć pako boljega sredstva, da se dostigne ta svrha, do jedne *saborne oblasti* (ta bo uprava u rukuh jednog jedinog nije sigurna od strasti, suviše kada u baštinstvo neprolazi, manje će se nastajati o uzdržanju i branjenju iste), s toga Mi uzpostavljamo Duhovni Sbor t. j. Sinodu, koja po nadodatomu „Reglamentu“ ima upravljati sa duhovnimi posli svih crkava sve Rusije.

Mi pako zapoviedamo svim Našim vjernim podložnicim bili kojegamudrago reda, duhovnog ili svjetovnog, da ovi sbor velikog auktoriteta i velike vlasti priznadu. On im budi u duhovnih potrebah zaduji poziv, kod njegovih definitivnih zaključaka neka se umire i neka se podlože svim njegovim naredbam, pod istu težku kaznu, kojom se grozi onim, koji se i ostalim vlastim uzprotive ili se neposlušnimi pokažu. Ovi sbor nastojat će popuniti „Reglament“ novimi ustanovami, kako budu izi-

---

nadostavit „tako rečeni“: a isto vriedi za pridjevak „pravoslavni“ ili „pravoslavna“ itd. Mi priznajemo ono što je jednoć neki časopis tvrdio: la nefanda penna di Voltaire e tutto il vil coro de volteriani fecero l'apoteosi di Pietro Czar e gli decretarono il nome di Grande, perchè egli era grande solo nell' empietà, famoso per dispotismo, per dissolutezza, per ferocia etc. (L'Ancora di Trieste 1876 p. 195); a hvalimo takodjer i veleuč. ot. Markovića što piše: „mi nesmiemo u tome na ruku biti (t. j. grko-ist. nazivljuć ih „pravoslavni“), jer mal po malo samoj istini mogli bismo naškoditi itd. (Papino Poglavarstvo p. X.) Premda smo dakle uvjereni da dotičnici podnipošto ne zaslužuju tih pridjevaka, ipak u tom nećemo biti skrupolozni jer prvo svega štioci znadu u kom smislu razumiemo reći, a drugo auktori kojima smo se u ovom pitanju služili rabe taj pridjevak ne uvažujuć rieč no stvar. Nego i pridjevak „hristjanin“ cienimo da bi po sv. Cipriianu imali odstranit, koji veli: „nec Christianus videri potest qui non permanet in evangelii eius et fidei veritate“ (De unitate Eccles. XIII p. 32. ed. Krabinger).

Digitized by Google

skivale različite okolnosti različitih stvari; svakako sbor toga ne smije činiti bez Našega privoljenja.

Mi naredjujemo da ovi duhovni sbor ima sastojati iz ovdje sliedećih članova: Jedan predsjednik, dva mjesto-predsjednika, četiri savjetnika i četiri prisjednika. A budući rečeno u sedmom i osmom članku prvog diela „Reglamenta“ da predsjednik, kad bi on u čem pogriešio mora se podložiti sudu svoje braće t. j. sbora, s toga naredjujemo, da predsjednik ne može imati no samo jedan glas. Svi članovi ovoga sbora ulazom u svoju službu, moraju položiti prisegu, obraznica koje ovdje je naznačena“.

Dato u Petrogradu 25 Siečnja 1721.

Petar[1]).

Evo nam sam kaza čisto i bistro zašto je započeo i kako se je vladao kod crkvene te reforme. Uzalud nam

[1]) Znaduć mi dobro za važnost veliku ovoga dokumenta, uhvamo se osobitu uslugu učiniti štiocim ako prenesemo, uz naš i latinski prevod, još i ruski original. Što ćemo isto učiniti kad nam dodje govor doli niže, p. 111, o prisegi članova presv. Sinode. Princip Potemkin god. 1785 objelodanio ga je na latinskom jeziku kako sliedi:

Edictum.

„Indulgente Divina Gratia, Nos Petrus Primus Tsar et „Auctocrator totius Rossiae, etc. etc. etc. Inter tot tantasque, „quas summa a Deo Nobis concredita potestas a Nobis effla„gitabat, curas, ut populum Nostrum, ita alia ditioni Nostrae „subjecta regna emendandi, cum obtutum Nostrum in ordinem „etiam sacrum defiximus, atque in eo multa perperam praepo„stere agi, magnamque in ejus rebus gerendis inesse imperfec„tionem deprehendimus, non vano certe in conscientia Nostra „metu sumus perculsi, ne adversus supremum numen ingrati „esse videamur, si Nos qui ope ejus instructi, tot tamque egre„gios in re militari et civili reformanda fecerimus progressus, „omni sacrum ordinem limandi expoliandique cura supersede„bimus. Ad haec extimescendum Nobis erat, ne coram Judice „ab omni personarum studio longe remotissimo, tantae se Nobis „demandatae provinciae rationem a Nobis exacturo, redderemur „inexcusabiles. Quibus fiebat, ut Nos regum, qui superiorum „temporum memoria, in Veteri et Novo Testamento vera pie-

Digitized by Google

je tražiti, je li možda išta promienio od svog načina u reformi crkve od onog u civilnih i vojničkih ograncih. Pače kad propisuje „Reglament generalni“ i nepada mu

---

„tatis laude floruerunt, exemplum aemulati, curam ordinis etiam „ecclesiastici ad meliora reducendi susceperimus. Ad hanc vero „rem praestandam, praeter ex multis personis conjunctum magi„stratum, nulla ratio Nobis visa est commodior. Unicam enim „personam affectibus plus justo indulgere, certissima res est. „Adde quod, cum potestas haec non sit haereditaria, de ea su„stinenda tuendaque minus sedulo laboratur. Quare instituimus „spirituale collegium i. e. Synodum, omnia omnium in universa „Rossia Ecclesiarum spiritualia negotia moderaturam, juxta pro„xime hic sequuturum praescriptum. In mandatis etiam damus „ut omnes Nostri fideles subditi, cujuscumque tandem sint or„dinis, sive spirituales, sive saeculares, ecclesiasticum huncce „magistratum magnae auctoritatis, magnaeque potestatis esse „agnoscant. Ad illum in causis spiritualibus transigendis ultimo „provocent, decreto decisionique illius acquiescant; definitiva „illius sententia sibi satis fieri persuasum habeant: omnibus „illius mandatis plane perfecteque obsequantur, sub metu in„gentis poenae ob denegatum obsequium subeundae; habito ad „alia juridica collegia respectu. Collegii istius etiam est, ut „regulamentum suum novis in posterum regulis quas variae „variorum negotiorum circumstantiae sunt postulaturae, locu„pletatum curet: tamen hoc (non), nisi Nostra accedente ap„probatione, facere non debet. Collegas autem ad hocce colle„gium constituendum designamus; qui hic recensentur: unicum „praesidem, duos qui praesidis vicem gerant, quatuor consiliarios „et quatuor assessores. Quum vero in statuti hujus prima parte „septimo et octavo paragraphis commémoratum fuerit, praesidem, „si forte se gravis alicujus sceleris alligaverit, judicio collega„rum suorum iri subjectum: ea gratia decernimus ut praeses „unicam, eamque aliorum parem et aequalem sententiam ferendi „jure gaudeat. Porro collegii istius socii munus suum auspi„caturi, mox coram sancti Evangelii volumine juxta adnexam „hic loci juramenti formulam, sese jure jurando obstringant, „necesse est.

„Subscriptio, quam Sua Regia Majestas propria manu „adjecit, ita se habet.

„*Petrus.*“

Digitized by Google

na um rek bi, da bi se morao nešto drugčije ponašati. On svim bez razlike časti i vlasti evo što propisuje: „ovdje neće biti nikakovih novih propisa o ravnanju i vodjenju

---

Sada evo ruskog originala.

Ukaz'

Dlja učreždenija duhovn'ija kollegii (Sinoda).

BOŽIEJU MILOSTIJU,

MI PETR' PRV'IJ
car' i samodržec' vserossijskij
i pročaja, i pročaja, i pročaja.

Meždu mnogimi, po dolgu Bogodann'ija Nam' vlasti, popečen'mi o ispravlenii naroda Našego, i pročih' poddann'ih' Nam' Gosvdarstv', posmotrja i na Duhovn'ij čin', i vidja v' nem' mnogo nestroenija i velikuju v' djelah' ego skudost', ne svetnij na sovjeti Našej voz'imjeli M'i strah', da ne javimsja neblagodarni Višnemu, aste, tolikaja ot' Nego polučiv' blagoposješestva vo ispravlenii kak' Voinskago, tak' i Graždanskago čina, prenebrežem', ispravlenie i čina Duhovnago. I kogda nelicemjern'ij Ov' Sudija, vosprosit' ot' Nas' otvjeta o tolikom' Nam' ot' Nego vručannom' pristavlenii, da ne budem' bez'atvjetni. Togo radi obrazom', prežnih', kak' v' Vethom' tak' i v' Novom' Zavjetje, Blagočestiv'ih' Carej, vosprijav' popečenie o ispravlenii čina Duhovnago, a ne vidja dučšago k' tomu sposoba pače Sobornago Pravitel'stva. Poneže v' edinoj personije ne bez' strasti bivaet'; ktomuz' ne nasljedstvennaja vlast'; togo radi vjaštse nebregut' „Ustavlja eni Duhovnuju Kollegiju, to est' Duhovnoe Sabornoe Pravitel'stvo, kotoroe, sljedujuštem' zdje „Reglamentje", imjet' vsakija Duhovn'ija djela vo Vserossijskoj Cerkvi upravljat'. I poveljevaem vsjem' vjern'im' poddann'im Našim' osjakago čina, Duhov'nim' i mirskim', imjet' sie za važnoe i i sil'noe Pravitel'stvo, i u nego krajnija djel' Duhovn'ih uprav'i, rješenija i veršenija prosit, i sudom' ego opredjelenn'im' dovol'stvovatisja, i ukazov ego slušat vo vsem' pod' velikim' za protivlenie i oslušanie nakazaniem' protiv' pročih' Kollegij.

Digitized by Google

posalâ, jerbo Njegovo Carsko Veličanstvo odlučilo je, da se moraju sliediti propisi generalnog Reglamenta". (ap. Tondini der Römische Papst etc. Mainz 1877. p. 29).

Onom dakle *istom vlašću*, kojom je preustrojio carstvo, preustrojio je i crkvu. On dakle sam po sebi bez ičijega dogovora krenuo je ruskom crkvom, on joj reformator, on njezin upravitelj, on za ičiju duhovnu vlast na svietu neće da znade, veli da je od Boga primio taj nalog i zato *jednakim pravom nazivlje svojimi vjernimi podložnici civilne kao i duhovne dostojanstvenike*.

Petra I. dakle Bog zovnuo da krene vratom patrijarkatu ruskom, da metne u robstvo rusku crkvu. Petra, koji stupivši na vladanje osudi na vješala dvie hiljade vojnikâ plemićke straže, a drugih petstotinâ da im odsieku glavu; osamdesetičetvorici (84) pako on ju svojom vla-

---

Dolžna že jest' Kollegija sija i nov'imi upred pravilami dopolnjat' „Reglament" svoj, jakov' ih' pravil' vostrebujut' raz'nie raz'nih' djel' slučai. Odnakož' djelat' sie dolžna Kollegija Duhovnaja ne bez Našego soizvolenija.

Opredjeljaem' že v' sej Duhovnoj Kollegii imenovann'im' zdje členam: edinomu Prezidentu, dvoim' Vice-Prezidentam', čet'irem' Sovjetnikam', čet'irem' Assesoram'.

A poneže pomjanulos' v' sem' „Reglamentje" v' pervoj časti, v' sedmom' i osmom' punktah', čto Prezident' podležati imat' sudu svoeja bratii, siest' tojžde Kollegii, ašte b'i v' čem' znatno pogrješil'; togo radi opredjeljaem' i golos' onomu imjet' jedin' s' pročimi ravnij.

Imjejut' že vsje člen'i seja Kollegii, pri ostuplenii v' svoje djelo, učinit' prisjagu, ili obještania pred Svjat'im' Evangeliem' po priloženoj formje prisjagi.

V' Peterburhje
v' 25 den' Genvarja
1721 godu

Pod' t'm' podpisano
Carskago Veličestva sobstvenoju rukoju
Petr'.

ap. Regl. Eccl. ed. Tond. Paris 1874.

Digitized by Google

stitom rukom odsieče? Petra, koji je svoju zakonitu suprugu Eudoksiju činio zatvoriti u samostan, jer nije novotarije htjela, a pridružio se s preljubnicom Anom Moens, suprugom nekog švedskog vojnika, koja nije znala ni štiti ni pisati? Petra, koji je na tvrdoj vjeri otrovao svog jedinca, budući s majkom o vjerozakonu jednako mislio? Petra, koji je mladjahna svoja doba proveo sa kalviništom Lefortom, od koga sa drugimi iste kategorije nauči smatrati vjerozakon vile instrumentum političkih nazora? Petra, koji poprimiv ovi nauk, odredi ostvariti ove nazore u svojoj državi prvom sgodom? Taj dakle Petar eto što naredjuje svojim prepokornim podložnicim episkopim, ministrim, generalim itd.!!! (sr. Rohrbacher V. XIV l. 89 p. 445. L' Ancora di Trieste p. 195).

§. 2.

Po smrti zadnjeg Patrijarke Hadrijana tko je upravljao ruskom crkvom i kakav je bio taj novi njezin sustav. Petar I. i dostojanstvenici ruskog klera na ruševinah ruske patrijaršije.

Svaki štioc i nehote upitati će samoga sebe: što su tada crkveni dostojanstvenici uradili? Na glas toli oštra Ukaza jesu se li uznemirili? Videć da im iz rukuh trže svu vlast i dostojanstvo oprieše li mu se? Pošto im krenu u veliki nalog Duha Svetoga: „pazite na se i na sve stado, u kojem vas Duh Sveti postavi biskupima, da upravljate crkvom Gospodnjom“, dižu li se na obranu? Svaku na svjetlost da iznesemo, zabavit ćemo se malko odulje o tom kobnom udarcu ruske crkve.

Digitized by Google

Po smrti dakle Hadrijana, zadnjeg moskovskog Patrijarke († 1700, 16 Studenoga, Silbernagl) odgodi Petar imenovanje nasljednika mu radi nemira ratom prouzrokovanih. [1]) Upravu pako patrijarkalnih posala predao je Stjepanu Javorskomu, metropoliti rajsanskomu, čovjeku učenu a k tomu i tudjincu. Petar je zato u tudjincu više pouzdanja imao, jer ovaj neimaduć tamo rodbine svoje ili kakovih drugih osobitih obćenja, manje je mogao biti nagovoren, da mu se iznevjeri i da mu na put stane u toj reformi. Novi naslov ovog prelata bijaše: Eksarka oli Upravitelj patrijakalne stolice. No ta vlast nebijaše više ona, koja je za Patrijarke bila. Naravno Petru je najviše do toga bito kako da umanji vlast i čast crkvenog glavara, buduć mu se to činio najlakši način da podre sa svojom reformom. Eksarka dakle bio bi obaviešten samo o nekom dielu dnevnih posala, a važniji posli bili bi podastrti istomu caru ili skupu biskupâ. Ovi skup zvao se je sveti sabor (osvaišenoj sobor), koji je trajao do uzpostavljenja Sinode. Ali najvažnije posle sam car bi za se pridržavao i rješavao kako bi on znao; s toga nisu neki bez razloga rekli: Petar je sebe drugim Dalai Lama [2]) učinio.

Gori rečeni biskupi stolovahu po redu u Moskvi, a kadgod bi bili za koju potrebu svi tamo pozvati. Uz to Petar je neprestano težio za drugom formom crkvenog vladanja, ali svećenstvo još nebijaše izgubilo uhvanje, da će Patrijarke dobiti, paće bijahu počeli u tu svrhu nešto i plesti i isti Eksarka hoće da je bio u tom. No sve ovo bijaše uzalud. Petar sazvav na skupštinu dostojanstvenike i odličnije članove klera izjavljuje: da je njegovo mnenje crkvenoj upravi dati drugu formu a Patrijarka za upravu

[1]) Ovi nemiri počeše 7 kolovoza g. 1689, koji mu baš i predadoše upravu Rusije. Gagarin op. c. p. 73.

[2]) Rieč je mongolska; znači vrhovni misnik. sr. Rohrbacher v. II. l. 20. p. 130. Schmittop. c. pp. 164 i 213.

Digitized by Google

crkve da nije potrebit, pa niti da odgovara dobrobiti države, s toga da je on sam sobom zaključio uzpostaviti neku vrstu permanentnog sabora. — Što se čini štiocu od ove lukavštine? Petar nije htio odmah novom reformom na sriedu, već poslie nego se je puk ponešto zaboravio svog Patrijarke a u kleru počela slabiti nada da će im ga imenovati, sada tek javno im priobćuje svoje mnenje oli bolje svoju tvrdu i nepromienjivu odluku, da on nekani više Patrijarku uzpostaviti, nego mjesto njega da je odredio, on i nitko drugi, dati nov pravac njihovoj crkvi, koji bi se imao zvati: *sveta Sinoda*. Ona ima tu prednost, što niti pojedinac niti sveobći sabor ima. Jer vlada li crkvom pojedinac, bojat se je despotizma (!?); a sveobći sabor kad bi imao upravljati, za državu bio bi silni trošak, a s druge strane posli crkveni sporo bi se opremali, pače promislimo li na veliki obseg carstva, prevelikih potežkoća bi tim stojalo. Dakle u tu svrhu najbolje odgovara mali izabrani i postojani sabor to jest Sinoda. Nekoliko od prisutnih čuvši to prosvjedovaše, tvrdeći da je patrijarkat u Rusiji podignut ne pukom voljom Petrovih predšastnika dali sudjelovanjem iztočnih Patrijarka, i zato bez njihova privoljenja da se to nesmje učiniti. Ali svi ti dokazi nisu vriedili kod Petra šuplja boba. Pače hotijuć novgorodski nadbiskup stvar odrješito da brani, ustade kô van sebe Petar i tukuć se u prsa srdito im odgovara: Ja vaš Patrijarka! A oni umukoše.

Polevoj u „Istorija Petra Velikago“ ob ovom faktu evo što donosi: budući *kod svih bilo priznato*, da duhovna uprava nespada na cara, usudiše se neki članovi Sinode na prvoj sjednici cara upitati: je li baš sasvim ukinuta patrijaršija, da se o njoj ništa negovori; zaviče Petar srdito tukuć se u prsa: Ja vaš Patrijarka. A oni umukoše (ap. Tond. op. c. p. 115. sr. Schmitt op. c. p. 214). — Zlokobnim dakle mukom potvrdiše Petrovu reformu a sebi smrtnu osudu!

Digitized by Google

Da se ovo pak njihovo nehajstvo prosuditi bolje uzmogne, vriedno je nešto iz djelovanja apoštolskih donieti. Štije se u poglavju 4, da Petar i Ivan apoštol ozdravivši nekog od utrobe matere svoje hroma čovjeka, Izraelci vele se čudjahu tomu, no Petar odgovoraše, da sami to nisu svojom silom ili pobožnošću učinili nego u ime onoga Isusa, kojega oni Pilatu predadoše. Ovo njihovo propoviedanje bijaše u velike zazorno svećenicim i Saducejim, toliko da digoše na njih ruke i metnuše ih u zatvor do u jutro; bijaše bo večer. A kad bi u jutro, skupiše se svi poglavice, ter metnuvši ih na sriedu pitahu: da u čije ime ono učiniše. Petar pun Duha Svetoga napunivši se reče: „u ime Isusa Krsta Nazaranina, kojega vi razapeste, kojega Bog uskrsnu od mrtvih. A i neima drugoga imena pod nebom, koji bi ljude mogao spasiti. Poglavice videć tu njihovu naustrašivost a znajuć da su ljudi neknjiževni i prostaci divijahu se njima, za tim imajuć pred sobom ozdravljena čovjeka neimadoše šta protiva reći. Neznadu šta da rade. Uz to zapovjediše poglavice da Petar i Ivan izadju iz vieća, pa pitahu jedan drugoga: što se ima činiti ovim ljudem? Veliko čudo što učiniše poznato je svima, koji u Jeruzolimu živu niti ga možemo zaniekati. Dakle, da se dalje neširi glas, oštro im zabranimo da o tom imenu više negovore. Čuvši to Petar i Ivan odvratiše: " *sudite je ti pravo pred Bogom, da vas većma slušamo nego li Boga?* — Drugog puta budući apoštoli mnoga čudesa učinili, poglavica misnički sa drugimi od sljedbe saducejske toga nemogav podnositi, digoše ruke na apoštole i metnuše ih u obću tamnicu. Odakle ih angjeo izvede, i u jutro bijahu jur u crkvi učeć nauk Isukrstov. Neznadu za to Saduceji, već šalju sluge da ih dovedu iz tamnice pred vieće. Na glas da ih tu neima, nemogahu se načuditi što bi to moglo biti. Uz to netko dodje i javi im, da su u crkvi i uče narod. Otidoše tamo i dovedoše ih pred vieće. Na to poglavica misnički: nezabranismo li vam oštro, da

Digitized by Google

neučite u ovo ime? A Petar i apoštoli odvratiše: *„ većma se treba Bogu pokoravati nego li ljudem.* (A. 5.)

Ne htijahu dakle apoštoli podložiti se naredbi tih poglavica, buduć znali koliko bi se time bili iznevjerili naredbi onoga Isusa, kojega su ime slavili. Nè, vele, te naredbe neslušamo, jerbo su protivne naredbam božjim, neslušamo jerbo nije prosto poslušat čovjeka a Bogu se oglušiti. Nè, jer nije pravo da vas većma slušamo nego li Boga. Nè, jerbo se većma treba Bogu pokoravati nego ljudem! Evo u što su se imali ugledati ruski biskupi, evo im izgleda neustrašivosti, kojom su morali braniti preveliki Duha Svetoga nalog. A navesti ćemo i nauk svetih otaca za istu stvar, ter moraju nam priznati da su svojim mukom iznevjerili se najuzvišenijemu svojemu zvanju.

Navadjamo samo grčke otce.

Ovako n. p. sv. Ivan Damašenski (de Imag. Orat. 2. n. 12. ap. Migne Patrol. gr. tom. 94. p. 1295 s.) veli: „Vladari nisu noblašteni, da crkvi zakone kroje. Poslušaj, što izriečito apoštol veli: „I Tvorac svemožni postavi nekoje u crkvi na usavršenje crkve, najprije apoštole, zatim proroke pak pastire i naučitelje.“ *Nè, nenadostavlja vladare.* Nadalje: „Poslušnost i pokornost predstojnicim vašim ukazivajte. Oni bo bdiju, oni će razlog davati za duše vaše.“ A isto opet: „Siećajte se predstojnika vaših, koji navješťivahu vam rieč božju, gledajte na svršetak njihova življenja, i ugledajte se na vjeru njihovu.“ Kralji ne navješťivahu vami rieč, dali apoštoli, proroci, pastiri i naučitalji. Kadno Bog svemožni Davidu naložio bijaše, da Kuću za nj sagradi, ovako mu kašnje progovori: „Nè, ti nećeš sagraditi meni kuću, jer si se krvopilićem odao.“ Dovikivaše apoštol: „Podajte svakomu što ste dužni, porez komu se pristoji porez; a komu carina, carinu; a komu strah, strah; a komu čast, čast.“ Na vladare spada dobra uprava države, na pastire i na naučitelje uprava crkve. Braćo ovakov napadaj zgoljna je lo-

Digitized by Google

povština! Kadno Saul razkinu Samuelu kabanicu što mu se dogodi? Tvorac isti prekinu nit njegovu kraljevanju, i predade ga Davidu, najblagoćudnijem od svih ljudi. Jesabela progonjaše Iliju, a paščad i svinjad lizahu krv njezinu; dapače i bludnice okupaše se u istoj. Irud smaknu Ivana a crvi raztočivši ga pogibe. A sada blaženi German, koli s neporočna življenja toli s darovitog govorničtva sjajan, iznemogav od ranâ, sa mnogimi drugimi nam nepoznatimi biskupi u progonstvo polazi; jeda li ovo nije razbojničtvo? Kadno Pisci i Farizeji pristupiše k Gospodinu da bi ga napastovali, zapitaše ga: „Pristoji li se porez davati cesaru ili ne? „Odvrati:" Pokažite mi porezni novac."

Koji čim oni pokazali bijahu, reče:„ Otisak čije slike na sebi nosi? Odgovorivši mu oni: cesarov; prihvati: "Dajte dakle, koja su cesarova, cesaru, a koja su božja, Bogu". „Milostivi vladaru, pokornost našu ukazivati ćemo tebi u onom, što se odnosi na stvari ovoga svieta, u izplaćivanju poreza i danjka; u izvršivanju tvojih naloga i u svem onom, u čem ti je povjerena uprava naših stvari; *mi za stvari crkvene mi imamo pastire*, koji nam rieč navješćuju i koji ustanove crkvene predadoše nam. Neprekoračivamo granice starodavne, koje naši otci postaviše; dapače uzdržajemo i branimo predaje kako ih primismo. Ako mi bo budemo započeli i u najmanjih stvarih podkopovati sgradu crkve sva će se po malo srušiti". [1])

[1]) „Penes imperatores potestas non est ut ecclesiae leges sanciant. Attende quid dicat Apostolus „Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum Apostolos, secundo prophetas, tertio pastores et doctores ad perfectionem ecclesiae". Non adjecit imperatores. Et rursum „Obedite praepositis vestris et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri." Idemque rursus: „Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem". Verbum locuti non sunt vobis reges, sed Apostoli et prophetae, pastoresque et doctores. Cum Deus Davidi de domo sibi aedificanda injunxisset,

Digitized by Google

A veliki Atanasij veli: „Ako je ono naredba biskupâ, što je zato vladaru? Zar se je što slična ikad od pamtivieka čulo? Kada je to bilo, da je naredba crkvena potvrdu od vladara primala, ili to za naredbu držala? Mnogi se sabori prije ovoga sabraše; mnoge naredbe crkvene izdale su se 'ali nikada se otci sa vladarom neposavjetovaše u ovakih stvarih; nikada nije crkvene posle zna-

---

sic posthac eum allocutus est: „Non tu aedificabis mihi domum, quia vir sanguinum es.“ — „Reddite omnibus debita, clamabat Apostolus, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.“ Ad Imperatores spectat recta rei publicae administratio: Ecclesiae regimen, ad pastores et doctores. Ejusmodi invasio latrocinium est, fratres. Cum Samuelis pallium scidisset Saul, quid ei contigit? Regnum ipsius abscidit Deus, et hominum mansuetissimo Davidi tradidit. Etiam Jesabel insectata est, sanguinemque ipsius linocerunt canes et sues: quin et meretrices lotae sunt in eo. Joannem Herodes interfecit, et a vermibus consumptus periit. Nunc quoque beatus Germanus, tum vita, tum dicendi gratia resplendens, plagis affectus, exsulat cum pluribus aliis episcopis, quorum nomina ignota nobis sunt: nomine hoc praedatorium est? Quando ad Dominum accesserunt Scribae et Pharisaei ut illum tentarent, atque ab eo quaesierunt: Liceretque censum dare Caesari, annon? „dixit: „Ostendite mihi numisma censu“. Quod cum illi ostendissent ait: „Cujus habet imaginem?“ Respondentibus illis, Caesaris, subdit: „Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo.

Tibi parebimus, o imperator, in his quae ad hujus, saeculi negotia pertinent, in tributis solvendis ac vectigalibus, muneraque tua accipiendo, et in quibus rerum nostrarum administratio tibi credita est; verum ad res ecclesiae statuendas, pastores habemus, qui nobis verbum loquuntur, atque ecclesiastica instituta tradiderunt. Non transferimus terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri: quin potius traditiones, quemadmodum eas accepimus, retinemus et tuemur. Si enim ecclesiae aedificium, vel parvis in rebus demoliri inceperimus, totum paulatim dissolvetur.

Digitized by Google

tiželjno iztraživao.“ (Ex histor. Arian. ad Monachos n. 52. ap. Migne Patr. gr. Tom. 25. p. 755 s. [1])

„Što vi pak knezovi, dovikuje sveti Grgur Nazianski, orat. 18. n. 8. ap. Migne Patr. gr. Tom. 35. p. 975, i predstojnici?..... Vas bo takodjer zakon Krstov podvrže pod vlast i priestolje moje. Mi takodjer vladamo; pače, velim, da je pravo, da duh puti, a nebeska zemaljštini da se podlože.„ [2]).

Zlatoustnik takodjer uzvišeno je ob ovom mislio, kad no veli: „Ovdje je pako druga vrst vladanja od civilnoga, pače mnogo izvrstnija. A koje je to dakle? ono što u crkvi obstoji, o kom Pavao nahrciva kad no veli: “Poslušnost i pokornost ukazivajte predstojnicim vašim.... Ova bo vlast, toliko je izvrstnija od civilne, koliko nebo od zemlje; pače još ju većma nadmašuje..... za to oni, koji ovo vladanje imadu, nesamo da veću primiše čast od predstojnika pojedinih država, nego veću od dragim kamenjem okrunjenih glava.“ (Hom. 15. II Corint. ap. Migne Patr. gr. Tom. 61. p. 508.) [3])

Sveti Emilian pred Augustom stojeć (g. 815) med ostalim na obranu crkvene vlasti reče mu: Vladaru, ako

[1]) Si illud episcoporum decretum est, quid attinet ad imperatorem? Quandonam a saeculo res hujusmodi audita est? Quandonam Ecclesiae decretum ab imperatore accepit auctoritatem aut pro decreto illud habitum est? Multae antehac synodi coactae sunt; multa prodiere Ecclesiae decreta; sed nunquam Patres res hujusmodi suasere imperatori; nunquam imperator ecclesiastica curiose perquisivit.

[2]) Quid autem vos, principes et praefecti?... Vos quoque imperio meo ac trono lex Christi subjicit. Imperium enim nos quoque gerimus; addo etiam, praestantius ac perfectius: nisi vero aequum sit, spiritum carni, et coelestia terrenis cedere“.

[3]) At vero hic aliud quoque imperii genus est, ac civili quidem imperio sublimius. Quodnam igitur hoc est? Quod in

Digitized by Google

je ovo pitanje crkveno kako si rekao: u crkvi neka se razpravlja kako je običaj. Tà odavna, pače od počela istoga, pitanja crkvena razpravljala su se u crkvi a ne u kraljskih palaćah“ (Vita s. Nicetae, Acta SS. April. T. 1). [1])

Sveti Theodor Studita, taj neuztrašivi branitelj crkve u borbi proti Ikonoklastim, evo koliko je cienio njezinu nezavisnost: „Nije bo govor o stvarih svietskih ili tjelesnih, koje prosudjivati u vlasti je vladara i svjetovnoga suda, dali o božanskih i nebeskih člancih, koji nisu drugim povjereni, do onim, kojima Bog isti reče: „Štogod zavezali budete na zemlji zavezano biti će i na nebu, a štogod razriešili budete na zemlji, razriešeno biti će i na nebu.“ Koji su ovi, kojim je ovaj nalog upravljen bio? Apoštoli i njihovi nasljednici, a koji su to njihovi nasljednici? Koji na prvoj Rimskoj stolici sjedi, koji na drugoj carigradskoj, te koji na aleksandrinskoj, antiokenskoj i koji na jeruzolimskoj. Ovo je petero-glavna vlast crkvena, na ove spada razglabanje božanskih istina. Na vladare pak i predstojnike spada, da podpomažu i odobravaju ono što je naredjeno i da mirnim načinom ublažuju one, koji bi se bezsviestno uzprotivili i time se nesudarali i. t. d. (ep. 129. l. II. ap. Migne Patr. gr. Tom.

Ecclesia viget: cujus etiam ipsius mentionem facit Paulus, quum ait: *Obedite praepositis vestris et subjacete eis*.... Hoc enim imperium tanto civili excellentius est, quantum coelum terra: immo etiam multo praestantius..... Quocirca non modo majorem, quam provinciarum praefecti; sed etiam quam illi ipsi, qui diademate cincti sunt, honorem acceperunt, qui hoc imperium gerunt: ut qui in majoribus rebus et majora commoda homines fingant. (Apud. Migne Patr. gr. tom. 61, pp. 508.)

[1]) Si quaestio ecclesiastica, imperator, haec est, ut dixisti: in ecclesia inquiratur, ut mos est. Altius enim et a principio ipso ecclesiasticae quaestiones in ecclesia, non in palatiis regiis, inquiruntur.

Digitized by Google

99). — [1]) Ovoliko sveti otci, a ruski ti dostojanstvenici bijahu toliko podli, da su žrtvovali svoju vlast čast i dostojanstvo samovolji pohlepnog cara. Svojim mukom odrekoše se duhovne nezavisnosti a za svog vrhovnog sudca (krajnij sudija) Petra I. priznaju, koji nepriznajuć pravdu ni pravicu nije mogao ni vjerozakon priznavati.

Nego budimo iskreni. Mi cienimo da je i istoga Petra ta njihova *pokornost* morala iznenaditi. Pače iz izjave što je Sinodi dao vidi se da je on jur one mjere uložio bio koje su mogle pomesti da mu osnovu ne pometu. Izjava ta glasi: „Sinode članovi takovi su izabrati, da im je absolutno nemoguće potajno o kakovoj točki dogovoriti se, a to su osobe različite časti i dostojanstva: biskupi, arhimandriti, igumani i dostojanstvenici od bielog (svjetovnog) klera. Nemože se doisto pojmiti, kako bi takove osobe mogle i pokušati jedan drugomu zle namjere saobćiti, a kamo li se u kakvoj složiti.“ (ap. Tond. op. c. p. 19. Schmitt. op. c. §. 13. p. 171) — Bio je on dakle odmah s jedne strane napravio kako da onemogući svaki odpor,

[1]) Sed neque nos, qui praesentes aderamus, neque inclytus pontifex noster id tulit, quippe iniquum et alienum, quod sane verum est: non enim de rebus saeculi carnisque sermo est, de quibus judicandi penes imperatorem potestas est et judicium saeculare, sed de divinis et coelestibus dogmatibus, quae aliis comissa non sunt, quam iis, quibus Deus ipse Verbum dixit: Quaecumque ligaveritis super terram erunt ligata et in coelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo. Quinam autem hi sunt, quibus hoc jussum fuit? Apostoli et eorum successores. Quinam porro sunt successores? Qui romanam nunc primam sedem tenet, qui constantinopolitanam secundam, qui alexandrinam et antiochenam, et qui hierosolymitanam.

Haec quinivertex potestas Ecclesiae penes hos divinorum dogmatum judicium. Imperatorum vero et praesidum est opem ferre et comprobare quae decreta sunt, et reconciliare qui carnaliter dissident ac discrepant. Haud aliud quidquam de divinis dogmatibus neque a Deo traditum est, neque, si fiat stabit.

Digitized by Google

a s druge strane je jur na liepe opremao svoje stvari, n. p. on pita potvrdu *uzpostavljene* Sinode od iztočnih Patrijarka, za koju, kako ćemo doli niže vidjeti, bila mu deveta briga, nego eto učinio je da lakše zaslepi *preposlušne podložnike*.

Evo dakle na koji se način, uvede ova nova uprava crkve, i uzpostavljena bi Sinoda koja i dandanas služi za upravu ruske crkve. Vlast dakle koja vlada i upravlja ruskom crkvom jest ista istovita, kô i ona koja upravlja vojničkim ili kojim drugim ogrankom. — Pomnjivu štiocu biti će preko pameti preletilo, dakle, da bude Petar ma i skroz socijalističnu reformu dao crkvi, kler ruski nije mogao ništa, na sve to bi bio premučao. — Tim ostaje, da uprava crkve i njezin duh nije Petrova ustanova, s toga kada se vodi pitanje o istoj imalo bi se umetniti: *carska* a ne druga uprava. Neima razloga zašto pod jednim naslovom nebi stala Sinoda kao metnimo i Senat; ista je vlast dala joj početak i smjer, ista vlada i upravlja.

§.

Ruska svetovlada prije reforme Petra I. Theophan Prokopović drugi reformator ruske crkve.

Našim štiocim na bolje razjasnjenje prikazati ćemo svetovladu ruske crkve prije nego je Petar I. na nju svoju reformatorsku desnicu stavio.

Brojila je dakle jednog Patrijarku, dvanaest metropolita, sedam nadbiskupâ i više biskupâ; posljednje, radi prostranih biskupijâ, brojem pomnoži. Početkom je imala samo jednog metropolitu, to jest onoga u Kijevu, koji g. 1320 [1]) bi prenešen u Moskvu, ali kada dobi Patrijarku

[1]) Drugi hoće god. 1325.

Digitized by Google

podiže na metropolitansku čast nadbiskupate Novgoroda, Kasana, Astrakana, Rostova i Krutičkog. Car Aleksa Mihaelović g. 1667 ovim nadoda druga dva, Rjasanskoga i Sibirije i posebnog metropolitu za Astrakan. Theodor Aleksievič napokon nadoda tomu drugih pet. Tako Petar I. nadje početkom svog vladanja dvanaest metropolitanskih stolica. Ali ti različiti naslovi i časti što su biskupi nosili, naravno u suglasju sa Patrijarkom carigradskim i sabori, bijahu mu odveć protivni, budući to zablieštivalo njegovo vladalačko dostojanstvo. Odluči on s toga biskupe izjednačiti, dokinuti te njihove naslove. Čim bi dakle koji metropolita ili nadbiskup umro, naredio bi eksarki, a kašnje Sinodi, da na mjesto umrvšeg uzpostavi prosta biskupa, ter tako malo po malo što želio to i dočekao. Nestade tih naslova. Onim pako crkvam, kojim iz časti prama njihovoj starodavnosti nije mogao toga zaniekati, kao u. p. onoj u Novgorodu i Kijevu, ostavi dà naslov, no jurisdikcija bijaše svih jednaka, dakle puki naslov [1]) (Silbernagl, Verfassung..... sämmtlicher Kirchen des Orients etc. p. 98). Ove pako naslove car bi udjeljivao po zaslugah dotičnih biskupa. Kako štioc sam vidi Petar nije trpio, da mu se drugi upliće u upravu koli države toli crkve. On bi dakle sam biskupe uzpostavljao i njim naslove po svoju udjeljivao. Patrijarka carigradski oli sabori u to više nisu ulazili. Zasluge na koje je on najviše pazio bijahu: reformu širiti i podlo samovolju mu izvršivati, kao što je činio Theophan Prokopović episkop pleskovski, koga je poslie Petar naslovom nadbiskupä, počastio. Doniet ćemo neke crte iz života ovog episkopa, da štioc upozna sredstva kojimi se je Petar služio u svojoj reformi.

Preosv. Philaret biskup tada Karkova, u svojoj poviesti ruske crkve, evo što o Theophanu piše: Theophanes se je na žalost za cielog svog života opajao duhom

[1]) Ovo sve i dandanas vriedi sr. Theiner op. c. p. 88.

Digitized by Google

svieta a posve malo onim Isusa Krsta; on je za čašću hlepio i vodio razbludno življenje. Klanjao se Menčikovu dok je ovaj moćan bio; pade Menčikov, poče tada Birenu. Valja pak znati, da je pravoslavni kler mnogo morao od Birena trpjeti; kada bi samo on uhvatio sgodu kako bi kler više mogao progoniti bijaše mu najugodniji posao.

Ovo su dakle ljudi pred kojima se je uginjao Theophanes i kojim je nastojao na ruku biti. Pred Birenom se uginjao, koji učini zaglaviti Theophilakta Lopatinskoga biskupa, a mnoge biskupe lišiti stolica svojih..... Od ovih dva člana presvete Sinode, u Prosincu g. 1730, s razloga da nisu odmah osudili biskupa Leona, premda bijaše nevin, i tako mnoge još druge..... Prokopović umrie g. 1736, mjeseca Rujna, a Biren g. 1730 bijaše još moćan. Takodjer ona progonstva g. 1730 i g. 1731 imadu se strastim Theophana pripisati. — Evo dakle slike drugog ruskog reformatora po naertih istog ruskog biskupa. — Življaše početkom ovoga vieka neki Eugen metropolita Kijeva, koji izdade životopisni Riečnik o članovih ruskog klera. O Theophanu evo što piše: „Iza dovršenih filozofičkih nauka otide u Lituaniju, g. 1689, da tamo svoje umne sile bolje razvije. Nego budući sliedbenicim grčke crkve nebilo već ulaza u poljske škole, prisili to njega izjaviti se sliedbenikom rusko-sjedinjene crkve; ne samo, već da udje u samostan Bazilijanâ u Vitebsku pod ime Elisa, a krstno mu ime bijaše Eleazar, i da tako tim svoju namisao lakše može sakriti. Poslie malo vremena starešine ga poslaše u Vladimira samostan za učitelja pjesničtva i govorničtva. Što je za kratko činio budući ga Provincijal njegov poslao u Rim, da tamo sve svoje mudroslovne i bogoslovne nauke svrši, bijaše bo običaj tamo slati dorovitije mladiće. Proveo je u Rimu tri godine; radi nekih okolovština prije vremena povratio se je. Dodje tada u pravoslavni samostan Počaiev, gdje bi primljen kao pravoslavni monak i kao

Digitized by Google

takovom (u pravom smislu rieči) bi podieljena tonzura. Tom prigodom uze si ime Samuel. Metropolita Kijeva Barlaam Josinsky pozove ga k sebi da bi tamo učiteljevao; za vrieme svog tamo učiteljevanja uze si ime Theophanes, a to bi od god. 1704-1705.“ Po ovom dakle, kako je okolovština iziskivala onakog je i vjeroizpoviedanja bio. No preosv. Eugen neda da je dva puta vjeroizpoviedanje promienjivao, radje dopušta da je licumjerac bio, ter naravno sve ono što je kao katolik za šest godina radio, da je puko hinjenje bilo. Nam se pak čini, da je mnogo većeg zla u tom hinjenju nego u promienjivanju vjerozakona; pomislit samo sakramente tako primati, pak rek bi da se je i redio kao katolik, monak se ukazivat, a napokon gdje je strašna podlost? No eto mi mu puštamo da drži što mu je draže; medjutim je sada nam poznat duh tog „velezaslužnog nadbiskupa“.

Digitized by Google

POGLAVJE II.

Je li kanonično uzpostavljena Sinoda?

§. 1.

Komu je Isus povjerio upravu crkve? Nauk grčko-iztočne crkve o tom. Petar I. i ova vlast.

Za onim što smo u prvom poglavju rekli, jedva bi potreba bila više išta i napominjat o zakonitosti Petrova postupanja. Nego da budemo u svem na čistu, odredili smo malo iz bližega stvar promotriti, ter fakt uzpostavljenja Sinode označiti skroz a skroz nekanoničnim. Da nam ovo bolje podje za rukom, počet ćemo sa pitanjem: tko je od Isusa postavljen da crkvom vlada.

Crkva je vidljivi skup pravovjernikâ pod upravom zakonitih pastira, koji za svog ustanovitelja izpovieda Isusa Krsta, i njegov nauk sliedi. Nam je dakle iztraživati, Isus uztanovivši ti skup koju mu je formu dao.

Mnogo putâ je Isus ponovio, da ta njegova crkva ima biti jedna i to jedina u najstrožijem smislu rieči. Što je u malo rieči sv. Ciprijan sve izrazio: "Jedan je Bog, i jedan Isukrst, i jedna crkva njegova, i jedna vjera, i jedan

Digitized by Google

puk vezom sloge u nerazlučno jedinstvo tiela skopčan. Jedinstvo razciepiti se nemože, niti jedno tielo razglobom razstaviti se, niti raztrgav cieli nutarnji sustav na komade razčiniti se. Što se je god od matice odielilo, napose živjeti i slobodno disati nemože, i jezgru spasenja gubi". [1]) Da se pak ta njegova crkva bolje razširiti i u jedinosti uzdržati uzmogne, odabra si namjestnike, koji će nauk njegov širom svieta raznositi, to jest Apoštole. Veli im: „kao što Otac posla mene tako i ja šaljem vas. I ovo rekavši dahnu i reče im: primite Duha Svetoga. Kojim oprostite griehe, oprostit će im se; a kojim zadržite, zadržat će se „(Iv. 20, 21 ss.) Naredjuje im: „idite po svem svietu i propoviedajte evangjelje svakomu stvoru" (Mark. 16, 15,) tà „meni je data svaka vlast na nebu i na zemlji. Idite dakle, učite sve narode, krsteć ih u ime Otca i Sina i Duha Svetoga, učeć ih da sve drže (servare) što sam vam zapovjedio; i evo ja sam s vami u sve dane do svršetka vieka" (Mat. 28, 18 ss.) — Dakle kao što je Isus dok je na zemlji boravio božanstvenom vlasti propoviedao božanstveni nauk, tako su isto poslie Apoštoli tom vlasti propoviedali, pošto im je on to naložio svojom svestranom vlasti, govoreć: data je meni svaka vlast na nebu i na zemlji, *zato* idite itd. Iz čega jasno je, da su Apoštoli stupi crkve Krstove, bez njih stado Krstovo nemože obstojat, kao što nemože bez Krsta Gospoda. Za to, skup koji nepriznaje Apoštole za svoje glavare, taj Krstov nemože biti, jerbo je jedino po njih Krstov. S toga je i rekao Apoštolim: „Tko vas sluša, mene sluša: a tko vas grdi mene grdi; a tko

[1]) „Deus unus est, et Christus unus, et una Ecclesia ejus, et fides una, et plebs una in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata. Scindi unitas non potest, nec corpus unum discidio compaginis separari, divulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid a matrice discesserit, seorsum vivere et spirare non poterit, substantiam salutis amittit." (De unit. XXIII. ed Hurt.)

Digitized by Google

mene grdi, grdi i onoga, koji je mene poslao". (Luk. 10, 16. Mat. 10. 40. Iv. 13,20.) U isti mah dakle Apoštolim podieli vlast uprave a budućim učenicim naredi posluh, govoreć: „učite ih da sve drže što sam vam zapovjedio." A i naravno je. „jer, kako veli sv. Ciprijan, kako ćemo blaženu vječnost dostignut, ako zapoviedi Krstove, kojima se smrt bije i predobije, neobslužujemo, po njegovoj istoj opomeni i rieči: „Ako želiš u život uć̆i, obslužuj zapoviedi" (Mat. 19. 17.) I opet: „Ako tvorite što vam zapoviedam više vas nenazivam slugami; nego prijateljima (Iv. 15, 14.) Ove napokon zove jake i stavne, ove na kamenu u živoj litici utemeljene, ove nepomične i hrabre protiva svim olujam i vihorim vieka. „Koji sluša, veli. ove moje rieči i izvršuje ih, kazat ću da je kao mudar čovjek, koji sazida kuću svoju na kamenu. I udari dažd i dodjoše vode, i duhnuše vjetrovi i napadoše na kuću onu, i nepade; jer bješe utvrdjena na kamenu (Mat. 7, 24ss.) Moramo dakle uz rieči njegove prionuti, i kojagod učio. i činio učiti i činiti. Inaće kako može reći da vjeruje u Isukrsta onaj, koji vjerno nečini ono što je Isukrst naredio da se čini?" [1])

Uz propoiedanje rieči, označi im način kako će u svoj skup vjernike primati t. j. krsteć ih u ime Otca i

[1]) „Immortalitate autem potiri quomodo possumus, nisi ea quibus mors expuguatur et vincitur Christi mandata servemus, ipso monente et dicente: Si vis ad vitam venire, serva mandata (Matth. 19, 17) Et iterum: Si feceritis quae mando vobis, jam non dico vos servos, sed amicos (J. 15, 14.) Hos denique fortes dicit et stabiles, hos super petram robusta mole fundatos, hos contra omnes potestates et turbines saeculi immobili et inconcussa firmitate solidatos. Qui audit, inquit, verba mea et facit ea, similabo cum viro sapienti qui aedificavit domum suam supra petram. Descendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et non cecidit. Fundata enim fuit super petram. (Matth. 7,24. s.) Verbis igitur ejus insistere, quaecumque et docuit et fecit discere et fa-

Digitized by Google

Sina i Duha Svetoga, da po ovi način svi u jedinstvu uztraju, ter kao što su jednaki nauk i isto krštenje primili da tako isto svi jednako misle, svi složno u ljubavi postojani budu. S toga je Apoštol vruće Efežane nutkovao, da se po zvanju vladaju „sa svakom poniznosti i krotkosti s uztrpljenjem, trpeć jedan drugoga u ljubavi. starajuć se držati jedinstvo duha u svezi mira; (budući vi) jedno tielo, jedan duh, kao što ste pozvani k jednoj nadi zvanja vašega, jedan Gospod, *jedna vjera, jedno krštenje*". (4,1.ss.). Apostoli primivši ovu vlast, započeše i raditi kao što im naloži Gospodin. A da su baš uvjereni bili o svojoj vlasti na neizbrojnih mjestih sv. Pisma nalazimo svjedočanstvâ. Pišuć sv. Pavao Rimljanim (1,5.) veli: „Po kojem (Isukrstu) primismo milost i Apoštolstvo, za podložiti vjeri sve narode na njegovo ime" (po Škariću). Od Isusa, veli, primismo apoštolstvo, da narodim propoviedamo njegov nauk, i da te pokorimo istomu nauku. Kao što je Isus došao u ime svog nebeskog otca, tako i sada mi Apoštoli dolazimo u ime Isusa Krsta. „Budući vi primili od nas rieči Božje ne kao rieč čovječju primiste, nego (kao što zaista jest) rieč božju koja i djeluje u Vas koji zagrliste vjeru" (I. Thesal, 2, 13.)

„Mi bo nepropoviedamo sami sebe dali Isusa Krsta Gospodina našega, a sebe kako vaše sluge po Isusu. Jer Bog koji reče da iz tmina prosine svjetlost prosvietlio je srdca naša da svjetlost zapoznanja proslavljenja božjega prosine u licu Isusa Krsta" (II. Cor. 4, 5 s.) Nam je kao svojim prijateljim objavio sva ona, koja je čuo od svog nebeskog otca (Iv. 15.) „Mi poznajemo misao Krstovu" (I. Cor. 2, 16.) „Mi smo Bogu pomagači, a vi (pravo-

---

cere debemus. Ceterum credere se in Christum quomodo dicit qui non facit quod Christus facere praecepit? Aut unde perveniet ad praemium fidei qui fidem non vult servare mandati? (De unit II. ed. Hurter).

Digitized by Google

vjernici) božja njiva i božja sgrada (ibid. 3, 9)" „ali je svaka stvar od Boga, koji se je s nami pomirio po Krstu, a nam je pouzdao djelo ovoga pomirenja. Jer je Bog u Krstu pomirio sobom sviet nehteć namieniti njim njihove griehe i on je rieč pomirenja nam pouzdao. Mi smo dakle poklisari na mjesto Krsta, i tako Bog po nami nagovara" (II Cor. 5. 18 ss. Po Škariću). A Pavao piše svojemu Timoteju da mu je evangjelje povjereno, zahvaljuje Gospodinu što ga je metnuo u službu apoštolstva, (I. T. 1, 11. s.)

Budući dakle Apoštoli bili uvjereni o tom božanstvenom zvanju, opominje pravovjernike, da čuvaju poprimljeni nauk (Rom. 16, 17). Da sv. Pavao svom snagom rieči svoje uzdrma prekovraćene Galaćane, odmah im navještuje, da je Apoštolat neposredno od istog Isusa primio pak uz to i nauk, i za to da ovaj nikakvoj promjeni na svietu podložen nemože da bude. „Čudim se, veli im, da se tako brzo pustiste svratiti od onoga, koji vas je na milost Krsta zazvao nu drugo evangjelje". Paće što velim? neima drugog evangjelja, jer kao što je Isus Gospod jedan tako je i evangjelje jedno. Zato: „ma sve da i mi ili angjeo s neba naviestio vam evangjelje drugčije nego što vam naviestismo proklet da bude! Kao što prije rekosmo i sad opet velim: Ako vam tko naviesti evangjelje drugčije nego što primiste, proklet da bude! (Gal. 1, 1.ss. col. Ephes, 4, 15.) Mogao je sv. Pavao ovako oštro pisati, jerbo je dobro znao da božanstveni Spasitelj narediv im da idju po svietu svakomu stvoru propoviedati evangjelje nastavi: „koji bude vjerovao i pokrsti se, bit će spasen; a tko nebude vjerovati bit će osudjen (Mark. 16, 17 col. Mat. 18, 17.)

Svakomu iz ovog ima bit jasno da Isus ustanovivši crkvu hotio je jednu u nauku, jednu u upravi; u pravom smislu zadruga. Nego ova ima obstojat dok je svieta i vieka po volji istoga božanstvenoga Ustanovitelja, naravno

Digitized by Google

ovakova, kakovu je on Apoštolim preporučio. Da Isus tu crkvu hoće do skončanja viekova, označio nam je to riečima: „i evo ja sam s vami u sve dane do svršetka vieka“ (Mat. 28, 20.) A da je ovim razumio svršetak svieta, sliedi iz rieči što je prije (ibid. 24, 14.) rekao: „i propoviedat će se ovo evangjelje kraljestva po svem svietu za svjedočanstvo svim narodim i tada će doći skončanje“. A Apostolim, na utjehu, da će ju uviek moći uzčuvati u putevih istine, veli: „i ja ću molit otca i dat će vam drugog Utješitelja, da bude s vami *uviek*“. A ovaj će vas naučiti svaku i napomenut će vam sve što vam rekoh“ (Iv. 14, 16. 26). Svaka sada nemožete nositi „a kad dodje Duh istine, uputit će vas na svaku istinu“ (ibid. 16, 13). No Apoštoli propoviedati i upravljati sa povjerenim stadom viekom nisu mogli, buduć da i njim „smrt nedade da ostanu“ (Hebr. 7, 23.) Dakle sve ono što je Isus Apoštolim govorio po njih je, kako sv. Ciprijan veli, [1]) svim njihovim nasliednicim govorio. — Ovdje bismo mogli odmah prihvatit: dakle skup koji neima ove na upravi nije Krstov itd. — Zato i vidimo Apoštole *da svojim učenicim* nalažu kako se imadu držati poprimljena nauka. „Imaj u pameti, govori sv. Pavao Timoteju II. 1. 13 s., obraz (forma) zdravih rieči, koje si čuo od mene..... dobri amanet čuvaj Duhom Svetim, koji živi u nas.“ „Bavi se čitanjem, u prvoj poslanici bijaše mu preporučio, opominjanjem i naukom..... pazi dakle na sebe i na nauku i stoj u tom; *jer ovo čineć spasit ćeš i samoga sebe i one, koji te slušaju.*“ (4, 13. ss.). Da ga pak još bolje učvrsti u vjeri, poslie mu nastavlja: zapoviedam ti pred Bogom..... da držiš zapovied čistu i nezazornu do dolazka Gospoda našega Isukrsta..... O Timoteje, što ti je predano čuvaj (6, 13. 14.

1) „Qui dicit (Christus) ad apostolos ac per hoc ad omnes praepositos, qui apostolis vicaria ordinatione succedunt: „Qui audit vos, me audit; et qui me audit, audit eum, qui me misit. Et qui rejicit vos, me rejicit et eum, qui me misit. (Luc. 10, 16.„) (Epist. XVIII. n. 4. ed. Hurt.)

Digitized by Google

20). Zaradi toga uzroka napominjem ti da zbudiš milost božju koja je u tebi..... Nepostidi se dakle svjedočanstva Gospodina našega..... nego po kreposti božjoj radi i trpi za evangjelje“ (II. 1, 6-8.). Pri svojem polazku okružnim biskupim Efeža Pavao veli: „pazite dakle na sebe i na sve stado, u kojem vas Duh Sveti postavi biskupima da pasete Crkvu Gospoda i Boga, koju steče krvlju svojom.“ (Act. 20, 28, s.). — Što su Apoštoli napram svojim učenicim činili to isto njim naredjuju da oni *prama svojim* rade, da se tako uzmogne uzdržat neporočan nauk. Evo što Timoteju Pavao vruće preporučuje:“ Ti dakle sine moj ukriepi se u onoj milosti, koja je u Krstu Isusu; i što si čuo od mene pred mnogimi svjedoci, *ono podaj vjernim ljudem, koji će biti vriedni i druge naučiti*“. (II. Tim. 2, 1, ss.). A uzpostavivši u Kreti crkvu ostavi Tita veleć mu: „Zato te ostavih u Kreti da popraviš što je još potrebito, i da postaviš po svih gradovih svećenike, kao što ti ja zapovjedih.“ (Tit. 1, 5.). Ovo nasljedstvo evo kako nam apoštolski učenik sv. Klement opisuje:

„Krst bi poslan od Boga a Apoštoli od Krsta..... Otidoše tako dakle primiv podpunu moć od Duha Svetoga navještujuć dolazak kraljestva božjega. Po pokrajinah i gradovih propoviedajuć pravovjernike svoje uzpostaviše za biskupe i djakone onim..... koji budu uzvjerovati... Uzpostaviše spomenute a zatim *naložiše da po njihovu preminuću drugi izkušani ljudi prime se toga posla.*“ [1]) Po onom što smo rekli stoji: kao što poslanje Apoštolà ima trajati „do skončanja vieka“, tako isto ono učenikà njihovih „do dolazka Gospoda našega Isukrsta, koga će

1) Missus est Christus a Deo, et Apostoli a Christo.... Itaque cum plena vi persuasionis Spiritus Sancti egressi sunt annuntiantes regni Dei adventum. Per regiones igitur et urbes praedicantes verbum constituerunt primitias eorum.... in Episcopos et diaconos eorum qui crediturì erant.... Constituerunt praedictos, et deinceps ordinationem dederunt, ut, quum illi decessissent, ministerium eorum alii probati viri excipcrent“ (Ep. I ad Corinth. n. 42. 44.)

Digitized by Google

u svoje vrieme pokazat blaženi i jedini moćni kralj nad kraljevi“ (I. Tim. 6. 14 s.) apostolskih učenikâ u njihovih nasliednicih „za vježbanje svetih, za djelo službe, na sazîdanje tiela Krstova“ sve „dokle mi svi pridjemo k jedinstvu vjere“ (Ephes. 4,12. s.). Kojimi riečmi sv. Pavao hoće da reče: pastiri su stoga da uz stado brane nauk od krivih naučitelja. Ovo pak uviek je potrebito, budući, kako govori sv. Augustin, [1]) ovo tielo Gospodnje uviek ima rasti dok nestignemo svi u jedinstvo vjere i poznanje Sina božjega, u čovjeka savršena u mjeru rasta visine Krstove“. Na dalje, neprijateljski napori paklene sile napadat će svedjerno pravovjernike, stoga ih je metnuo pod skrb pastirâ. A napokon, pravovjernici su njiva i sgradja (1. Cor. 3, 9.) a pastiri dati da sgradjuju i zidju, dakle je nerazdjeljivo jedno od drugog, dok prvo bude obstojat mora i drugo i na protiv. Zato istina uviek ostaje: Pastiri su da zapoviedaju i upravljaju, a pravovjernici da slušaju; kako u prvoj svojoj poslanici preporučuje sv. Petar: „Starešine dakle, koje su medju vami, molim..... pasite stado božje, koje vam je predato i nadgledajte ga ne silom nego dragovoljno kako hoće Bog (non coacte sed spontanee secundum Deum).... tako isto mladji slušajte starešine..... Ponizite se dakle pod možnu ruku božju, da vas povisi kad dodje vrieme.“ (5, 1. ss. col. Hebr. 13, 17). Podložiti se dakle ovoj vlasti jest podložiti se vlasti istoga Boga. Ta pako vlast da je kod Biskupâ na osobiti način, kao kod apostolskih nasljednika, javno je. Jer ako vlast Apostola ima svedjerno obstojat, naravno valja u njihovih nasljednicih da obstoji. Nu to su biskupi. Jerbo, kad oni nebi bili ti nasljednici, tada neima tko bi mogao biti. Zatim sveta predaja o biskupih uvjek je iztomačila sve ono što u Evangjelju o Apoštolih je rečeno (S. Cypr.

[1]) „Quotidie tamen eidem corpori accedunt, dum aedificatur Ecclesia, cui dicitur, vos autem estis corpus Christi et membra etc.“ (De civ. Dei l. 22. c. 18 col c. 15).

Digitized by Google

Ep. XVIII n. 4. ed. Hurt). Zato sveti otci kada donose katalog apostolskih stolica n. p. rimske, aleksandrijske, jeruzolimske itd, u redu njihovu dolazi *prvi* Apostol, *drugi* biskup. Odavle, na onih stolicah, gdje je Apostol biskupovao, naziv apostolske stolice. (Euseb. Hist. Eccl. l. 3. c. 4. 11 ss. Paulinus ep. 45 ad Elipium; August. ep. 42 ad fratres. Mandur. etc.) Zato vidimo, da su stari otci, biskupe Apostolima nazivali. [1]) Theodor. in Philip. 1, 1. 2. 25. etc. (cf. Reinerding Theol. Fundam. Tract. II. n. 355). S toga sveti Ciprijan mogao je reći: Treba znati, da je biskup u crkvi i crkva u biskupu, i koji s biskupom nije taj u crkvi nije.

Naravno u njih je božanstvena vlast, zato stati s njima jest stati uz crkvu Krstovu. Navadjajuć sv. Ciprijan oni evangjeoski dogadjaj, kada učenici Gospodinovi nemogav pojmiti otajstvo presv. Eukaristije ostaviše ga, kad evo obraća se k dvanajstorici pitajuć ih: hoćete li i vi otići? Odgovori njemu Petar govoreć: Gospode, komu ćemo ići? (Iv. 6, 67. s.) prihvaća: „govori Petar, na kom je imala biti crkva sagradjena, u ime crkve učeć i ukazujuć, da i ako uporno i oholo množtvo nehtijuće slušati od njega se odaljuje, no zato crkva se neodaljuje od Krsta, *crkva, koju sačinja puk uz biskupa okupljen*, stado uz pastira prionuto. S toga imaš znati da je *biskup u crkvi a crkva u biskupu*, i ako tko sa biskupom nije taj u crkvi nije“ [2]).

[1]) Upozorit nam je štioca, da smo sada mi jedino zabavljeni o božanstvenom ustanovljenju biskupstva: druga pitanja, koja se za ovim dadu razviti n. pr. u kojem smislu biskupi su nasliednici apoštolski, ili jesu li svi jednaci itd. našoj svrhi nisu potrebita.

[2]) „Loquitur illic Petrus, super quem aedificanda fuerat Ecclesia Ecclesiae nomine docens et ostendens, quia etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen a Christo non recedit, et illi sunt ecclesia plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens. Unde scire debes Episcopum in Ecclesia esse et Ecclesiam in Episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in Ecclesia non esse“. (Epist. XVIII n. 8. edit. Hurter).

Digitized by Google

Zato i nahodimo kod grčko-iztočne crkve biskupim nazive „praviteli“ „pastiri“ „načelniki“ „glavi“ crkve i to od Boga kao takovi postavljeni. Evo kako ob ovoj stvari piše preosv. Makarije: „Episkop je napokon *glavni upravitelj* svoje crkve. (Act. 20, 28. Posl. Patrijark itd. art. 10). Od svih on ima oblast vrh sebe podvržene jerarkije i klera. Svi sveštenici, svi djakoni i manji crkveni službenici moraju se pokorovati njegovim odredbam, nit išta u crkvi smjedu činit bez njegova privoljenja (Reg. apost. 39.; Sabor Laod. 57.; Sabor Kart. 6, 42. 51.; Antijok. 8, 25.; Halced. 8.; Sardik. 14). Oni su njegovoj jurisdikciji podvrženi (I. Tim. 5, 19.) u krepost koje može ih na različite načine pedepsati. (Reg. apost. 15, 32, 55.; Sabor Halced. 18.; Trulan. 34.) Osim klera i ciela pastva podložna je duhovnoj oblasti biskupa. Biskup ima paziti obslužuju li se u njegovoj biskupiji božje i crkvene zapoviedi (Klem. rimski I. Corinth. 51,56.; Ciprij. epis. 69.). On ima na osobiti način i u eminentnu smislu pravo zavezati i razriešiti (Posl. Patr. art. 10.) po odredbah saborâ i apoštolskih ustanovah i jednoglasnom svjedočanstvu starih crkvenih otaca (Reg. apost. 31. sabor Kart. 6.; Ciprij. ep. 75 Tertul. de poen. c. 4. 7. Grgur V. in Evang. l. II. hom. 26.). To je uzrok zašto Apoštoli toli živo vjernicim su pelili da budu biskupu poslušni.“ A u vjeroizpovjesti, koju imadu izreći oni, koji žele bit primljeni u krilo ruske crkve evo što med ostalim štijemo: „Ja vjerujem i priznajem, da je temelj, glava, vrhovni biskup i pastir svete katoličke pravoslavne crkve naš Gospodin i Spasitelj Isus Krst; *on je postavio* biskupe za naučitelje i pastire da *crkvom upravljaju*“ (ap. Tond. op. c. p. 14 s.) A u Ruskoj dogmatici još jasnije nahodimo razveden isti nauk. Govor dolazi o važnosti crkvene jerarkije, gdje štijemo sliedeće: „U koliko se cel crkve postizava samo jerarhijom, u koje rukama nalazi se trostruka vlast crkve)učiti, sveštenodejstvovati i upravljati): to je po sebi jasno,

Digitized by Google

da je Jerarhija tako važna u crkvi, da bi crkva prestala biti crkvom, i izgubila bi svoja osnovna svojstva, (svetinju, jedinstvo, apostolstvo, nepogrešivost, i neprekidnost), čim bi prestala u crkvi Jerarhija..... Sveti Ignjatije Bogonosac veli: „onde nema crkve, gdje nema episkopa, sveštenika i djakona". A sveti Kiprijan kaže: „Treba znati, da je episkop u crkvi i crkva u episkopu i koji nije sa episkopom, taj nije u crkvi." Nadalje u istoj štijemo, da u crkvi ima samo *jedna* vlast „učenja, sveštenodjejstvovanja, i upravljanja"; da crkva mora „da ima vlast *zakonodavnu, sudsku* i *izvršnu*." Ovu je pak Isus usredotočio vidivim obrazom u crkvi, zato je on samo „izabrao sebi apostole iz sredne onih, koji su u njega verovali", „*samo* njima dao je vlast učiti, sveštenodejstvovati, i upravljati." A ova vlast hotio je „da traje i posle njih prolazećih s jednih prejemnika na druge, kroz sve vekove" a to „rukopolaganjem". „Apostolski prijemnici predavaše pak svoja prava svojim prijemnicima, a ovi svojima, i tako je ovim neprekidnim prijemstvom došlo apostolsko rukopolaganje do sadašnjeg vremena i produžavaće se do kraja vekova." [1])

Je li se dakle tko izmakao nadgledanju zakoniih pastira već nije u stadu Krstovu. Svaki od ovih jeretikom se ima smatrati, ovaj se, kako veli sv. Ciprijan, „izbjegavati i odbijati ima.... Izopačenik je i grieši, i sam je sebe osudio. Jeda li mu se čini da je s Isukrstom, koji protiva svećenicim njegovim snuje, koji od svećenstva i puka njegova zazire i luči se? Oružje protiva crkvi ovaj nosi, i odredbi božjoj protivi se. Neprijatelj žrtvenika, odmetnik Krstove žrtve, u vjeri nevjeran, u bogoštovju svetogrdac, nepokorni sluga, opaki sin, brat neprijatelj, pogrdiv biskupe i ostavivši božje svećenike, usudjuje se drugi žrtvenik podignuti, ogavimi riečmi drugu molitvu obavljati, lažljivimi

[1]) Sr. Dogmatičko Bogoslovje u Beogradu 1872. §§. 270. 272. 273. s ruskog prevedeno. Ovoga se pako drže i grko-izt. u zadarskom sjemeništu.

Digitized by Google

posvetilišti obezbožavati istinu tiela Gospodnjeg, niti hoće da znade da onaj koji protiva božjoj naredbi ustaje radi smjelosti, pedepsi božjoj neće se izmaknuti.“ [1]) Ovo nek bude dosta. A sad promotrimo što vriedi sve ovo za reformu Petra I. U crkvi oli duhovnoj upravi, kao što smo iz svega vidjeli, preko vlasti zakonitih pastira što činiti, jest kò i preko Krstove vlasti činiti. Nu što se tako čini nemože drugo no zlo biti a kamo li zakonito. — Suviše, sve biskupi kad bi i htjeli tu vlast na drugòg koji nije biskup prenieti, nemogu, budući oni, kako veli sv. Pavao „sluge Krstove i dielitelji otajstva božjih (I. Cor. 4, 1.), ili kako na drugom mjestu reče „služitelji“ (ministri-diakonoi) (II. Cor. 6, 4. col. II. Cor. 3, 6), a ne gospodari. Što je jednoč sv. Pavao Timoteju preporučivao to isto vriedi za sve njih. „O Timoteje! sačuvaj što ti je predano“. Tko je danas taj Timotej, pita sv. Vincent Lerinski, ako ne ili u obće sva crkva ili osobito *cielo tielo predstojnikâ*, koje ili mora sve znanje božanstvenog bogoštovja imati ili drugim uliti? Što znači *sačuvaj što ti je predano? Čuvaj* reče radi lupeža, radi neprijateljà, da nebi, dok ljudi spavali budu, vrhu dobra pšeničnog sjemena što ga je sin čovječji u njivu svoju usijao ljulj posijali. *Što ti je predano,* veli *čuvaj.* Što je to *predano?* jest kao da je rekao, ono što ti je povjereno, a ne što si izmislio; ne stvar uma, dali nauka; ne

[1]) Aversandus est talis atque fugiendus quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Perversus est hujusmodi et peccat, et est a semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur qui adversus sacerdotes Christi facit, qui se a cleri ejus et plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Hostis altaris, adversus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens servus, filius impius, frater inimicus, contemptis episcopis et Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicae hostiae veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam divina animadversione punitur“ (De unit. XVII ed. Hurt.) cf. ep. 27. n. 1. i sv. Ignatija epist.

Digitized by Google

priva tna prisvajanja, dali javne predaje; stvar k tebi dovedenu a ne od tebe izrečenu; koje nisi gospodar dali čuvar; ne ustanovitelj dali sliedbenik, ne vodeći dali sliedeći. *Predano* ti, veli, *čuvaj*; neoskvrnjeni i neporočni talenat katoličke vjere sačuvaj. Što ti je povjereno, to kod tebe nek ostane, to drugomu predaj. Zlato si primio zlato izruči: neću da mi jedno za drugo podstavljaš: neću da mi mjesto zlata na bezsramni način olovo jal prevarom tuč podmećeš, neću sjaj zlata dali suho zlato.“ [1]) Dakle radilo se što mu drago, biskupi sami mogu i posjeduju od Boga pravo i nalog upravljati crkvom svetom. No Petar I. ne samo što nije od svojih biskupa tražio te vlasti (a sam nije posjedovao ni zakonodavne, ni sudajske, ni izvršitelne vlasti, jerbo „črez rukopoloženije“ prima se u Crkvi), već nije im je ni priznavao, što je, da ništa drugo, faktično pokazao dok on nije htio ni savjeta njihova, pak ni istog carigradskog Patrijarke. On čisto bistro reče da je od Boga nalog primio da crkvi kao i carstvu dade reformu. S toga vidimo ga sama po sebi ukidati Patrijarkat a mjesto njega uzpostavljati duhovni kolegium, ovomu daje podpunu oblast u upravi *svih duhovnih potreba crkve*. On svim naredjuje bez razlike časti ili vlasti, biskupim kao i najprostijim svjetovnjacim, da ti kolegium za zakonitu duhovnu oblast imadu priznati. Pod pedepsu naredjuje; da

[1]) „Quis est hodie Timotheus, nisi vel generaliter universa Ecclesia, vel specialiter totum corpus praepositorum, qui integram divini cultus scientiam vel habere ipsi debent vel aliis infundere? Quid est depositum custodi? Custodi inquit, propter fures, propter inimicos, ne, dormientibus hominibus, superseminent zizania super illud tritici bonum semen, quod seminaverat filius hominis in agro suo. Depositum inquit custodi. Quid est depositum? Id est; quod tibi creditum est, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinae; non usurpationis privatae, sed publicae traditionis; rem ad te perductam, non a te prolatam; in qua non auctor debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. Depositum, inquit, custodi; catholicae fidei talentum inviolatum illibatumque conserva. Quod tibi creditum, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Aurum accepisti, aurum redde, nolo mihi pro aliis alia subjicias; nolo pro auro aut impudenter plumbum aut fraudolenter aeramenta supponas; nolo auri speciem, sed naturam plane“ (Commonitor. c. 22. ed. Hurt.)

Digitized by Google

vrše njegovo hoćenje. On naredjuje Sinodi, da dopuni Reglament, ali ništa bez njegove privole. On propisuje formulu zakletve članovim Sinode. On sam sve ovo radi, i nepitavši savjeta kod ijedne dotične vlasti. Može li se što nezavisnijeg pojmiti, a s druge strane što nezakonitijeg?

§. 2.

Petar I. javlja iztočnim Patrijarkam, da je ustanovio Sinodu i pita njihovu potvrdu. Zašto je on ovo uradio? Postupanje Grkâ i Bugarâ napram carigrad. Patrijarki u borbi za nezavisnost svoje crkve.

Da nebi tko, u absurdnoj hipotezi, računao na suvišnu potvrdu iztočnih Patrijarka, daj da i s toga kraja promotrimo stvar.

Kad je Petar dakle sve osnovao po svojoj čistoj samovolji a nadivio se u velike poslušnosti i podložtvu biskupâ, hoće sad da kuša i iztočne Patrijarke. Piše on dne 30 rujna god. 1721 carigradskomu Patrijarki, u toj pak svojoj poslanici poslužio se je blizu sa istim ukazom kojim je proglasio ustanovljenu Sinodu, [1]) da mu potvrdi sve

[1]) Cjelovitu donosi Theiner op. c. p. 63, evo ju u prevodu: „Presvetomu, premudromu i najslavnijemu Patrijarki novoga Rima i okoliša zemaljskoga Gospodinu, Gospodinu Jeremiji našemu otcu u Krstu, počitanje koje mu dolikuje a prije svega naš bratski pozdrav".

„Kao najposlušniji sin naše sretne majke, u istinu uzvišene pravoslavne crkve. Duboko počitanje koje mi gojimo naprama Vašoj Svetosti, kao prvomu Nadpastiru iste crkve i našemu duhovnome otcu, naša je dužnost, javiti vam da mi uz mnogobrojne dužnosti" i. t. d. (sliedi ukaz kojim je proglasio ustanovljenu Sinodu, koji će štioc naći gori u I. poglavju). Zatim nastavlja:

Mi se s toga uhvamo da će Vaša Preosveštenost, kao prvi biskup svete katoličke i iztočne crkve, ovaj zavod (institut) i

Digitized by Google

ono što je on ustanovio. Nego odmah da ga upitamo: čemu ta potvrda? Ili je bio uvjeren svoga zvanja ili ne? Ako nije tada je krivo što veli u ukazu uzpostavljenja Sinode.

Ali svakako mi imamo držati da je. Nego dolazi tad druga na put, t. j. krivo se veli, da se je s toga obratio na iztočne Patrijarke, jer da bi inače jedinstvo crkve bilo ozledjeno. Ovi nam razlog donosi A. N. Muraviev:

„Ova saborna forma vladanja bi u svoj Rusiji puku izjavljena. Ali da bude čvrsto osnovana, morala je od ostalih iztočnih crkava biti priznana, da tim jedinstvo katoličke crkve nebude ozledjeno“ (Istorija Rosijskoj Crkvi. Petrograd 1840 p. 37 ap. Tond. op. c. p. 42.) Jer metnimo da nije potvrde primio, pada Sinoda, inače je ozledjeno jedinstvo. Ali tada nije se odazvao božjemu pozivu, krivac je zanemarenog naloga, saviest svedjerno mora biti uzbunjena. Kad bi ipak o kakvoj potrebi hotio sboriti, tada sàm izpovieda da je ozledio jedinstvo, a Sinoda, ako ništa drugo, nije mogla stat na upravu prije te potvrde. Naopako jedinstvu kad je njegov obstanak mogao od ovakih potvrda zavisit! Dakle recimo da Petar

---

ustanovljenje ove crkvene Sinode, odobriti, te odmah istu stvar saobćiti Patrijarkom Aleksandrije, Antijokije i Jerusolima“.

I budući smo mi na isti način ovoj presvetoj crkvenoj Sinodi zapoviedili, da se sa Vašom Svetosti metne u doticaj, s toga Vas takodjer prosimo, da se blagonaklono i s nami stavite u odnošaj i doticaj te ga prosliedite u svih stvarih koje se samo budu odnosile na dobrobit crkve, kao što ste to dosada sa Patrijarkom sve Rusije činili; i ako bude ovaj tribunal Vašu Svetost uzpitao za dobar savjet glede bolje uprave crkve, to mu zastavno nećete uzkratiti. Mi takodjer s naše strane obećajemo u našoj obće poznatoj dobrohotnosti V. S., da ćemo vaše molbe svedjerno u obzir uzimati.“

„Ovom prigodom nemožemo a da V. S. nesaobćimo, da je Previsoki u nedohitnih odredbah svoje božanstvene mudrosti nam i svemu puku neizrečenu radost udielio, po sklopljenju mira u Nystadtu, koji je dne 30 kolovoza bio podpisan, s kojim je dovršio dvadesetijedno godišnji rat.

Digitized by Google

nit je u tobožnji taj nalog božji vjerovao a još manje u vriednost te potvrde. Nego zašto prije nije tu potvrdu tražio? Jer onaj odpor, o kom smo u prvom poglavju govorili, mogao je možda naći odziva ter mu posao smesti. S toga je on sada tek najshodnijim cienio javiti Patrijarki. I zbilja carigradski Patrijarka Jeremija dne 23 Rujna 1723 odvrati mu na sliedeći način:....

„Jeremija po milosti božjoj carigradski i novog Rima nadbiskup, ekumenički Patrijarka, previsokomu i preslavnomu ruskomu Sinodu, našemu milomu bratu u Duhu Svetom, pozdrav u Isusu Krstu, blagosov i molitva u Gospodinu".

„U našem mudrom poznanju odobravamo po milosti i vlasti presvetoga, sveoživljujućega, i previsokoga ravnatelja Duha Svetoga, podieljujemo zakonodavnost i proglasujemo sveti ruski Sinod, koji je naš sin u Duhu Svetom, *najpobožniji*, najmudriji, samodržac, *sveti car sve Moskovije* male i biele Rusije i svih sjevernih, južnih, zapadnih i

---

Uoblašteni Ministri obaju Dvora jur su pogodbu podpisali, uslied česa Švedi našemu carstvu moraju za uviek ustupiti, našim slavodobitnim oružjem predobivene države Livlandiju, Esthlandiju, Ingermannlandiju i jedan dio Karelija i nadvojvodine Finlandske sa svimi svojimi gradovi, kašteli, lukami i tvrdjami; od kojih najizvrstnije su Riga, Dinaminde, Pernav, Reval, Dorpat, Narva, Viborg i Keksholm. Nesumnjimo ni malo da utanačenje mira i s njim povećanje našega carstva Vam, našemu posredovatelju pred Bogom: našemu najvišemu Nadpastiru, neće neugodno biti; s toga Vas takodjer prosimo da se s nami združite da Previsokomu na ovom zahvalimo i njega prosimo da nas i naše carstvo u miru i ljubavi uzdrži."

Puni uvjerenja, da ćete to učiniti, mi Vam jur za vaše molitve zahvaljujemo. U ostalom izjavljamo se svedjerno pokornim sinom Vaše Svetosti *kao našega najvišega načelnika* (Chef) *u svih duhovnih stvarih* i bilježimo se Vašim duhovnim sinom, koji Vam je svedjerno na zapoviedi spravan".

Dato u Petrogradu dne 30 Rujna 1721.

Digitized by Google

mnogih drugih država gospodar i gospodin car Petar Aleksievič, u svom carstvu ovo sad uzpostavio. Sinod jest i nazivljemo ga: Naš brat u Krstu, presveti i posvećujući Sinod; i svi pravovjerni hrišćani sveštenici i svjetovnjaci visoki i nižji kao i svi ostali pa bili kogamudrago stališa i dostojanstva, treba da mu taj naslov daju; on ima vlast u upravi i odredbah kao i druge četiri svete apoštolske patrijarkalne stolice; opominjemo ga, preporučujemo mu i na dušu stavljamo da vrši neustrašivo propise i običaje što su ih 7 vasionih sabora ustanovili, a u obće da se drži čvrsto svega onoga česa i iztočna crkva: obstojao zato postojano i nepokolebivo za sva buduća stoljeća. Blagosov božji i njegova milost ništa manje i naša molitva bila s Vami!

Dato u Carigradu 23 Rujna 1723.“

Za njegovim sliedio je odgovor Antijokijskog Patrijarke Tanasije, isti datum i iste rieči.

Nezove li se ovo baš izdati zakone i običaje na koje se oni pozivlju!! Kan da bi Petar bio odstupio od svoje namjere da nebude ovi odgovor od njih primio! oli razpustio Sinodu, koja već 2 godine i 8 mjeseca stoji na upravi! Dosta je pročitati ukaz njegov i pomisliti na oni odgovor što je u sjednici sakupljenim biskupim dao, da se od toga uvjerimo. Suviše kroz isto to vrieme car je davao Sinodi neke propise, kao n. p. dužnosti Ober-prokuratora, zatim na koji način Sinoda ima svoje posle opremati. Pače njegova namjera bi ukinuti svaku nad njim obstojeću vlast. Nego ovdje prije nešto vrlo važna imamo opazit, pak ćemo se povratit na karakter Petra I. Poslavši Jeremija i drug mu Patrijarka Tanasija, rečenu potvrdu, upadoše u veliku nepriliku. Buduć ruska Sinoda na neki način ukor primila, jer da nije od svih Patrijarka potvrdu primila, obraća se opet na Jeremiju, koji evo što joj na to odgovara:

Digitized by Google

„Jeremija, po milosti etc.

Ovim upravljamo Vam odgovor na upite stanovnikâ Velike Britanije, koje smo skupa sa ovdje nahodećom se našom braćom Patrijarkami na dugo i zrelo proučili; i sa zajedničkim privoljenjem imenovali smo Sinod našim bratom. Patrijarka Aleksandrijski *evo ovo sada prešao je na bolji život*, a sad se traži dostojna muža za tu patrijarkalnu stolicu. Što se tiče Patrijarke Jeruzolimskoga, on *netom je podpisao vjeroizpoviest i prateće pismo*, razbolio se je, da se i sada u postelji nahodi. I tako smo mi dva sama ostali da, *po želji*, potvrdimo i učvrstimo Sinod; i naše mudro poznanje potvrdilo ga je kao što to svjedoči pismo od nas i našeg brata Antijokijskog Patrijarke upravljeno. Nastojat ćemo *poslie*, da to urade i drugi Patrijarke, samo ako bi to potrebno bilo; *jer je ovo dostatno*. Dodju li Vam opet upiti, vi ih samo na nas pošaljite. Milosrdje božje, naša molitva i blagosov bio s Vami.

Dne 23 Rujna 1723.

Jeremija carigradski Patrijarka i Vaš brat u Krstu.“

Ovdje Theiner, op. c. p. 68 ss., punim razlogom opaža protuslovjâ i svakih nevolja. Začudno je da ovo drugo pismo posve istu datu nosi, dočim jedno s drugim stoji u protuslovju. Iz ovog drugog vidi se da u Rusiji nisu bili zadovoljni sa njihovim potvrdam jer izričito tomači zašto su oni dva sama potvrdili. Liepo svjedočanstvo za njegovu ekumeničnost! A vidi se Petar I. koliko mu je iskren bio kada, pišuć mu, nazivao ga: „naš najviši načelnik, prvi nadpastir“ itd.! Nikako nije moguće da oba pisma mogu istu datu nositi, pošto je imalo proći vremena dok se je prvo primilo, izvidilo i proučilo. Još je začudnije kako nisu svi Patrijarke potvrdu poslali, jer kako se iz drugog pisma dade zaključiti, Aleksandrijski je tada još u životu bio; a Jeruzolimski kao što je god mogao vjeroizpoviest i pismo, što je pratilo istu, podpi-

Digitized by Google

sati mogao je i potvrdu. Dakle valja reći da je on potvrdu izričito uzkratio. Puste li magle oko ove blažene potvrde, da sam neznaš kamo bi uprao. Ostavimo ju s toga a razvidimo je li Petar I. mario za nju. U ovoj stvari cienimo da neima autentičnijega svjedoka do Voltaira, koji je za vladanja caricâ Jelisave i Kate II. u velikoj cieni stojao; posljednja bi rado sebe nazivala pouzdanom prijateljicom Voltaira (ap. Tond. op. c. p. 116); i tako na njihovu molbu napisa „Histoire de Pierre le Grand“, a one su mu dale sve potrebite dokumente odnoseće se na reformu to duhovne to svjetovne uprave. Evo dakle kako ga opisuje: „Namjera Petrova bijaše uzpostaviti permanentno vjersko vieće, ovo da jedino zavisi od Souverain-a, i samo takove crkvene zakone izdaje, koje će vrhovni glavar države potvrditi, koje (države) crkva je samo ogranak (!) ..... On držaše i očito reče da ideja dviju vlasti, duhovne i svjetovne, ... jest prava nesmisao (absurd)...

U znamenitih spomenicah (memoires) nekog častnika, koga je Petar V. puno ljubio, nahodim sliedeći anekdot: Jednoč u prisutnosti ovog vladara bi pročitano poglavje iz inglezkog „motrilca“, gdje Petra uzporedjivaše sa Ljudevitom XIV. Saslušav to Petar reče: „Prednost koja mi se pred ovim vladarom dosudjuje cienim da nisam zaslužio; ali u jednoj *bitnoj* točki bio sam toli sretan da sam ga nadkrilio. Ja sam moje svećenstvo na mir i posluh *prisilio*. Ljudevit XIV. puštao se je da mu zapoviedaju.“ (ap. Tond. op. c. p. 46.) — Nego zašto je sbilja Petar ovu potvrdu tražio? Mi cienimo, a blizu stavni smo, da glavni, a možda i jedini, uzrok što je njega na to naveo bi da sviet lašnje osvjedoči o svojoj tobože uzvišenoj zadaći ter mu tako bolje zablišti oči. Promislimo malo. On veli, da opazivši nerede u duhovnoj upravi morao je do toga doći, inače imao bi težki razlog dati Svevišnjemu na zanemarenih milostih. Ako je dakle on jedino s toga to uradio, budući Bog to od njega iziskivao, kako je moguće

Digitized by Google

da bi Petar suspregnuo bio pred kakovom izjavom iz Carigrada? Kako odustati ako samo conscientia tactus udario je na to? Dakle nitko drugi nije ga mogao od toga suzbiti izim samog onoga, koji ga je, po njegovu, na to uputio. Koliko je dakle mogao on cieniti tu potvrdu! — Suviše, da bude se u Rusiji smatrala potrebitom potvrda iztočnih Patrijarka, stavno pozivali bi se na nju koliko bi god puta došla prigoda govoriti o aukteritetu Sinode. Nu o tom nigda ni rieči. Isti biskupi, kada zakletvu polažu, obećaju Sinodi posluh ne što su je Patrijarke potvrdili, već *što ju je car ustanovio i potvrdio.* Pače pozitivno ma bilo koju jurisdikciju odbacuju. Oni u zakletvi posluh obećaju Sinodi uvjetom da kad car ili carica (u tom neima nikad razlike) nebi Sinodu potvrdili, taj posluh nebi ih više obdužívao. Osim toga, zakoni od Sinode izdati svoju vriednost imadu ako su uz privolu cara izdati. Iz ovog sliedi: da Sinoda samo tada ima vlast, kada je od cara potvrdjena; njezini zakoni obdužuju, kada su po volji cara izdati. Dosliedno kanoničnost, zakonitost itd. Sinode dolazi od careve vlasti a ne od potvrde iztočnih Patrijarka. (sr. Tond. op. c. p. 73).

No nemožemo s manjega a da ne upozorimo čitatelje na borbu carigrad. Patrijarke sa biskupi Grčke i Bugarske, ter ju uzporedimo sa ustanovljenjem ruske Sinode.

Grčki rat za nezavisnost, dovršen u bitci kod Novarina god. 1826, urodio je tim, da kako su Grci Sultanov jaram sa sebe sbacili, odmah se dadoše na posao kako će se i carigradskog Patrijarke izpriprostit. I zbilja god. 1833 na 27 (15) Srpnja u Naupliji sakupiše se *svi* grčki biskupi (37), pak odlukom 4 Kolovoza (23 Srpnja) proglasuju svoju crkvu od Carigrada nezavisnu. „Sveta iztočna crkva, izjava glasi, . . . grčka . . . u koliko se na crkvenu upravu odnosi, *vrhovnim svojim Glavarom priznaje grčkoga kralja*“. Svom snagom opire se carigradski Patrijarka, pozivlje se na kanone grčke crkve,

Digitized by Google

ali mu bi sve isto, oni nemare za njegovo protestiranje, bez njegove potvrde oni ustanoviše permanentnu Sinodu, a za njezina vrhovnog Glavara proglasuju kralja. Sasvim tim god. 1850 dne 11 Srpnja (29 Lipnja) Patrijarka Antim na želju vlade i zasluge Rusije dade svoju potvrdu i priznanje toj istoj Sinodi. Ništa manje nego 17 godina poslje njezina ustanovljenja! U ovoj potvrdi Patrijarka ljubeznivim načinom napomenu im da su se *malko nekanonično* vladali. Ali ta sama opomena bila je dostatna, da se je neopisiva uzrujanost pojavila, toliko da su mu najoštriji odgovor upravili tvrdeć: da oni nepriznaju njega *niti da je on igda bio njihov pravi nadbiskup*. A zašto to? Evo koji oni uzrok navode: „Najjasniji dokaz, rieči su njihove, varanja, himbenosti, pretvaranja carigradskoga Patrijarke pokazuje se u sliedećem faktu. Slavni Petar V., autokrat Rusije, ukinuv *po svojoj osobitoj vlasti* moskovski Patrijarkat, koji je bio ustanovljen u suglasju i potvrdom četriju iztočnih Patrijarka, uzpostavi mjesto njega presvetu upravljajuću Sinodu. *A za kako ju je* on na 25 Veljače (3 Siečnja) g. 1721 uzpostavio, tek tada obaviestio je carigradsku crkvu ob onom što je učinio, pismom od 30 Rujna iste godine. Pismo ruskog gospodara na ovu crkvu bi mal da ne istovjetno sa onim, koje je helenski skup napisao. Odakle dolazi, da, premda postupanje Rusije i Grčke bi blizu isto, carigradska crkva ona ista, Duh Sveti uviek isti, način razredbe isti, ipak postupanje carigradske stolice sasvim je drugčije, i njezin odgovor sasvim drugčije zvoni!!! Odakle dolazi to?....." (Ap. Tond. op. c. p. 164., Silbernagl op. c. p. 72).

A sada o pitanju bugarskom. Znaduć Bugari za dobar uspieh Grčke, ni oni neće već da znadu za carigradskoga Patrijarku. Njihovi biskupi izabraše sebi eksarku, a istu cienu imajuć o kanonih grčke crkve i Patrijarkinu protestiranju kô i Grci. Patrijarka u nadi da će sebi Bugare podvrći sazva g. 1872 veliki sabor, držat u crkvi sv.

Digitized by Google

Jurja u Carigradu. Tuži se tu Patrijarka na nepodložtvo sinovà, i kaže da pozivljuć te biskupe na posluh, neki od njih brzojavno mu je odvratio: neka traži odgovora od njihovog Eksarke. Sabor izobćuje Bugare, no, budi uzgredno rečeno, nebuduć ekumenični, mogao ih je samo od carigradske, a ne od ciele grčko-iztočne crkve, izobćiti. Još i zato, jer Patrijarka jerazolimski Ćiril, koji se je tada u Carigradu nahodio, nije htio tim sjednicam prisustvovati. Ali možda u krepost kanonâ mogao ih je izobćiti? Nego oni mogu punim pravom odvratiti, kao što su Heleni uradili, osudi tada i Rusku Sinodu a s njom Petra I., koji se je još nezavisnije vladao. — Što se dakle sgodilo s izobćenimi Bugari? Je li vriedilo prosvjedovanje carigradskog Patrijarke? Je li pomoglo što ih je Sabor izobćio? Ni najmanje. Bugarska ostade nezavisna a exkomunikacije i anatemata razbiše glavu. Pače ona oporba bi potvrdjena, priznana i zakonitom proglašena! Na ovi način i najmanja biskupija može se od carigradskog Patrijarke odciepiti, moći on neima koja bi ju mogla suzbiti izim one političke. Pak i to sve bi bilo kanonično, sve bi to carigradski Patrijarka potvrdio. Malo energije i neustrašivosti pak svak tog *ekumeničkog* Patrijarku može odbaciti, kao što eto je de facto. Rumunjska već od god. 1864 od Carigrada je odciepljena. (Silbernagl op. c. p. 137 ss.) Srbska takodjer, o drugih da negovorimo. Oh kako nam i nehotimice preko pameti sad prolazi ono Krstovo proročanstvo: omne regnum in se divisum desolabitur.

Sada razume štioci, što htjedosmo ovim reći, uzporedjuć ova fakta sa uzpostavljenjem Ruske Sinode. Grci i Bugari nisu potvrde primili, pa možda su odustali od svoje namjere? Kako je dakle moguće i posumnjiti, a sve da i neznamo za gvozdeni karakter Petra I., da bi on na carigradsku zapovied bio ukinuo, ono što je on po nalogu božjem učinio i Rusim svojim jur proglasio?

Digitized by Google

Dakle na tu žalostnu potvrdu neima se računati kao ni na kanonično uzpostavljenje Sinode.

Ovim je dokazano da je Sinoda sa svakog pogleda nezakonito uzpostavljena.

U sliedećih poglavjih iztraživati ćemo, što je u sebi ta nezakonita Sinoda.

Digitized by Google

POGLAVJE III.

Vlast i članovi Sinode.

§. 1.

Što je u sebi Sinoda? Tko je po pravu njezin član? Biskup kao član Sinode razlikuje li se od prosta misnika?

Pokle smo vidjeli kako je ustanovljena Sinoda, zabaviti ćemo se malo iztraživanjem što je ona u sebi, kolika je njezina vlast i koji su članovi iste.

Sinoda po ruskih bogoslovcih jest postojan (permanentan) sabor. „Presveta Sinoda, veli preosv. Philaret, što se tiće njezina sustava može se uzporediti sa crkvenim zakonitim saborom“ (Istor. rus. crkv. ap. Tond. op. c. p. 17.) Ako je ona *zakonit sabor* crkve, svak će zaključiti, dakle biskupi sami stati će na upravi. Nije na žalost to tako. Po duhovnom Reglamentu ima bit u Sinodi dvanaest licâ, od ovih samo tri biskupa a ostali mora da budu osobe iz različitih časti i stališa crkvene jerarkije. Suviše arkimandrit oli proto nemože suvremeno sa svojim diocezanskim biskupom njezinim članom biti, jer da bi

Digitized by Google

mogao biskupu, iz opaza, dati svoj glas, premda bi po svojem osvjedočenju uz bolju stranku imao glasovati. [1]) Imenovanje pak sinodalnih članova ili njihovo izbaćenje *jedino* na cara spada. Zato vidimo sad manje sad više biskupâ u istoj. Tako n. p. bi primljen god. 1730 predlog nadbiskupa Theopana Prokopovića da većina biskupâ bude u Sinodi. Katarina II. uvede opet neke promjene god. 1763, itd. (Silbernagl ib.) A god. 1839, da i o sadašnjosti štogod rečemo, Sinodu su sliedeći članovi sačinjavali: Serafim, Petrogradski i Novgorodski metropolita, koji kao najstariji metropolita predsieda; Philaret, metropolita Kijeva; Philaret, Moskovski metropolita i Jonas, počastni metropolita bez stolice; Vladimir, Kasanski nadbiskup; Nikola Musovski, nad-svećenik carev izpovjednik; Vasilj Kutnević nad-svećenik; Nathanael, Pskovski nadbiskup, ovaj uslied careva dopuštenja ostavi sinodalno zasjedanje; Gregor, Tverski nadbiskup i Gruski Eparka. (Thein. op. c. p. 74.) No kako rekosmo uvjek ostaje da sve to od cara zavisi, i zato sbila se kojamudrago promjena zaključit je da je tako carevo hotjenje. Ovo je toliko Protestantu Vilimu Hupel-u vidilo se umjestno da je zavapio: koliko li je sretnija Rusija od mnogo katoličkih država! Evo mu rieči u cielom kontekstu: „Samodržac sam, veli, izabire po sebi članove ovog duhovnog sbora (Sinode), a može takodjer one, koji mu se nedopadaju, neposredno izbaciti.

Iz čega sliedi da svi članovi Sinode od cara zavise; niti mogu što preko njegove volje učiniti, ovi sustav to-

[1]) „Ad spiritualis regiminis corpus componendum duodecim personae sufficiunt, quae quidem, ut diversi sint ordinis, oportet. 1: Metropolitani, Archiepiscopi vel Episcopi. 2; Archimandritae. 3; Hegumeni. 4; Protopresbyteri. Quorum tres ex primo ordine, reliqui ex aliis ordinibus, qui digni judicabuntur, eligendi sunt.

Cavendum est, ne Archimandritae et Protopresbyteri huic Collegio intersint, qui Episcopi, qui ejusdem Collegii socius audit, sint subordinati; quoniam ejusmodi Archimandrita vel Protopresbyter legem inconcussam sibi datam existimabit, ut easdem in judicando partes, quibus ipsius Pontifex favet, tueatur; proinde duae vel tres personae in unicum quasi hominem coalescent. (Pars III. n. I. p. 205.)

Digitized by Google

liko osiguraje njegovu vlast da je baš uslied toga u svojem carstvu pravi glavar crkve.

Premudre uredbe! Koliko li je sretnija Rusija od mnogo katoličkih država.“ [1])

Nadalje to biskup to komudrago drugi članom Sinode bio, neima ni za vlas veće vlasti jedan od drugoga. Predsjednik isti, po naredbi Petra I., nije nego *primus inter pares.*“ [2]) Tà isti naslov, veli, nesadrži u sebi kakove oholosti; naznačuje naprosto onoga, koji ima pred drugim svoje mjesto, s toga netreba niti da on o sebi niti drugi o njem radi toga kakvo veće mnenje imaju“. Dakle sve kada bi i većina biskupâ u Sinodi bila, pošto nisu tute kao glavari crkve, dali kao svaki drugi član, koji je od cara taj mandat primio, ostaje da uprava Sinode nespada na biskupe. A zašto je Petar hotio sve od prvoga do najposljednjega izjednačiti, sam nam kaziva u motivacijah: zašto je Sinodu mjesto patrijarkata uzpostavio. „U Saboru, veli, i isti predsjednik grieši li podvržen je sudu svoje braće; nu Patrijarka nebi se podvrgao odsudi biskupâ, budući mu podložnici; a sve kada bi i obstojala moć, koja bi ga na to mogla usilovati, puk se nebi zadovoljio; i tada, ako bi Patrijarka zabrazdio, valjalo bi sveobći sabor sazvati, da njega sasluša, što bi za veliki nemir i trošak služilo, a sada, kada su izvanjski Patrijarke pod Turskom, bilo bi uprav nemoguće“ (cf. Regl. Eccl. p. 29 s.) Svi dakle članovi Sinode jednakom vlasti su obdareni, kao što su nju od cara vrhovnog svoga poglavara primili. Nije čuda zato ako car nove ustanove Sinodi

[1]) ... Welch eine höchst weise Einrichtung! Wie glücklich ist Russland vor vielen römisch katholischen Ländern!“ Hupel, die Kirchliche Statistik von Russland etc. ap. Tondin. L'Avvenire della Chiesa Russa, Prato 1875 p. 2.

[2]) „Ipsa etiam Praesidis denominatio nil in se habet fastus ac insolentiae, nec aliud significat, quam eum, qui praesideat aliis: unde nec ipse de se, nec alius quispiam de illo possunt alta sapere“ (Regl. Eccl. p. 29.)

Digitized by Google

propisuje, ako njezinu jurisdikciju omedjašuje, [1]) osobitim ukazom 12 Travnja god. 1722. Preosv. Philaret ovu nam stvar prinosi. „Neke stvari, on veli, koje su do tada jurisdikciji crkvenog auktoriteta pripadale, *po volji carevoj* području sinodalne nadležnosti uzkraćene su i gradjanskomu sudu opredieljene“ (ap. Tond. op. c. p. 31. Schmit. op. c. p. 174).

Ovo li je ideja *zakonitog crkvenog sabora!*

Biskupi po božjem hotjenju i ustanovi glave su i pastiri crkve; oni *sami* [2]) u saborih imaju pravo sjediti. Oci sabora Kalcedonskoga podvikuju: „Mitte foras superfluos, concilium episcoporum est.“ (Annati infra c.) a sad eto kako je u Rusiji *de facto*. — Izvidimo sbilja odakle dolazi pravo sjediti u saborih.

Gori smo jasno dokazali (poglav. II. p. 34 ss.), da vlast crkvene uprave od Isusa bi jedino biskupim povjerena, kao pravim i samim apoštolskim nasljednicim. [3]) Ako je to tako, kao što smo vidjeli da je i po sudu grčkoiztočnih bogoslovaca, naravnom dosljednosti dolazi, da sami episkopi imadu pravo u saborih sjediti. Mi neznamo tko bi nam mogao ovo zaniekati, izuzamši puku neznalicu. Doisto, što je sabor? Jest skup crkvenih pastira sazvan da vieća, razglaba i opredjeljuje o stvarih vjere i ćudoredja i svega što se odnosi na disciplinu Krstova stada. Kada je dakle božanstveni Spasitelj svojemu stadu pastire dao, da ga ovi čuvaju u jedinstvu, a ovo je sve u nauku, očito je: da razglabati autentično o tom nauku nemogu već sami biskupi; očito je: da je sam Spasitelj označio barem *implicite* tko po pravu ima u saboru mjesta, pošto su sabori da opredjeljuju nauk Krstov. Kao štogod su

1) Pače imademo u Regl. Eccl. p. 239. gdje izričito veli, da Sinoda imade onoliku vlast, koliku joj je car udielio.

2) sr. Hurter Comp. Theol. Dogm. T. I. n. 258. Bellarm. de concil. l. 1. c. 15, Annati, Apparatus ad Posit. Theolog. l. 5. a. 4.

3) sr. Reinerdung Tract. II. g. 356.

Digitized by Google

biskupi sami postavljeni od Duha Svetoga da pasu stado Krstovo, tako isto oni sami su koji to stado uzdrže i podučavaju u putevih istine.

Jer kako veli Jeremija pasti znači podučavati, „dati ću vam, veli c. 3., pastire po srdcu mojem i oni će vas pasti znanjem i naukom.“ Apoštol Pavao pak rekav „da je Isus dao, jedne apoštole a jedne proroke a jedne evangjeliste a jedne, nastavlja, *pastire i učitelje*. Pomnjivo je različite službe označio, a zadnje dvie u jedno stavio, što vriedi kao da je rekao: pasti i podučavati jedna je ter ista stvar. Evo kako nam ovu stvar sv. Augustin razglaba: „Da vrućoj želji tvoga srdca, piše Paulinu op. 149 n. 11., zadovoljim, neka ti razliku izmedju pastira i naučitelja označim, istoga sam mnenja s tobom, da su jedno te isto i da neimamo jedno pastire a drugo naučitelje razumjeti, i s toga kada je pastire spomenuo nastavlja naučitelje da tim pastiri upoznadu da je i nauk stvar njihove službe. I zato nije rekao neke pastire a neke pak naučitelje, dok gori istim načinom izraza razliku stavlja govoreć: neke pak Apoštole neke Proroke a neke takodjer Evangjelište; u ovom izrazu: pastire i naučitelje pod dvostrukom oznakom imena iztaknuo je samo jedno te isto značenje.“ [1]) A sv. Jerolim veli: „Neima se držati da kao što je gori u pogled onih triju udario razliku rekav jedno Apoštole, drugo Proroke a napose opet Evangjelište; tako da je doznačio i različne dužnosti pastirim i naučiteljim. Nereče bo neke pastire a neke naučitelje, dali, neke pastire i naučitelje da tko pastirsku

1) „Pastores et doctores, quos maxime ut discernerem voluisti, eosdem puto esse, sicut et tibi visum est, ut non alios pastores, alios doctores intelligamus; sed ideo cum praedixisset pastores, subjunxisse doctores, ut intelligerent pastores ad suum officium pertinere doctrinam. Ideo enim non ait, quosdam autem pastores, quosdam vero doctores, cum superiora ipso locutionis genere distingueret dicendo, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam vero Evangelistas; sed hoc tamquam unum aliqui duobus nominibus amplexus est, quosdam autem pastores et doctores.“

Digitized by Google

obnaša čast i naučitelj mora da bude.“ [1]) Najviše s toga je sv. Pavao Timoteju preporučivao, što mu je predato da čuva (I. T. 6.)

No predato mu je da stado pase, da ga vodi u putevih istine, predato mu je propovjedanje rieči, tomačenje nauka. Zato je njim Spasitelj obećao svoju pomoć i Duha svetoga zaštitu. Ali ako to ikad vriedi, za stavno u saboru sakupljeni toga trebaju, gdje kako govori sv. Ciril aleksandr. „Krst predsieda a Duh Sveti sbori“ („est Christus qui praesidet et Spiritus Sanctus qui per concilia loquitur“) Krst, da predsjeda on je sam rekao sa onimi riečmi u Mat. 18: „gdje su dva ili tri sabrani u ime moje ondje sam ja medju njima.“ Ovo je isti sabor Kalcedonski o saborih razumio (cf. Bellarm. de conc. l. 1. c. 11.) Ako su dakle sabori jedino na korist stada, svi oni u sabor mogu i pravo imadu kojim je povjerena uprava i vladanje stada.

Da štioca bolje učvrsti naša tvrdnja puštamo da nam isti preosv. Makarije o tom svoju reče: „Ako u crkvenoj jerarkiji, veli on, neima većega reda do biskupa, ako li su pako svi biskupi jednako apoštolski nasljednici i da kako su Apoštoli sve primili od Gospodina i posjedovali istu čast i istu moć oni su takodjer njihovi nasljednici imajući jednako dostojanstvo, stoluju li u Rimu, u Carigradu, u Aleksandriji ili drugdje, sliedi očevidno da skup biskupa *sam* može imati vlast nad kojim biskupom“ (cilja na rimskog).....

Jasno je, te nam nije potrebe izgleda navadjati, da *pravo u saborih sjediti* bilo vasionom bilo *pomjestnom* i pravo suditi o crkvenih stvarih nespada nego na biskupa,

[1]) „Nec vero putandum, quod sint in superioribus tribus alios dixit esse Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas; ita et in pastoribus et magistris officia diversa posuerit. Non enim ait, alios autem pastores et alios magistros, sed alios pastores et doctores, ut qui pastor est esse debeat et magister“. (Commentar. in h. l.)

Digitized by Google

budući oni glavari pomjestnih crkava, i da svećenici koji u svem zavise od svojih mjestnih nadpastira, nemogu biti pušteni u sabor već *s njihovom privolom* i to samo kao njihovi savjetnici, pomagači ili ovlašćenici a samo podredjena mjesta mogu imati. [1]) — Kojom je on svrhom ovo u *pravoslavnoj dogmatici* napisao nam nije stalo iztraživati, samo mu to velimo, da uz obstojeći fakt nije mogao nit smio, ako mu je do *pravoslavja* ruske Sinode. Zato vadimo čisti i bistri zaključak, koji želimo da nam pobije: Sinoda nije no puki organ carev, on s njome po svojoj samovolji vlada, a biskupskoj vlasti („zakonodavna, sudejska i izvršitelna") u upravi ruske crkve traga neima.

Ob ovoj stvari evo što naš slavni povjestničar Theiner u svom djelu „Die Staatskirche Russlands etc p. 75. s., piše: Sinoda je silni munjovod vrhovne volje svjetovne vlasti, glede svih potreba, koje, ma samo u najširjem smislu rieči crkvu, njezina prava civilna i duhovna, sustav, stegu, ticati mogu. U njoj se riečju, usredotočuje vas

[1]) „Si, dans la hiérarchie ecclesiastique, il n' y a pas d' ordre plus elevé que celui dévêque; si les évêques sont tou egalement successeurs des Apotres, et que, comme les Apotres avaient tous recu du Seigneur et possédé le même honneur et le même pouvoir, ainsi léurs successeurs ont une égale dignité qu'ls resident á Rome, á Costantinople, á Alexandrie ou autre part, il sénsuit evidemment qu' une reunion d' évêques peut seule avoir autorité sur un évêques.....

„On voit, sans qu'il soit necessaire dén fournir des exemples, que le droit de sieger aux Conciles, soit oecumeniques, soit provinciaux, et le droit d'y decider les affaires ecclesiastiques, n' appartiennent qu' aux évêques, comme chefs des églises particulieres, et que les pretres, qui dependent en tout de leurs archipasteurs locaux, ne peuvent être admis aux Conciles qu' avec leur assentiment, et cela seulement comme leurs conseillers, aides, ou fondés de pouvoir, et n' y peuvent tenir que les secondes places." Theologie dogmatique orthodoxe de Mgr. Macaire, traduite par un Russe. Vol. II. §. 175.

Digitized by Google

život i moć sveukupne ruske zemaljske crkve, bilo u unutarnjoj bilo u vanjskoj uredbi. U njoj sam car ima pravo sjediti i glasovati, sam on tu razpolaže i zapovieda. On svoje vrhovne naloge u svoje ime uručuje Ober-prokuratoru, a ovaj ih saobćiva biskupim opominjuć ih da točno izvrše što je naredjeno; uz to on pazi kako se izpunja, i pedepsaje neposlušne i nemarne (biskupe)...

S toga je car u pravom smislu rieči sunce Ruske crkve, duša, zakonodavac, regolator i naslon njezin. Vrhovni Prokurator kreće se oko cara kô mjesec oko sunca; od koga skupa sa zemljom prima vrućinu i svjetlost. Oko obadvaju pak vrte se, na liepe oli na ružne, to malo hasni, metropolite, nadbiskupi, biskupi, arhimandriti i ovršuju svoje kretanje kao drugotni pratioci sa svojim uplivom krećuć svu četu malih zvjezdica sveukupnog klera sekularnog i regularnog. Da je to baš tako vlastitimi riečmi Oberprokuratora idjemo da dokažemo. U Raportu od god. 1839 o vodjenju posala svet. Sinode na sliedeći se način izrazuje: Posli, koji su se po *vrhovnom nalogu* izveli, nahodjahu se pod mojim osobitim nadziranjem i bijahu u području ciele crkve brzo opremljeni po osobitih propisih, koje sam Tajnicim Eparkijo-konsistorijalnim dao.

A da pokažemo da otčinska brižljivost cara u vrhovnih nalozih, nije neznatna odmah Ober-prokurator nastavlja: Prošle godine (1839) bilo ih je (carskih naloga) 344 od kojih bijahu 276 cjelovito dovršeni, a 68 ostalo ih je za god. 1840, koji će biti u nižjih instancah riešeni ili svoj popravak u drugih područjih (ressortah) čekaju. Ni ovim nije svršeno.“ „Sinoda je takodjer vršiteljica svih visokih odredaba, koje visoka carska poglavarstva u ime samodržca na dobrobit crkve izdaju; n. p. senat, ministarstvo unutarnjih posala i. t. d. Koli je možni talisman presveta Sinoda! Ona od cara prima množtvo vrhovnih naloga, prima takodjer od svih velikih državnih vlasti odluke potvrdjene vladalačkim orakulom. Svi kroje zakone

Digitized by Google

u Sinodi za Sinodu, vadeć visoke dostojanstvenike klera, koji su u istoj. [1]) Ovi nit šta odlučuju nit šta zaključuju, sva im je služba pod šibom vrhovnog Prokurora izvršivati vladalačke naloge i t. d. Na drugom mjestu ova doprinosi: „Sve se radi po volji svjetovne vlasti ništa nepreostav pastirim crkve. Vršenje kojegmudrago prava, koje po svom svetomu karakteru imadu strogo im je zabranjeno. Oni su naprosto vršitelji tudje samovolje, ostalo im je samo da mogu raditi da tim crkvu obskrbe potrebitimi službenici, koji ipak, ne od njihove, dali od svjetovne vlasti zavise.“ [2]) A neki Protestant evo što ob ovoj Sinodi piše: „Ako bih ja, veli on, ovu Sinodu htio uzporediti sa našim previsokim zemaljskim koncistorijem, tada sliedeće točke nebi bile suvišne: 1.a u prisegi, koju članovi Sinode polažu stoji golimi riečmi naznačeno da za vrhovnog poglavicu u svih duhovnih stvarih nepriznaju drugog do cara; 2.a pri skupu Sinode svaki put mora biti prisutan jedan svjetovnjak, carev rapresentant, naziv mu je vrhovni Prokuror, ovoga sam car imenuje. Ovaj kod svih posala ima nječući glas, veto, dokle stvar nebude samodržcu podastrta“. (Kurzer Abriss der russis. Kirch. Erfurt 1788. p. 28. ap. Schmit. op. c. p. 215.)

1) „Alle machen in ihm und für ihn Gesetze, nur nicht die hohen Würdenträger, die ihn bilden.“

2) Op. c. p. 83. s.

Digitized by Google

§. 2.

U kom smislu dolazi naziv „praviteljstvujuća“ Sinoda? Kada je ovaj naslov dobila. Težko je po sudu Protestanta robstvo ruske crkve.

Može pomisliti tkogod, čuvši da smo više putâ spomenuli praviteljstvujuću Sinodu, da ipak neće biti toliko spućena, ter da će nešto svoje nezavisnosti uživati.

Zaniekati se neda da joj nije to oficiozni naslov, ali uprav s toga nam je toliko žalije na naslov, kada glasi sve drugo nego ono što je u stvari. Sbilja Sinoda nosi ti naslov ali u onom smislu u kom i Senat. Ako dakle Senat u oficioznih spisih dolazi s naslovom „praviteljstvujući“ nesliedi da on upravlja s ruskim carstvom. — Nego prije da pripovjedimo kako je ti naslov dostigla.

U liturgičnoj knjizi dolazi molitva tako zvana *jektenija*, [1]) koja odgovara našim litanijam; ovdje spominjalo se je ime moskovskoga Patrijarke. Zamienivši se pak način vladanja, zamieni se i način spominjanja. Prije ime Patrijarkino čulo se je, a sada „duhovni kolegium.“ To naravno da svietu nije najugodnije moglo biti buduć to nešto svjetovnog odavalo. Zato duhovni sbor *zamoli* cara, da bi *dozvolio* neka se promieni to ime. Privolio na to car i *odredi* da se forma promieni umetnuvši: presveta praviteljstvujuća Sinoda; tako danas imamo ti naslov. [2]) Žalostno doisto da taj veliki narod neima duhovnog glavara da mu poviest barem ime spominje, buduć da Sinoda toga nemože nadoknaditi osobito uzmemo li ju u podpunom svojem sustavu. Ona tek što odlučiti i narediti može, kada rapresentanta careva ima ter on privoli i potvrdi predloge

[1]) sr. Nilles-Kalendarium Manuale utrinsque Ecclesiae etc. p. LVI.
[2]) Ruski: „o svjatjejštem' Sinodje“ ili „o svjatjejštem' praviteľstvujuštem' Sinodje.“ (Regl. Eccl. p. 241.)

Digitized by Google

Sinodine, inače zaustavi riešenje posala dok caru nepodnese stvar. [1]) Službeni naslov ovoga jest: Ober-Prokuror, a ima biti po Petrovoj ustanovi izabran: „iz' Oficirer' dobrago čelovjeka, kto b' imjel' smjelost' i mog' upravlenie Sinodskago djela znat'" (Tond. op. c. p. 31). Dakle da se povratimo na stvar, u spisih službenih vlast Sinode naprama caru jest ko i Senata. Evo što štijemo u Svod zakon. ros. Imper. i. t. d. član. 4.: „Pri upravi crkve samodržavna vlast djeluje *posredstvom* presvete praviteljstvujuće Sinode." [2]) Ovdje, kako svak vidi, dolazi praviteljstvujući naziv, ali kadno veli da se s njome car služi, samo se kaže koje značenje nosi. Pače ovo nam potvrdjuje da je ona puki organ carev. Još jasnije nahodimo u Kurs Zakon. i. t. d.: „presveta Sinoda jest sabor upravljajući rusku crkvu ona je podvržena vlasti Souverainа; njezinim posredovanjem *služi se* samodržavna vlast u upravi crkvenih posala, odnosećih se na pravoslavnu izpoviest. Osim što je ona puko carevo orudje, dali je gore zakvačena tom gvozdenom desnicom nego ijedna druga državna uprava.

Petar I. kako je poznato, na različite kolegije bio je svu upravu razdielio i tako obstojala do Aleksandra I. t. j. do god. 1802. kad je on tu s ministarstvom zamienio, da se što prije mogu posli obavljati. Ali uprava crkve u ovom nebi zauzeta, ona je stegnuta po Petrovoj ustanovi ostala. Kod ovog pak novoga sustava evo koja je razlika med ministarstvi i Sinodom.

U „svod zakon i t. d.": Ministarstva su one državne uredbe kojima se vrhovna izvršiteljna oblast *služi* u svakom ogranku uprave". A sad čujmo definiciju Si-

[1]) „Instrukcija Ober'-Prokuroru Svjatjejšago Sinoda" §. 2. a §. 11. car. ga nazivlje: „jako oko Naše."

[2]) „V' upravlenii crkovnom' Samodržavnaja Vlast' djeistvuet' posredstvom' Svjatjejšago Pravitel'stvujuštago Sinoda' Eju učreždennago." (Tond. op. c. p. 56.)

Digitized by Google

node: „Presveta Sinoda jest ona *državna uredba* kojom se vrhovna autokratična vlast *služi* u upravi posalâ pravoslavne izpovjesti". (ap. Tond. op. cit. p. 56. s.) Kolika je god dakle careva oblast nad drugimi najprostijimi ustanovami, tolika je i nad Sinodom, jer nju i nesmatra dali naprosto državnom uredbom; ali da se poslužimo riečmi našeg slavnog Strossmajera, „pukom službenicom državnom" (Korizmena Okružnica g. 1882 II. izd. p. 103.) Ovim u ruci nesluži nam se puno mučiti u dokazivanju, da ona neima prava zvati se: Crkva Hristova, što smo jur u I. poglavju napomenuli. Ovo, u uzvišenoj svojoj okružnici, sada hvaljeni biskup veliki taj naš govornik, ističe. „Najveći i najvažniji ogranak pravoslavne crkve, crkva ruska, jeli slobodna i u svom apoštolskom zvanju neodvisna? Pače, jeli ona, od kad je patrijarkat moskovski sa sinodom petrogradskom zamienjen, u *pravom smislu crkva* ili samo njeka vrst zavoda državnoga? Na svaki način znam za cielo, da i sami najumniji i najvažniji državnici u Rusiji priznaju, da u crkvi ruskoj neima dovoljna života i snage, da svlada one opasne nauke i težnje nihilističke, koje je sam pakao izrigao, da svakom družtvu čovječjemu propašću priete; neima života i snage, da svlada i u slogu svede one razmrvljene crkve ruske u razne sliedbe, koje sve više i više mah preotimlju i snagu crkvenu slabe. Nečitamo takodjer ništa ob uspjesih pravoslavnoga apoštolstva ruskoga medju mnogobrojnim muhamedanstvom, koje na ogromno rusko carstvo spada. Priznaje se danas u obće u Rusiji, da je svemu tomu glavni uzrok pomanjkanje one slobode i neodvisnosti u pravoslavnoj crkvi, bez koje neima pravoga života i prave plodovitosti; ali se ujedno žalibože nadodaje, da je crkva pravoslavna u Rusiji već od viekova tako tudjemu tutorstvu navikla, da misli, da bez njega ni živjeti nemože. Misli se dašto ozbiljno u Rusiji na to, kako bi se tomu zlu doskočilo i učiniti će se u tu svrhu znamenit korak, ako

Digitized by Google

se crkvi ruskoj njezina vlastita glava, tojest patrijarkat opet povrati; ali će i poleg svega toga ostati sveta istina, da se kô svakoj pojedinoj, tako i ruskoj crkvi samo tako konačno pomoći može, ako se sa zapadnom crkvom izmiri i iz nepresahnjivoga izvora sveobćega jedinstva crkvenoga novi život i novu snagu na postignuće svoga apoštolskoga zvanja uzcrpi; jer ako u ikojem a ono jamačno je u tom obziru sveta istina ona rieč Gospodinova: habenti dabitur et abundabit: ab eo autem, qui non habet, auferetur etiam illud, quod habet — imajućemu će se dati i obilovati će; od onoga pako koji nema oduzeti će se i ono što ima.“ (p. 80). Ono što se je ruskoj crkvi sgodilo isto se je poslie malo više od jednog stoljeća i helenskoj crkvi sgodilo, kako smo jur gori vidili p. 51 s.; a sada već i dojednomu ogranku iztočne crkve, malo više ili manje ali svi čame u žalostnom robstvu. Tako se mora i dogoditi, kada se grana od svoga debla odciepi, za neko vrieme uzdrži još svojega života tako ovako ali napokon mora da usahne ili da se baci u tudje krilo. No što sliedi tada od crkve? mora da podleže političnoj struji, ona već života dati nemože, mora da joj se dogodi, da se poslužimo riečmi sv. Ciprijana [1]), ko traku sunčanomu koji bez sunca grijati nemože; potoku, koji odvraćen od svoga izvora mora da se osuši; grani koja nije li u deblu života niti ploda neima. Što naš Strossmajer punim razlogom sa sv. Cipri-

[1]) „Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur. Quomodo solis multi radii, sed lumen unum; et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum: et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit; a fonte praecide rivum, praecisus aresecit. Sic et ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit: unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit; unum tamen caput est et origo una et una mater foecunditatis successibus copiosa. Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. (De unitate Eccl. ed. Hurt. p. 75.)

Digitized by Google

janom iz pomanjkanja solidarnosti dokazuje. Evo mu rieči: „U ovom vječitom izvoru svakoga jedinstva i svake solidarnosti, o kojoj sveti Ciprijan piše, leži upravo nepredobivost crkve i jedino jamstvo njezine slobode: jer ako je i moguće svietskoj sili, pod kojom pojedini biskupi žive, oslabiti i satrti onu solidarnu moć, koja jih sa ostalima crkvama spaja, nije ipak ni jednoj materijalnoj sili na svietu moguće istu solidarnu silu satrti i uništiti u izvoru njenu, koji je Gospodin sam cienom svetoga križa do samoga sebe za to uznio i viš dosega svake sile ovoga svieta uzvisio, da slobodu sviesti i svete vjere, da neodvisnost apoštolskoga zvanja svud po svietu slavodobitno brani i obezbiedi. Lako je bilo pojedine biskupe u Prusiji u zatočenje i tavnicu poslati, ali nije tako lako bilo onu stožernu silu u crkvi slomiti, koja po božjoj milosti često put tiem je jača i uspješnija, čim se slabija čini i čim više sviet na nju navaljuje. Crkve, koje se od onoga temelja, o kom sv. Ciprijan tako liepo govori, odvrate, niesu nikako moguće slobodu i neodvisnost svoju sačuvati jer ono prevažno mjesto, koje tiem u crkvenom sustavu prazno ostane, odmah zauzme svietska oblast, kojoj je čestoput stalo da i crkvenu moć na svoje osobite svrhe obrati. S toga je često put lahko svezu svetoga jedinstva skršiti, ali nije tako lahko poslie onu slobodu i neodvisnost crkvi povratiti, koja jedini svoj zalog u jedinstvu ima. Živi nam je primjer u tom Rusija, koja zna i osieća, da u crkvi svojoj neima one sile nutrnje i snage, koja bi joj nuždna bila, da opasne one nihilističke nauke svlada, koji se svaki dan sve više i više šire i temelj uprav cieloga družtva ruše; niti će se igda itko dosjetiti načinu, da se crkvi ruskoj pravi život i prava snaga povrati do onoga života i snage, koju je sam Isus u moći Petrovoj na uvieke postavio. S te se strane u istinu reći može, da je Gospodin stolicu sv. Petra u isti čas, kada ju je temeljem ciele crkve učinio, u jedno i jedinim zalogom svake slobode i svakoga na-

Digitized by Google

predka u svem svietu postavio, jer je s njom nerazriešivo spojio ono načelo: dajte Bogu što je božje, a cesaru što je cesarovo; koje načelo, u javno pravo cieloga novijega svieta prenešeno, kršćanstvo od poganstva razlikuje i udes svete vjere i sviesti na uvjeke od udesa svietskih svrha i probitaka razdvaja, bez kojega razdvoja o pravoj slobodi i pravom napredku ni govora biti nemože.“ (p. 109 s.) Protestanti isti koji inače najodvažnije stieg slobode hoće da raznose, priznaju da je uprav težko to robstvo ruske crkve. Maurer u ustroju helenske crkve glavni faktor, na ukor da je tu crkvu stegao u verige kao ruski car u Rusiji, evo što odgovara: „Uzpostavljenje (Bildung) ove svete Sinode (t. j. one u Grčkoj) premda je u obće, po onom *carske* ruske Sinode, ipak po King-u i drugih u ruskoj Sinodi imade uvjek jednaki broj savjetnikâ i predsjednikâ; prvi običavahu se prelati imenovati a drugi od nižeg svećenstva; suviše tamo glavni prokurator ima ničeći glas a svi članovi Sinode moraju caru položiti *posve strogu zakletvu* vjernosti. U tom grčka Sinoda je *puno slobodnija i nezavisnija* od državne oblasti nego li nje carska sestra u Rusiji. (Das Griechische Volk 2 Band p. 166 ap. Schmitt op. cit. p. 216).

Iz svega smo naučili, da car sam izabire članove Sinode a tako isto i izključuje; da biskupi kao biskupi u Sinodi mjesta neimadu; da je on zastupan u Sinodi i tek onda vriedi njezina odredba. Ona je njegov organ, on s njom vlada i upravlja kao i svakom drugom civilnom zadrugom. On kao što je njezin ustanovitelj tako je i glavar, za ustanovljenje njezino nije pazio na crkvene kanone, pak s toga nesluži misliti, da pazi u izdanju zakonâ. U jednu rieč on samodržac ruskog carstva pak i ruske crkve. O čem potanje.

Digitized by Google

POGLAVJE IV.

Car je, a ne Sinoda, po nauku ruskih katekizma, vrhovni glavar njihove crkve.

§. 1.

Što je i kako je mislio Petar I. o crkvenoj jurisdikciji. U kojoj je cieni monake držao. Ukaz odnoseći se na reformu istih, gdje im stroge i podle naredbe daje. Ugled ruskoga klera.

U duhovnom Reglamentu dio drugi br. 13, Sinoda se zove „vrhovna vlast“ (suprema potestas), kojim pravom, to smo vidili. No prije nego dodjemo opet na istu stvar, izvidimo što je Petar I. mislio o crkvenoj vlasti i njezinih Prelatih. Za ovo nam prvo mjesto zaslužuju rieči, kojima opravdava ukinuće patrijarkata, *rectius* duhovne vlasti, kamo je ciela reforma smjerala; i uhvamo se dokazati:

1.o da se Sinoda neima zvati „vrhovna vlast“;

2.o da duhovne **nezavisne** vlasti u Rusiji neobstoji;

3.e da je car sam ta „vrhovna vlast“ je li u duhovnih je li u svjetovnih poslih, za prve sasvim jednako kô i za posljednje.

Digitized by Google

Evo dakle toli važna razloga što je patrijarkat ukinuo: „Prosti puk nezna, [1]) veli Petar, koja razlika obstoji medju crkvenom vlasti i onoj samodržca, dali njega visoko dostojanstvo i izvanjska pompa vrhovnog pastira (Patrijarke) toliko zasliepi da ga drugim Souverain-om smatra, ovomu ravnosilan, pače da ga nadilazi, ter duhovna uprava da sačinja u državi kakvu drugu i to bolju državu, ili da je ovo kakva nezavisna vlast. Da bi se našli koji ter podupirali ovako opasni nauk..... od koje li štete nebi to bilo? Duhovna dakle oblast, crkvena nezavisnost, visoko cieniti crkvenog vrhovnog glavara, predsude su jedino za pokvariti prosti puk, a ruski bogoslovci neka pokažu da nisu bit ćemo im harni.“

Zašto je ovako podlo o duhovnoj vlasti Petar mislio, kazao nam je Voltair (sr. gori pogl. II.) kada, govoreć o njem, reče: on je za ludost smatrao dvie nezavisne vlasti u carstvu gojiti, kao što bi bila crkvena i civilna. Za ovo u prilog bit će nam sliedeći fakt. Bijaše u Rusiji običaj, da se na novu godinu car i Patrijarka javno zagrle i poljube. Zaisto plemenita ideja i uzvišena uzajamnost medju duhovnom i svjetovnom vlasti, ali, tko plemenitih religijoznih čuvstva neima, to prezire. Što je baš Petar I. učinio, ukinuvši g. 1699 ti divni običaj (Schmitt. op. c. p. 115.) Ovoliko je dakle Petar I. sudio o crkvenoj jurisdikciji, a presv. praviteljstvujuća Sinoda ipak ostaje suprema potestas!?

[1]) „Siquidem promiscuum vulgus discriminis inter Regium et Ecclesiasticum jus intercedentis est ignarum, contra vero magno supremi Pastoris honore et pompa rapitur in admirationem, et Hierarcham ista se habentem Regi aequiparari, imo vix non praeminere (samodržcu ravnosilnij ili ne bol'ši), ipsique adeo spirituali ordini alterum et quidem longe praestantius dominium competere arbitratur. — Hanc quidem opinionem vulgus nullo praeeunte suasore solet favore, quid tandem futurum putas, si ministri Ecclesiae inter colloquendum zizania falsae persuasionis disseminaverint? Ignem sane aridae materiae admovebunt. Eo usque nimirum simplicia credulaque corda depravantur, ut minorem Monarchae si quid exequendum praecipit, quam Pontificis habeant rationem.“ Regl. Eccles. p 25. col. pars II. n. 15 p. 72.

Digitized by Google

Sad da vidimo koliko je cienio crkvene Prelate, odnosno monake, i koliko mu je do njihove naobrazbe stalo. Rekosmo odnosno monake, buduć crkveni dostojanstvenici samo monaci mogu biti. [1]) Evo ga dakle sada zabavljena sa reformom monakâ. Ovako se on u Ukazu od 31 Siečnja g. 1724 izrazuje: „Buduć uprav nemoguće radi našega oštroga podneblja monake na prvotnu stegu dovesti, moramo zato na druga sredstva gledati da budu Bogu ugodna a ljudem koristna; tim više usilovani smo ovo učiniti jer sadašnje življenje monakâ puko je pretvaranje. Oni su sablazan i rugo drugih Religijâ i našoj istoj na ukor. Dà, oni su državi pogibeljni, buduć većinom sve puki dangubnjaci, koji iz same ljenosti skriše se u samostan, i ovdje, kako je poznato, izmišljaju praznovjerne razdvoje, pače i nemire pobudjuju u državi. Većina njih sami su seljaci, kojim zaisto nepada na um odreći se slasti i lasti života, pače jedino s toga ogrle samostanski život; a suviše i da se uklone onih dužnosti, koje bi kao seljaci morali vršiti. U njihovih vlastitih selih morali su se brinuti za tri sliedeće stvari: za uzdržanje svoje obitelji; državi služiti i svoja zemljišta obradjivati; ali netom su ti ga monaci postali već nisu za nikakav posao, tà za nje je jur što im treba providjeno; ako slučajno štogod u redovničkom stališu posluju to ti je sve za nje, a od onih triju dužnosti, na koje bi bili inače obvezani, jedva jednu jedinu izpunjuju. Zaželiš li da se bave tumačenjem sv. Pisma ili podučavanjem puka, odvratit će ti: *mi molimo*. Kano da nemole svi ljudi? Što ima znanost ikad od Samostana (!)? Može se sa starom poslovicom odvratit: posve ništa ni za Boga ni za ljude....

Nu ipak ima neki posao koje bi ovi bezkoristni dangubnjaci mogli obavljati, a koji je Bogu ugodan i u očima

[1]) Poznato je da u ruskoj crkvi, njihov pop, samo može župnikom i nad-svećenikom biti, sva druga viša dostojanstva, jedino su za monake. Nije li ovo najsvečanije priznavati i izpovicdati, da je celibat, i po duhu iztočne Crkve, svećenički najdivniji ures?

Digitized by Google

ljudi častan, naime da služe skroz potrebnu djecu i stare ljude; i ovo su uzroci, koji su nas naveli da presv. Sinodi *zapovjedimo* neka se stara da oni izpune i izvrše sliedeće točke:.[1]) Oni moraju u svoje samostane primati nemoćne vojnike ili one koji su od svoje službe odpušteni, što nemogu više raditi, takodjer i sve druge skroz potrebne osobe, za koje imadu bolnice podizati, kako je jur u Reglamentu naredjeno. U tu svrhu imadu opredieliti koji će monaci s njima se baviti a dvorba neka bude razmjerna po potrebi istih, kako je to jur običaj u bolnicah. Monaci neka nebudu mladji od trideset godinâ. Zemljišta, koja samostanim pripadaju, moraju se monacim, koji bolestnike nedvore, podieliti, da ona obradjuju i sa njima se uzdrže. Ako pak uztrebuje monakâ za dvorbu bolestnikâ, tada se od onih što polje obradjuju nadomjesti, a na mjesto njihovo netreba drugih; kada ih nebi bilo dovoljno da pokriju prvih mjesta, primi se novih i podieli im se tonsura. Ovoga se imadu i koludrice držati, koje nisu u dvorbi bolestnikâ; a one nemoguć polje obradjivat, kruh si mogu rukotvorstvom zaslužiti. One nesmiedu iz svojih samostana izlazit, a službi božjoj mogu prisustvovat u triemu stojeć; da ih pak sviet nevidi, moraju triemovi sa posve uzkimi rešetkami biti napravljeni.“ (Schmitt op. c. p. 175.) — Nego ovim nije pristala njegova skrb naprama monacim. U nekom drugom Ukazu evo što im svojim vrhovnim auktoritetom nalaže: Monaci u svojih sobah nesmiedu držati ikakva rukopisa, niti smiedu štogod iz knjiga prepisivat, niti prijateljim pisma pisat bez osobitoga dopuštenja starešine (i to) pod podepsu težke tjelesne kazne.... suviše niti smiedu primiti, bez rečenog dopuštenja, kakvo pismo, a po propisih duhovnih i svjeto-

[2]) Nije li ovo baš na volterijansku mislit? Nadalje, premda veli Sinodi neka nadgleda da te njegove naredbe točno svi budu vršiti, ipak u tu svrhu, kako Theiner donosi op. c. p. 104, postavio je vojnika Baskakova da nadzire!

Digitized by Google

vnih nesmiedu karte il crnila kod sebe imati, vadeć one koji s pogleda na sveobće dobro od starešine imadu dopuštenje. Ova pak točka *na osobiti način ima se strogo obsluživat* jer ništa mirni život monakâ nemože poremetit što suvišno i izprazno pisanje (neznanstvo on ovim želi a lako je za raztrkanost!) Ako li pak koji od braće, rad kakve naprešne potrebe, ima pismo pisati, to mora u refektoriumu, služeć se papirom i crnilom komuniteta; a i to samo uz privolu starešine takodjer pod pedepsu stroga bičevanja„ Ap. Tond. op. c. p. 39). Po sudu pak Voltaira Petar I. još od god. 1701 bi primoran dat ovu naredbu, koja suviše, po volji Petra, ima bit uviek u kreposti. (Histoire etc. ap. Tond. L' avvenire etc. p. 44). Ovo je logika bezbožnog filosofa! Goji neznanstvo pak si gospodar raditi po volji, amo šiba ova logika.

Da nebi pak monaci pronevjerili dobra samostanska (toliko je cienio kreposti kalugjerâ) izdao je sliedeću naredbu: „Osim starešine, Petrova naredba glasi, nitko nesmje ništa prodati iz samostana; starešina pak mora priobćiti starijoj braći; a prodata stvar, osoba kojoj je prodana i uzrok zašto je prodata mora se u registar staviti. Kada se nebi ovako radilo tada bi svaki mogao bez srama i straha samostanska dobra medju svoje rodjake i prijatelje podieljivati. Svi dohodci samostanskih zemljišta kao i prinosi pobožnih vjernika i crkveni dohodci moraju se na jedno, u tu svrhu odredjeno mjesto postavit, a za potrebu koli samostana toliko braće mora se odovle uzeti; inačije razsipnost samostanskih dobara bila bi bezgranična itd. (ap. Tond. Der. röm. etc. p. 18). Nesluži napominjat da je ovim Petar nastojao svećenstvo, malo po malo, sasvim svojemu diktatorstvu podvrći, i tim da mu lašnje svaki ugled kod puka odnese, jerbo veliki sjaj pastira duhovnog u velike je škodno puku. Navesti ćemo sada nešto o sekularnom kleru, po izvješćih nekog Protestanta, koji prolazi pod imenom Sched-Ferroti. Ovaj je

Digitized by Google

kao častnik genija najmanja ruska mjesta obašao i svaku razvidio, koji takodjer svu svoju simpatiju izrazuje napram ruskom kleru, u jednu rieč njegov najvjerniji branitelj. Evo pak što on piše, u La tolerance etc. p. 238. op. Tond. L' avvenire etc. p. 24 o uplivu ruskih papaza: „pritisnut a nimalo čašćen od svojih glavara, gubi tri diela svoje moći, jer vidi da ga plemstvo odbacuje a srednji stališ samo što ga trpi, puk pako uzimlje ga na porugu... Po onom što se vidi sudeć, a suviše videć da posvuda, pa i u istih audiencijah crkvenih dostojanstvenika, papaz ima *zadnje* mjesto, [1]) puk *se je privikao* i nedavat mu nego zadnje mjesto.... „Nije tako prolazila stvar prije Petra I., tà za nj bijaše najveća pogibelj to, što je puk svoje pastire u velike cienio. Je li dakle čuda što je moral u Rusiji toli nizko poklizao? što se je bezbožtvo toli duboko uvriežilo? Daleko od rimskog Pape a za drugo je sve lahko? Ob ovom tko će nadulje nek sr. Tond. L' avvenire etc. pp. 24-53, mi smo se i onako odveć na dugo upuštili u uzgredno pitanje.

§. 2.

Najautentičniji ruski Katekizmi što uče o carevoj vlasti? Toliko su cari bili osvjedočeni o svojoj vlasti da jedan njih hoće liturgiju da čati.

Nego da se povratimo sada na našu glavnu stvar t. j. na nauk ruskih katekizma o vlasti Souverain-a, i vidimo što oni uče ob ovom diktatoru i njegovih nasliednicih,

[1]) Ovo se sve i danas dogadja, da je žalostno i čuti kojih nevolja i poniženja moraju trpiti. (sr. Thein. op. c. p. 129.)

Digitized by Google

što li o njegovoj vlasti u duhovnom djelokrugu za kako je on o tom liepo svoja čustva izrazio.

Po sudu preosv. Makarije, Theolog Dogm. p. 79, glavni u Rusiji katekizmi jesu: I. Katekizam Theophana Prokopovića, koji je za dugo po školah bio na službi; II. Katekizmi mali i veliki preosv. Platona Levehina metropolite Moskve, koji su takodjer istu važnost imali; III. Katekizmi, osobito veliki, preosv. Philareta nadbiskupa Moskve, koji je sada to po školah to za privatnu poduku svih pravoslavnih razprostranjen. Kako svak vidi najautentičnije katekizme uzimljemo ter nauk njihov bez sumnje nauk je ruske Crkve, koji još od malenih nogu svaki Rus ima poznavat.

A.

Katekizam Theophana Prokopovića.

Mi ćemo promotriti tumačenje pete zapoviedi božje, koja našoj četvrtoj odgovara, a zašto? to sad ostavljamo.

Evo dakle kako počimlje razlaganje:

„*Upit.* Što zapovieda peta zapovied božja?

Odg. Od nas iziskuje čast i poštovanje ne samo napram naravnim roditeljim, nego i napram onim, koji su na mjestu i časti roditeljâ, i koji su na zapoviedi.

Upit. Tko ima pravo od nas to počitanje iziskivat i kojim redom mi njima dugujemo čast i poštovanje?

Odgovor I. **Najprije** kralji i poglavarstvo, koji u ime Gospodnje s nami vladaju i prama nam stoje kao otci, kojih je dužnost svoje podložnike braniti, njihov boljak u vremenitih i *duhovnih* stvarih tražiti i usljed toga skrbno bditi svrhu *svih crkvenih*, vojničkih i gradjanskih posala, i da takodjer svaki sdušno izpunjuje svoje dužnosti; i ovo je za Bogom *najveće otčinsko* dostojanstvo.

Digitized by Google

Odg. II. Za kraljim i vrhovnim glavarim dolaze (tek) *duhovni glavari*, senaturi, sudci, generali vojske i druge Vlasti, koje su takodjer zaodjevene otčinskim ugledom. Dužnost je crkvenih glavara voditi puk putem spasenja (kralj ima *vladati* rečeno je, dakle ovdje razumi se voditi itd. propoviedati rieč božju i to je sve). Gradjansko poglavarstvo mora pravdu dieliti neobziruć se na osobnosti, general mora vojničku stegu uzdržavati i vojnike na kršćansku hrabrost pobudjivati; podložnici moraju svoje nastojnike ljubiti i častiti, za njih moliti i njihove zakonite zapoviedi rado izpunjati."

U trećem poglavju dokazali smo da na oni način kako su druge civilne zadruge caru podložne tako da je i Sinoda, dotično duhovnici. A ovdje eto opet sad isto vidimo. Rusi imadu nada sve cara smatrati, on je na zemlji najvišeg štovanja i počitanja dostojan, njegova je za Bogom najveća otčinska čast. On usve i posve sa svima vlada, za vremenite i duhovne potrebe ima se starati, za crkvene kao i vojničke.

Nema duhovne potrebe za koju se on neima starat, njemu je sve to povjereno kao i vojnički odnošaji. Bog na nebu a car na zemlji. Za carem dolaze tek duhovni glavari, njemu je bditi nad njima kao i nad generalim vojske, paziti vrše li svoje dužnosti, vode li puk na put spasenja, to Bog od njega iziskuje, s toga i je njegova na ovoj zemlji najveća čast, njegovo najveće dostojanstvo. — Sada će svak, cienimo, s osobitom ugodnosti pročitati molitvu, koju je Aleksander III. za dovršenom krunitbom 27 Svibnja pr. g. u Uspenskoj crkvi klečeć gauuto izmolio: „Gospode, Bože naših otaca i kralju kraljeva, koji si sve svojom riečju stvorio, i u svojoj mudrosti opredielio čovjeku, da u pravičnosti i svetosti tvojim svietom vlada, *ti si me izabrao za vladaoca i sudca tvojega naroda.* Slavim tvoju nedokučivu providnost i zahvaljujem ti se Gospode, i slavim tvoju slavu! Moj Gospode i moj Bože,

Digitized by Google

učini me sposobnim za djelo, na koje si me pozvao. Prosvietli me i vodi u ovoj *velikoj službi*. Mudrost tvoga priestolja neka je sa mnom, pošalji (ju) mi odozgo s tvoga svetoga neba, da me pouči, što se tvomu oku dopada, te da mogu razpoznati pravo u zakonu. Drži moje srdce u tvojih rukuh, da vladam tebi na slavu i na sreću naroda, koji si mi ti povjerio, te da na dan tvoga suda mogu veseo u vjeri pred tobom stojati, milošću i milosrdjem tvoga jedinorodjenoga Sina, s kojim Tebi i Duhu svetomu oživljujućemu, budi slava u vieke Amin!" (Danica Druž. sv. Jer. g. 1884). — Ali razlaganje još nije dovršeno, sliedi ovako:

„*Odg. III.* Treće mjesto med otčinskim auktoritetom zaodjevenimi osobami zauzimlju naše tjelesne Starešine, t. j. otac i majka; premda po naravnom redu oni zauzimlju prvo mjesto, ipak gori imenovane osobe moraju u civilnoj zadruzi, budući promicatelji zajedničkog dobra, njima da budu predpostavljene itd.

„Prigovor. Kako se ja imam vladati ako koji od onih komu ja sinovsku poslušnost dugujem, štogod zapovjedi, a drugi istog auktoriteta i dostojanstva, istu mi stvar zabranjuje?"

Odgov. Ako je auktoritet na jednoj strani tako velik kao i na drugoj, tada ti moraš gledati na ono što je zapovjedjeno a ne na osobu, koja zapovieda. Ako ti dakle tvoj učitelj, komu posluh i vjernost duguješ, zapovjedi koju dobru stvar a tvoj otac istu zabrani, tada poslušaj učitelja a ne otca. Ako je u časti jedan veći od drugoga tada poslušaj većega, ako ti dakle otac i majka zapovjede štogod šte se protivi zapoviedi poglavarstva tada poslušaj civilnu vlast; ako napokon poglavarstvo štogod zapovieda *što car zabranjuje, tada u svakoj okolnosti poslušaj cara.*"

Iz ovoga vidimo, da se po časti i dostojanstvu imadu slušati stariji, kad dakle osoba u tom pogledu najveća štogod nalaže po svaki način mora se poslušat. Car pako,

Digitized by Google

po istom katekizmu, jest ta osoba. Njemu dakle imadu se pokornim ukazati, njega poslušat pak sad sve vlasti to duhovne to civilne drugčije nalagale, pak sad vas skup biskupâ sa presv. praviteljstvujućom Sinodom tomu se protivio.. Radilo se o neznam kakvoj koliziji u svakom slučaju caru svi Rusi duguju posluh neosvrćuć se ni na biskupe ni na Sinodu.

Ako ovo nije *suprema potestas* na ovoj zemlji mi uprav neznamo što može biti.

B.

Katekizam Platona Levehina Moskovskog metropolite

Drugi Katekizam, kako rekosmo, jest preosv. Platona. kao što je preosv. Theophanes Prokopović napisao ovi, o kom smo sad govorili, po nalogu Petra V. ter dobi zato ime „Katekizam Petra V.“ isto tako i preosv. Platon napisa ovaj na službu carevića Pavla Petrovića, komu je on učiteljem bio. Vidimo dakle što je tu napisao prelät, „glavar“ ruske Crkve na poduku mladog carevića (poslie Pavao I.), kako tomači pravoslavlje svoje Crkve, dokle uzdiže stieg nezavisnosti i slobode njezine, kako brani Crkvu Hristovu od svakog svjetovnog upliva.

Dolazeć tomaćenje o unutarnjoj upravi Crkve uznosi odmah da je *sam* Isus Krst upravitelj njezin, a nam Katolicim predbacujuć *indirecte*, to se razumi, da Mu nosimo to upraviteljstvo predajuć ga umrlom čovjeku t. j. rimskomu Papi. Evo rieči: „Od pastira njeki su na višem postavljeni, naime biskupi; drugi na nižem naime svećenici i službenici. Krst **sam** jest vrhovni glavar crkvene vlade i vlasti, jer kao što je on sam ustanovitelj svoje Crkve tako je on sam neodvisni vladar, koji *nevidljivim* načinom (dakle nevidljivi glavar) njom svojom riečju i svojim duhom vlada.

Digitized by Google

Zato more Crkva u svem što se tiče bitnosti vjere njemu samomu i očevidnomu svjedočanstvu božanske rieči biti poslušna.“ Mi im pak odvraćamo, samo da se bolje upozna koliko oni sami sebe zasljepljuju, katolici takodjer priznaju i uče da je Isus sam nevidljiva Glava svoje Crkve, a vi što učite da su biskupi vaši vidljiva vlast crkve, mi kažemo da je to usredotočeno u rimskom Papi. Ako dakle vi nećete rimskog Pape s toga što je Isus sam glava svoje crkve, zašto dakle neodbacite i biskupe? tà Isus s njom vlada i upravlja, on bez sumnje kao Bog netreba pomoći. Ili barem čemu se pozivat na nevidljivog Glavara, dok proti katolicim pišete. ako vi priznajete i izpoviedate da vidljiva Crkva obstoji kojoj je *potrebita* vidljiva vlast? Vam je dokazat: *a)* da pomjestne crkve, naprama sveobćoj, nisu kao uda naprama tielu, i zato *b)* da *jedna sveobća vidiva crkva,* koja sačinja jedno vidivo tielo, neobstoji, i onda samo prosto vam slično razloženje. Uz to mi se ipak povraćamo na vaš nauk i s vami velimo i priznajemo: Isus je, koji nevidljivim načinom vlada, to smo gori čuli u katekizmu, dakle nevidljivi Glavar, a biskupi zastupaju vidljivu vlast. Dakle po volji Isusa Krsta mora obstojat *vidljiva duhovna oblast, ako te neobstoji neima ni crkve njegove jer je to bistveno potrebito.* Ima li toga kod njih? Velimo da neima, što ćemo doli niže čisto bistro dokazat, i zaključit im: ex ore tuo te judico. Nego prije da čujemo koli uzvišeno o nevidljivoj i vidljivoj vlasti naš preuzvišeni Strossmajer, u svojoj gori hvaljenoj Okružnici, razlaže, pak ćemo se na naš nepobitni zaključak povratiti. — „Istina je, piše, pako u tom pogledu sveta, da svaka crkva, koja vjeruje i uči, da je Isus Krst. pravi i živi Bog i čovjek zajedno, ona vjeruje i uči ujedno, da je on isti otajstvena glava crkve, u kojoj sve što se radi, sve što se djeluje, sve što se postizava, radi se, djeluje se i postizava se jedino u ime njegovo tako: da se imenu njegovu sve klanja, što je na nebu, na zemlji i u paklu; niti je ikoje

Digitized by Google

drugo ime dano pod nebom do jedinoga njegovoga u kom bi spašeni biti mogli. Ovo vjeruje i uči, vjerovati će i učiti će crkva katolička na uvjeke. Ali ovim još ništa nije rečeno, što bi crkvu od crkve u istinu razlučiti moglo. Ovim se samo pojmovi o biću i naravi svete crkve božje mute i zapliću, jer poleg svega ovoga crkva božja na zemlji mora biti u svih svojih svojstvih *vidiva* crkva, noseći upravo u toj svojoj vidivosti nedvojbeni znak božanstvenoga vrela svoga. To nam narav stvari dokazuje nepobitno; jer crkva je *vanjski zavod božji,* koji sveto djelo spasa i odkupljenja ljudskoga *vidivim* načinom na ovoj zemlji nastavlja; to dokazuje svako slovo svetoga pisma u kom Isus i Apoštoli o crkvi govore. Sveto pismo prispodablja crkvu čovječjemu tielu, koje je posve vidivo, niti se može bez glave i pomisliti. Sveto pismo prispodablja crkvu ladji Nojevovoj, koja nas pri općem potopu spasiti ima. Ovo nas *očevidno na vidivost,* te na vještoga i možnoga Kormilara upućuje. Sveto pismo nazivlje crkvu kraljevstvom, koje na ovom svietu živi i bez vrhovnoga poglavara biti nemože. Sveto Pismo veli, da je crkva zgrada na vršku brda postavljena, koja nemože biti bez nutarnjega reda i starešine kućnoga. Sveto Pismo naziva crkvu dobro uredjenom vojskom, koja bez vrhovnoga vodje svoga biti nemože. Na posljedku Sveto Pismo prispodablja svetu crkvu pastvi; pastva je pako puk kršćanski cienom krvi Isusove odkupljen, koji bez pastira biti nemože; gdje se pako pastva po svem svietu širi tu bez pastira svih pastira niti zdrave hrane, niti božjeg reda biti nemože. Crkva katolička dakle odlučno odbija od sebe nauk o nevidivosti crkve, koju kano puku maštu i obsjenu svatko sebi prisvojiti i pribrojiti može, kô što to u istinu i biva; jer po tom bila bi ne samo crkva pravoslavna, nego i crkva protestantska u Englezkoj i Njemačkoj, crkva kalvinska i metodistička prava crkva; jer i one sebi Isusa kano *jedinu nevidivu glavu* prisvajaju. Po tom bi dakle pravoslavna crkva sa protestantičkom crkvom u

Digitized by Google

jedno ter isto jedinstvo spadala..... Naprama svemu ovomu uči napose sveta crkva katolička sliedeće: Isus je u otajstvu svetoga Oltara isto tako, kao što je bio u otajstvu sv. Križa pravi i živi svećenik i ujedno prava i živa žrtva za griehe svieta; ali je ipak polag svega toga ustanovio, da sveto to otajstvo, vječiti taj izvor svakoga svjetla i slave, svake moći i kreposti obavljaju grešni ljudi, koji se svaki dan sa strahom i trepetom svetoj trpezi približuju i kruh i vino u tielo i krv Isusovu pretvaraju. Isus je vječiti svećenik po redu Melkizedeka, koga *nitko nevidi;* a mi u njem i po njem pravi živi svećenici, koje *svatko vidi* i po žrtvi koju na oltarih naših Bogu prikazujemo, kano posrednike medju nebom i zemljom štuje. Isus nastavlja sveto djelo odkupljenja našega ne samo *nevidivim načinom* sjedeć ob desnu vječitoga Otca Svoga, nego i *vidivim načinom* u sedam svetih otajstvah, po kojih nam u svih odnošajih života našega plodove svete svoje muke i smrti dieli. U tih otajstvih on je *sam* pravi namjestnik, on vječiti izvor svake milosti i snage, koja nam se dieli; pak smo ipak *i mi* svećenici pravi namjestnici svetih otajstva, *koje svatko vidi,* a rieči naše, koje svatko čuje, pravi su izvor milosti božje. Što je Isus, koga *nevidimo,* u svetih otajstvih po svetom biću i naravi svojoj, to smo *i mi,* koji medju pukom našim živimo, po redu i svetom zvanju našem, tako da se *bez nas* svećenikâ i bez rieči naše ni jedno otajstvo obaviti nemože. — Isus je svjetlost od svjetlosti vječite; on je svjetlost, koja prosvjetljuje svakoga čovjeka, koji na ovi sviet dolazi, pa ipak i nam daje, da budemo svjetlost svieta, koja svakomu svieti, što se u kući božjoj nalazi; a njegova je sveta rieč isto tako u naših slabih kô i u njegovih svemogućih ustih pût, život i istina; pak budući da sveta vjera, najskupocjeniji dar božji, dopire do duše i sviesti naše po slušanju i predikovanju, to nam je svakomu rečeno, što je veliki Apoštol naroda o sebi rekao: Vae mihi nisi praedicavero —

Digitized by Google

U zao čas nam ako rieč božju naviešćivali nebudemo. Isus je vječita svjetlost, koju svatko osieća ali *nitko nevidi*; a mi svećenici i jedne i druge crkve svjetlost božja, koju *svatko viditi* i slieditи može; svjetlost, koja će jednom do kraja i konca svieta dospjeti, kad se na nas izpuni ono svetoga Pisma: In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrarum verba eorum (po svoj zemlji začû se glas njihov, i do na kraj svieta rieči njihove). Isus Bog i spas naš, kôga sveto Pismo punim pravom zove neumrlim i nevidivim kraljem svih viekova čuva, štiti i brani crkvu svoju na zemlji, on sa desne vječitoga Otca svóga i sa oltara naših crkvom vlada, upravlja i nju na neumrle svrhe svoje upućuje, ali uviek tako, da se na te svete svrhe služi *pravim, živim i vidivim načinom*, sborom Apoštolskim; pak kakogod *u svakoj* **pojedinoj eparkiji** *polag Isusa Krsta*, koga umrle oči viditi nemogu, **mora biti** *pravoga i živoga vladike*, u kom i po kom Isus sam djeluje i *eparkijom* vlada; tako još mnogo više **u cjelovitom tielu crkve božje** *poleg Isusa Krsta* **mora biti** *pravoga i živoga namjestnika njegova*, u kom i po kom *cielom crkvom* ravna i vlada, pa to tiem više, budući se bez toga ni pomisliti neda na ono jedinstvo, koje je posljedna svrha muke i smrti Gospodnje, koje jednom ima sav sviet obuhvatiti, koje crkva ima sa sobom u vječnost prenieti, da se tamo u jedinstvu Trojednoga Boga, da tako reknem, izgubi i u vječiti poklad slave, pobjede i blaženstva svim izabranikom božjim pretvori. U tom obziru njeki sveti Otci i bogoslovi crkvu božju punim pravom prispodabljaju Isusu Krstu, vječitomu zaručniku njezinomu, koji u jedinstvenoj osobi svojoj i božanstvo i čovječanstvo tako u jedno spaja, da svatko, što ga razdvaja, sveto njegovo biće i cielo otajstvo odkupljenja našega kvari, raztvara i oskvrnjuje. Isto tako valja i o crkvi božjoj, koja zvanje i djelo Isusovo na ovom svietu pravim i živim načinom nastavlja. I u njoj se i po njoj se njekim naći-

Digitized by Google

nom otajstvo upućenja i svetoga Križa na ovom svietu nastavljà, ter ona u tu svrhu u jedinstvenom biću i sustavu svom u jedno spaja i božanstvenu t. j. nevidivu i čovječju t. j. vidivu narav svoju tako, da tko to jedno od drugoga raztvara i razdvaja, samo njezino i sve djelovanje njezino raztvara i slabi“ (p. 74 ss.)

Neka pak ne cieni tkogod, da je on to iz svoje glave izmislio, ne, on je samo prekrasno i duboko razvio nauk katoličke crkve izrečen u tridentinskom saboru, koji evo što nas uči: „Prva dakle vlastitost, govor je o vlastitostih Crkve, sadržana u vjeroizpovjedi otacâ, jest da bude jedna.“ „Jedna je reče, golubica moja“, jedna je „liepa moja“. Zove se pak samo jedno množtvo ljudî, koje je ipak na daleko i široko razširenо, s onih uzroka, koje je Apoštol Efežanom (4,5.) napisao: tà jedan je Gospod, jedna vjera, jedno krštenje (samo da je, propovieda) *Jedan* je bo takodjer *njezin vladaoc i upravitelj*, i to Krst *nevidljivi*, koga Otac vjekovječni postavi „na čelo (Eph. 1,22) cieloj crkvi, koja je tielo njegovo.“ *Vidljivi je pako onaj, koji kao nasljednik zakoniti Petra poglavice apoštolskoga zasjeda na stolici rimskoj*..... Na predbacivanja, da crkvi jedan vodja i jedan zaručnik Isukrst udovoljuje, te s toga da nepotrebuje više nikoga: lasno je odgovoriti. Kao što bo imamo Gospodina Isukrsta ne samo začetnikom pojedinih svetotajstva, nego i otajnim podieliteljem istih (jer on je isti, koji krsti i koji odriešuje, ali ipak on uzpostavi čovjeka *sdvornim obaviteljem* svetotajstvà) tako isto crkvi koju on isti otajnim Duhom upravlja, postavi *na čelo čovjeka namjestnika i obslužitelja svoje vlasti*. Budući da *vidljiva crkva vidljivoga* vodje potrebuje, Spasitelj naš uzpostavi Petra za glavu i pastira cjelokupnomu rodu pravovjernih, kad mu je najvruće preporučio da pase ovce njegove, da, oni koji ga bude nasliedio, hotio je da imade posve istu vlast u upravljanju i vladanju ciele

Digitized by Google

crkve![1])“ — Svak dakle vidi očitim načinom da je po nauku katoličkom sam Isus vrhovna nevidljiva glava svoje crkve, ali ipak da je Isus hotio vidljivog glavara dati svojoj crkvi, ili recimo da je hotio vidljivu vlast u crkvi, zato gdje je ovog nestalo i gdje neobstoji nezavisne duhovne vlasti tu neima prave crkve Krstove. Ove pak mi velimo da neobstoji kod grčko-iztočne crkve, a što velimo, to smo i dokazali i neprestano dokazujemo. Oni odbaciše rimskoga biskupa ali na žalost ni svojih ne uzdržaše, nehtjedoše sveze sa Rimom imati, ali se zato neizmakoše težkih carskih veriga, duhovnu zamieniše sa svjetovnom vlasti da i brigadiri nad njima vladaju. Katolici imadu Papu biskupa „glavarom Crkve“ a oni proti svojemu nauku neimadu biskupa već cara vojnika. A jasnije značilo bi: Po vašem nauku biskup je „glavar“ upravitelj Crkve. Vi pak imate za glavara crkve ne onoga, koji jur je kao takov od vas priznat t. j. koji u nekoj mjeri tog ima, dali onoga koji toga ni osjen neima, naime cara vojnika i to mogućniji i nezavisniji nego li taj rimski Papa, što ćemo sad doli nižje *očevidno* dokazati. A sve

[1]) „Prima igitur proprietas in symbolo patrum describitur, ut una sit. „Una enim, inquit, est columba mea“ una est “speciosa mea“. Vocatur autem una tantum hominum multitudo, quae tamen longe lateque diffusa est, ob eas causas, quae ab Apostolo ad Ephesios (4, 5) scriptae sunt: unum enim Dominum, unam fidem, unum baptisma“ tantum esse praedicat, „Unus est etiam ejus rector ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem aeternus Pater dedit „caput“ (Ep. 1, 22.) super omnem Ecclesiam, quae est corpus ejus.“ Visibilis autem is, qui romanam cathedram Petri Apostolorum principis legitimus successor tenet..... Si quis objiciat, Ecclesiam uno capite et sponso Jesu Christo contentam, praeterea nullum requirere; in promptu responsio est. Ut enim Christum Dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam praebitorem habemus (nam ipse est, qui baptizat et qui absolvit, et tamen his homines sacramentorum externos ministros instituit): sic ecclesiae, quam ipse intimo Spiritu regit: hominem suae potestatis vicarium et ministrum praefecit. Nam cum visibilis ecclesia visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput et pastorem constituit, quum illi oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eamdem plane totius ecclesiae regendae et gubernandae potestatem habere voluerit. (Catechismus ex decreto Concilii Tridentini etc. Edit. Ratisbonae 1875 pars I. cap. X. de nono articulo XI. XIII. p. 78. s.)

Digitized by Google

da car nebi bio no glavar pomjesne koje crkve uvjek ostaje da u vašoj istoj hipotezi puno bolje od vas katolici svoj nauk časte i obslužuju, pače da oni od vas hvaljeno pravoslavje posjeduju. Ovo sve ostaje dok neproglasite da je car episkopom zaredjen.

Vi ste eto dakle s istim vašim naukom u protuslovju, izvolite to vi katolicim odvratiti, inače niste dosljedni, kad svoje pravoslavje uznosite a grdite katoličko.

Promotrimo pomnjivo sada što nas uči ruski katekizam o carevoj vlasti pak se uhvamo da će svakoga podpuno osvjedočiti naša tvrdnja. „Osim u poviesti Apoštolà (Act. 15, 6.), veli metropolit ruski u katekizmu spomenutoga apoštolskoga sabora, imade drugih sedam vasionih sabora: I. Nicejski, II. Carigradski, III. Efežinski, IV. Kalcedonski, V. drugi Carigradski, VI. treći Carigradski, VII. drugi Nicejski. Ove sabore obično sazivahu pobožni kralji i čestoput oni isti prisustvovahu njima (Zašto to?) buduć oni vladari prvi stičenici i branitelji Crkve. [1]) Kršćanski monarka nije manje obdužen raditi za napredak crkve nego za obće dobro države. Crkva Krstova zahtieva od njega:

1.⁰ poznanje zakona božjeg;

2.⁰ da ima strah božji i da bude izgled pobožnosti svojim podanicim;

3.⁰ da se skrbi za dotično upravljanje crkvene vlade i da vjerne poslanike hrabri.

4.⁰ da razdore zagušuje i Crkvu štiti od zlopatnikà i klevetnikà.

5.⁰ da obuku širi i učione podupire.

6.⁰ da se potrudi nevjerne narode k vjeri privesti.

Iz svega ovoga mora se priznati koli uzki vez obstoji medju civilnom zadrugom i Crkvom; i sbilja, pošteni

[1]) Iz konteksta „prvi“ vriedi „glavni, vrhovni“. U duhovnom Reglamentu Petar V. zove se branitelj pravoslavja i svega onoga što se odnosi na dobar napredak u sv. Crkvi. Ovo pak bi uvršćeno u kodeks zakona ruskoga (Regl Eccl. P. I. p. 16. edit. Paris. 1874.)

Digitized by Google

gradjanin da uzmogne sve dužnosti svoga stanja izpuniti mora se od grieha čuvati i dužnosti na svoju saviest uzeti. A tko može saviest svezati osim Boga koji proniče srdca i bubrege? A kod vrhovnog poglavice (Souverain-a) još je više nego kod ikog drugog od najviše važnosti, što on pod *uplivom svete vjere stoji ;* ta on nije nikakvomu *ljudskomu zakonu podvržen,* a u koliko bude podložan zakonu vjere u toliko održavati će se u pravednosti. Vjera nadalje jači ga, da vrši svoje vladalačke dužnosti; *tà budući da vrhovni glavar (Souverain) neima na zemlji nikoga većeg od sebe, i radi toga od nikoga za svoja djela nemože biti nagradjen, sama* ga vjera može bodriti na sdušno vršenje dužnosti, obećajuć mu pravu dostojnu i bezkonačnu plaću na nebu."

Mi uprav neznamo može li se bistrije izreći na potvrdu, da je kod cara *suprema potestas* i druge slične neima na zemlji. Zaista on kakvomu ljudskomu zakonu nije podložan, do same vjere, vjera na njega toliko upliva da ona sama kriepi ga i uzdrži da s puta ne sadje.

Na svietu zakona neima oli koje vlasti da bi ga mogla uztuknut, on je najstarija vlast, on jedina obrana, jedini štit crkve. Što oni ovdje razume riečju vjere nam nije stvar na čistu, ako li ona *in sensu obvio* tada doisto mogao bi i planine prenašat; ako li razume, dok je Bogu vjeran, što tad od onih, koji su se naredbam božjim iznevjerili? Nego ostavivši to razmatranje, mi ih javno ovdje pozivljemo, da nam izvole ukazati gdje se što slična nalazi rečena, od katolikà, u prilog rimskomu Papi, premda oni *de fide* drže da im je on vidljivi vrhovni glavar. A sve, *dato non concesso,* da ima što slična, barem to nas, mogli bi reći, vjera uči; ali kako vi to možete o caru vojniku učiti, kad toga pod pedepsu anatheme, o nijednom „glavaru Crkve" nesmjete učiti? Doniet ćemo jedan komad iz jedne od najboljih ruskih dogmatika, što uči o Isusu glavaru pak kako na rimskog Papu ustaje i nesie-

Digitized by Google

ćajuć se što oni o vlasti carevoj uče. Ovo je Bogoslovje arhimandrita Makarije († 1766), ovdje štijemo što sliedi: „Isus Krst obećao je svojoj crkvi da će do konca viekovâ uztrajat (Mat. 16, 18). Suviše on je isti rekao da je on sam glava crkve svoje (Efež. 1, 22). Crkva pako jest tielo (Kolos. 1, 18.) i s toga nemože nigda umrieti, ona uviek ima Isusa Krsta za svoju glavu, dok je s njim sdružena od njega prima duhovno bitisanje i život, on ju vlada i svetu uzdrži. Može li to Papa činiti? Papa velju taj monark crkve, taj *povrieditelj svete jednakosti proti zapoviedi Isukrstovoj* (Luk. 12. 24), *taj uzurpator oblasti Isukrstove* (2. Tesal. 2, 4)? *Kod nas u našoj crkvi neima već same braće a neima otacâ* [1]).

Neka pak necieni štioc da je s ovim katekizam svršio svoju poduku o vlasti carevoj. Medju ostalim štijemo i ovo: „peta nam zapovied božja nalaže da izkazivamo svako poštovanje i dužnu podložnost našim roditeljim a pod ovim imenom *nada sve* našemu vladaru, *zatim* duhovnim i civilnim činovnikom, učiteljim i dobročiniocim, gospoštini i vremešnim ljudem, a tako isto da iskreno ljubimo sve ljude...

Ova zapovied zahtieva:

1.) da naše starije častimo;

2.) da vrhovnog glavara (Souverain-a) slušamo, koji je *najviša vlast i prvi predstojnik za Bogom.*

..... Dužnost je Vladara mir i sreću svojih podanika osjegurati, pravicu dieliti a krivce kazniti; bditi da *duhovne* i svjetovne *oblasti* dotične dužnosti izpunjaju, dobro nadariti, a nered i smetnju kazniti; u svem se pokazati ljubeznivim otcem, komu je do dobrobiti svoje djece. Mora

(1 Ovaj rek bi da je učiteljevao Dr Langenu bivšemu katoliku, koji u svom djelu: „das vaticanische Dogma von dem Universal-Episcopat und der Unfehlbarkeit des Papstes in seinem Verhältniss zum neuem Testament und der kirchlichen Ueberlieferung. Bonn. 1876.“ sličnih je sanjarija napisao. On premda Profesor eksegese N. Z. ali tako je žalostno izvratio tekste sv. Pisma, da vidiš strast a ne razum da ga vodi; jerbo cienimo da je njemu dobro poznato ono iz Filosofije: quod nimis probat nihil probat.

Digitized by Google

raditi takodjer za napredak crkve i štitit ju od preziratelja i pogrditelja iste; nauk njezin mora širiti i tim svoje podanike uljudjivat pak ih k pobožnomu življenju privesti; tà Duh Sveti po Izaiji proroku (49, 23.) nazivlje pravoslavne vladare „hraniteljim crkve.“ Nadalje nalaže ova zapovied svim ljudem:

3.) duhovnim i civilnim predstojnicim podložnim biti, njih iskreno ljubiti, njihovu čast braniti, svako štovanje njim izkazivati i od njih primljene ukore uztrpljivo podnositi. Ali dužnost je duhovne vlasti ljude na put spasenja upućivati i na dobro ćudoredje poticati; civilne su vlasti dužne nastojati, da se sve po pravici radi i na to paziti da im podanici dužnosti svog stanja pristojno izvršuju itd.“ (ap. Tond. op. c. pp. 95 ss.) Mi bismo sad mogli ovaj dio na četvero razdieliti. Najprije dakle napominje dužnosti podložnikâ napram roditeljem, a tim imenom u prvom redu za Bogom dolazi car; i ovim hoće ih uglavit da nad carevom na zemlji vlasti neima. Zatim, opisuje dužnosti ovog vrhovnog na zemlji glavara, naprama svim svojim *podložnikom* to duhovnog to civilnog reda; koji kao dobri vladar ima pravdu krojiti, krivce kazniti; koji ima nadgledati izvršuju li *duhovnici* i svjetovnjaci svoje dužnosti; koji se mora za razširenje crkve misliti; koji ju ima od neprijatelja štititi i braniti; koji, u jednu rieč, imade svemu dati razloga, jer njega Duh Sveti „hraniteljem Crkve“ nazivlje. Za ovim nalaže svim ljudem n obće kako se imadu ponašati naprama svojim dotičnim predstojnicim, duhovnim i svjetovnim, koliko ih imadu častiti, ljubiti i njihovo štovanje promicati. Napokon kaže što imadu duhovne a što civilne starešine raditi, kako se prama svojim dotičnim podložnikom vladati. Svakomu je iz ovoga jasno kako se je car nada sve podigao, zakvačio sve pod svoju vrhovnu i nezavisnu vlast.

Primivši ovaki uzgoj Pavao I. nije čuda što je on o svojoj vlasti mogao ovo reći, (a ovo je novi dokaz kako

Digitized by Google

se iz onog nauka mora naš zaključak poprimiti): „ako bi priestola nasljedstvo na žensku lozu spalo, kojoj jur pripada koje drugo priestolje, tada ona ima odlučiti se kojega će se vjerozakona i priestolja držati. U slučaju da je uz priestolje i vjerozakon skopčan, tada mora se ona i njezini nasliednici odreći drugog priestolja, budući da su ruski Souverain-i *glave crkve* (sut' glavoju Cerkvi.)“ (ap. Tond. op. c. p. 55.) Suviše on je onaj, koji je najprvo u službenih spisih uveo caru naslov: *vrhovni glavar Crkve*. Nego je začudno što on to prisvaja i za ostale duhovne zadruge. On n. p. govori: vrhovna vlast, samodržcu od Boga podieljena, proteže se još na crkveni stališ, kler mora slušati cara kano od istog *Boga izabrana glavu u svih to religijoznih* to civilnih potrebah“ (ap. Tond. L'avven. p. 12.) Nije dosta, već on je toliko bio uvjeren o svojoj vlasti da je bio odlučio i Liturgiju govoriti, u tu svrhu bio je jur naručio vrlo dragocienjenu misničku opravu. Nego njegov mezimac grof Rostopchin nije ga mogao na drugi način od svoje namisli odvratiti do prikazavši mu da je dvaput oženjen, a kao takov po kanonih pravoslavne Crkve da nemože Liturgije govoriti. — Sad bismo samo jedan upit upravili njihovim episkopim: u kom smislu razumjete vi one rieči: vladati crkvom Gospodnjom, i one vaše vjeroizpovjesti da ste vi *glavari crkve?*

Učite li vi igda narod svoj o kakvoj crkvenoj nezavisnosti i koju slobodu dajete vašoj crkvi?....

Digitized by Google

C.

Katekizam preosv. Philareta Moskovskog metropolite.

Od napomenutih gori katekizma, treći je preosv. Philareta moskovskoga metropolite, premda hoće neki da je ovi bolji od navedenih ipak zaludu ćemo u njem tražiti da nam reče koju o nezavisnosti svoje crkve. Kad on govori o vlasti hiskupovoj evo što piše: „imajte pomnju vrh vas istih i vrhu cieloga stada vrhu koga vas je Duh Sveti postavio biskupima da *vladate* Crkvom božjom, koju je on svojom vlastitom krvlju odkupio.“ Ovo pak vladanje evo na što svodi:

„*Upit.* Što znači Crkvu pasti ili *upravljati?*

Odgovor. Ljude podučavati u vjeri, u pobožnosti i u dobrih djelih [1]).

Upit. Koliko ima potrebitih stepena u sv. redjenju?

Odgovor. Tri: biskupat, presbiterat i djakonat.

Upit. U čem se razlikuju ova tri jerarkična stepena?

Odgovor. Djakon služi kod svečanosti svetotajstvà, presbiter ih vrši, svedjerno pak u zavisnosti od biskupa, biskup ne samo što ima pravo slaviti svetotajstva dali još oblast podieljivati drugim, po polaganju ruku, milost da mogu sakramente podieljivati i obavljati“ (ap. Tond. op. c. p. 102.)

Ma mi u izvadjanju zaključaka neznamo koliko popustljivi i umjereni bili, svakako moramo reći: rek bi da je prelatu i glavaru ruske crkve uglaviti nas, da kod njih već i neobstoji idea o nezavisnosti i slobodi crkve, te da je pravom ono Petar V. o monacih o crkvenoj jurisdikciji tvrdio. A ono što štijemo (Ustav Morskij itd.): „autokra-

1) cf. Regl. Eccl. P. II. p. 185.

Digitized by Google

tični monark jest, koji nikomu na zemlji, netreba da daje razloga o svom djelovanju, već kao kršćanski Vladar posjeduje moć i auktoritet svojom državom i zemljom po svojoj volji i mnenju upravljati.“ Zatim [1]) „Car sve Rusije jest autokratični i absolutni monarka. Bog isti naredjuje, da ne iz straha već po saviesti istoj ima se slušati njegov najveći auktoritet“, s ovoga velimo da su svi jednako osvjedočeni, pastiri kao i pastva!! O čem potanje u sliedećem poglavju.

[1]) cf. Regl. Eccles. P. I. n. 2. p. 19 s.

Digitized by Google

POGLAVJE V.

Biskupi nam isti i liturgične knjige tvrde i priznaju cara za vrhovnog glavara crkve.

§. 1.

Prisega biskupâ pri njihovom posvećenju u kojoj jasno izpoviedaju da im je car vrhovni glavar njihove crkve. Tko izabire biskupe? Ob ovom sud nekog evangjelskog glasila.

Mi prvo mjesto ustupamo prisegi biskupâ, koju moraju pri svojem posvećenju položit, budući da ova, po sudu istoga Makarije, sobom nosi vrlo važni momenat dogmatični. „Svaka prisega, veli on, po naravi svojoj, obzirom na vjeru velike je važnosti, a ova (t. j. prisega biskupâ) više nego ikakva druga, jer onaj, koji ju polaže, odredjen je za pastira i vodju koje pomjestne crkve, zatim ju polaže svečanim načinom u crkvi pred velikim brojem vjernikâ i u skupu prelata, po kojih se on ufa božansku milost postići, da može rieč istine propoviedati i duhovno stado pasti“ (ap. Tond. op. c. p. 110.) Ovu pako mi nahodimo u „čin' izbranija i rukopolženija arhirejskago“, koju nam svu obširno donosi Schmitt die morgenländische

Digitized by Google

griechisch-russische Kirche etc. Mainz 1826 p. 202-220, prevedenu po onoj tiskanoj u Petrogradu god. 1725.

Svečani dakle ti obred na sliedeći način počimlje. Za kako su se svi nadbiskupi i biskupi u Sinodi sakupili, najstariji nadbiskup stavlja *epitrakelion* [1]) ter započimlje Boga u pomoć zazivati a svi prisutni odgovaraju. Izmoli za tim jekteniju, gdje *najprije* spominje i moli Boga za cara, [2]) *pak* za presv. praviteljstvujuću Sinodu, i za onog, koga će biskupom zaredit itd. Izrekavši još neke druge molitve isti nadbiskup obrati se prama novomu biskupu ter mu veli: „Častni Otče, arkimandrit ili jeromonak, premilostivi i premožni car (N. N.) *naredio je vlastitim i osobitim ukazom,* a presveta praviteljstvujuća Sinoda svih Rusa podielila je svoj blagoslov, da Vi, sveti Gospodine budete biskupom (N. N.). Neka Vas Bog požive“ !

Na ovo mora sliedeće odgovoriti:

„Kada je premilostivi i premožni car N. N. to *naredio* a sveta praviteljstvujuća Sinoda svih Rusa smatrala me vriednim ove službe zahvaljujem s toga na tom, primam se iste niti se marim na ijedan način nećkati.“

Tada svi nadbiskupi i biskupi stave se u okolo njega, a uz to pjevači odpjevaju „mnogaja ljeta“ *najprije monarki*, zatim Sinodi pak novomu episkopu itd. mnoga još druga. Za ovim mora položiti dosta dugu i posve strogu zakletvu, od koje vadimo sliedeće:

„Ja obećajem da ću u sve dane života moga, svetoj Sinodi svih Rusa *poslušan* biti (zašto ?) budući ona *zakoniti auktoritet* od sretno preminuvšeg, uviek spomenodostojnog cara Petra V. *ustanovljena* i (suviše) na zapovied Njegova sada vladajućeg Veličanstva potvrdjena bila.... [3])

1) Od prilike naša štola.

2) cf. Regl. Eccl. P. II. n. XVII. p. 92.

3) Iz ruskoga na latinski je Ciriako Kondratović preveo, ovdje ovako glasi: „Promitto omnibus diebus vitae meae obediendo morem gesturum semper sanctae dirigenti totius Russiae Synodo, uti legitimae potestati, a pie defuncto et aeterna memoria digno Petro M. constitutae et a feliciter imperante Imperatoria Majestate cum bono jussu confirmatae.“ (Regl. Eccl. P. II. n. XVII. p. 102.)

Digitized by Google

Sve u malo do rečem, ovim se obvezujem i držim se ovim obećanjem obvezanim na vjerno vršenje i izpunjenje svih propisa presv. praviteljstv. Sinode svih Rusa, kako se sadrže u sinodalnoj naredbi o povjerenoj mi službi; takodjer ću sve druge ustanove i propise slušati, koje sveta Sinoda izda **po volji** Njegova carskog Veličanstva [1]) i svom silom nastojat ću, u podpunoj podložnosti, sve izpuniti što mi bude naloženo, uz to ću uviek samo pravednost i istinu pred očima imati....

Nadalje izjavljujem sa mojim vlastoručnim pismom, da nisam ovu službu primio sa obećanog zlata ili srebra, niti sam ikad ikomu što obećao ili dao da ovu službu postignem, dali primio sam ju *po slobodnoj volji našeg premilostivog i premožnog vladara* N. N. i izboru svete praviteljstvujuće Sinode.....

Još se kunem Bogom Svemogućim, da u svem onom, što sam sada obećao nisam drugi smisao u pameti imao do onog koji iste rieči sobom nose, njim ono isto značenje i vriednost dajuć kô i oni tko ih čita ili sluša.“

Mnoga još druga imadu, ali ovo cienimo da je dosta. Svak vidi dakle da cara izvorom svake jurisdikcije smatraju, ili sve ono što im treba u upravi crkve preko Sinode, car im sam podieljuje, sve naravno po svojoj volji „ad libitum“. To njim ništa nije težko, sve to oni sa zakletvom primaju. Mi bismo uprav željni bili čuti, kako bi oni ovu prisegu položivši, iztomačili one rieči Pisma svetoga:

„Pazite na se i na sve stado, u kojem vas Duh Sveti postavi biskupima, da upravljate crkvom Gospodnjom, koju steče krvlju svojom“.... Da nepomisli pak tkogod; (provratit ćemo se na rieči kad izjavljuje, da je po slobodnoj volji premilostivoga cara i *izborom* svete Sinode biskupsku

[1]) „Obediam quoque reliquis mandatis et statutis, quae deinceps adstipulatione illius sanctissimae Synodi ad libitum Imperatoriae Majestatis constituentur“. (ap. Tond. op. c. p. 72).

Digitized by Google

čast primio); da je Sinoda izabrala a caru na znanje samo dala, navesti ćemo rieči Petra I. gdje hoće, da imenovanje biskupa na njega spada. Bijaše Sinoda cara *zamolila* bi li mu ona mogla predstaviti koga će na izpražnjenu biskupsku stolicu izabrat. Evo što odgovara: „izaberite dvie osobe i koju *Mi* budemo odrediti ima biti posvećena i imenovana“ [1]) A Silbernagl op. c. p. 99. tvrdi: *često* puta se dogodi da car sam naredi Sinodi koga ima izabrati. Sada svak može upoznat koju vriednost nosi ono *„izborom* svete Sinode.“ A i naravno je, u Sinodi nitko neima prava sjediti i svi što su u istoj od cara neposredno zavise, a Sinoda je jur njegovo orudje, dakle je nemoguće, da itko u Rusiji preko careve volje može biskupom biti [2]). Liepo je ovo opazio jednoč neki evangjelski list pišuć o težnji i duhu ruske crkve. „Upravu crkve, piše, Petar Veliki predade svetoj pravitelj. Sinodi sastojećoj iz dvanaest članovâ. No budući bi lakše kolegiumu bilo oprieti se nego li pojedinoj osobi i možda bi Sinoda neku crkvenu slobodu občuvala zato..... Petar i u tom osigurao je sebe, nadodavši duhovnomu sboru vrhovnog punomoćnika (s jednim je lahko, naprosto može ga skinut)..... K tomu dolazi da car sam imenuje sve biskupe carstva, dok mu Sinoda mora dva kandidata prikazivat. Fakt nemože ni Philaret zaniekati, i ako tvrdi, da je samo u teoriji stari običaj crkve, kler skupa sa pukom da biskupa izabire; ali buduć prevelike biskupije dobro je kad se i sami duhovnici mogu sakupiti, a kamo li pastva, i s toga da je nadošlo, da car zastupa puk a Sinoda svećenstvo. Da ova teorija nemože pobiti fakt, da je car absolutni gospodar crkve jasno je.... Tim u ruskoj crkvi vladareva osoba višeg je upliva nego igdje drugamo, dà više nego u Rimskoj crkvi papa.“ [3])

[1]) „Duo candidati sunt eligendi, Nostro autem probatus suffragio, designandus est et ordinandus“ (Regl. Eccl. ed. Tond. Paris 1874 p. 244).

[2]) Koliko je ovo protiva ustanovam i duhu crkve sr. Palmieri de Rom. Pontifice §. 12. n. IV col. p. 373.

[3]) „So ist in der russischen Kirche die Person des Fürsten von mehr Einfluss auf den Gesammtgeist, als irgend anderswo, ja mehr als in der römischen Kirche der Papst“ (ap. Schmitt. op. c. p. 216).

Digitized by Google

§. 2.

Formula exkomunikacije što je i što uči? Katarina II. kao „glava grčke Crkve“ podučaje prijatelja Voltaira u pitanju krštenja. Ekonomično stanje crkve i klera. Pečat svete izpoviedi u nekih slučajih može se odati.

Osim navedenih dokaza, imamo i drugih na obir, a ove nahodimo u formuli exkomunikacije, o kojoj ćemo najprije nešto reći. — Ona je vrst oficija i sačinja dio onoga „čin' pravoslavija“ koje se običaje izreći u nedjelju pravoslavja. [1]) Ovdje se izbrajaju glavne zablude i proklestvo se baca na početnike i pristaše istih. „Ovo oficije, veli Schmitt, die Morgenländ. etc. p. 277, obstoji od prastarih doba u Grčkoj crkvi, ovo je slavni triumph istine proti zabludi. Iztočna crkva kako je čestokrat imala borbe sa svakojakimi jeretici, kao n. p. Nestorijanima, Eutikianima, Monotelitima (imenice Ikonoklastima), ter po običaju crkve, slavno ih nadvladala, tako ovo naredi na spomen tih slavodobićâ“. Ovo oficije *po naredbi* Katarine II., arkimandrit Gabriel preradi i prekrati, zatim god. 1761 bi tiskano i takovo i danas obstoji. Upozoriti nam je štioca, da nije uradila iz revnosti *pro domo Dei*, budući ona svakim ceremonijam protivna bila, a neki vele, ne bez razloga, da ono što je Petar I. bio Protestantim to je Katerina Ateistim; a sliedi, iz toga što zloglasnog Voltaira duboko častila, to pak, preziruć mu načela, nije moguće. Ovo je ona Katarina koja je preotela sva crkvena dobra ter crkvu u žalostni škripac uvela. Ovo je ona, koja u dopisivanju sa pouzdanim prijateljem Voltairom, sebe nazivlje „glavom grčke crkve“. Voltair je držao da Rusi

[1]) sr. Nilles, Kalendar. Manuale etc. p. 182 col. 98. Tond. op. c. p. 111.

Digitized by Google

iznova krste Protestante, jer da se oni polievanjem krste, odgovara mu. „Kao glava grčke crkve, nemogu vas in bona fide ostaviti..... Grčka crkva neprekršta itd. [1]) — Prije negoli će izdati svoj glasoviti ukaz od god. 1762 dne 12. Kolovoza tuži se da svećenstvo toliko crkvena dobra zlorabi, ter zato da i njezini predšastnici, jer najveći u crkvi auktoritet, bili su usilovani slične propise dati. Svakako, veli, „nije naša namjera jal želja prisvojiti si dobra crkvena. Mi samo vršimo od Boga podieljeni nam auktoritet, kad mi na dobro uporavljamo ova dobra itd. Nego razjasnit će nam ovu *svetu svrhu* Schmitt op. c. p. 273 koji donosi: „Petar V. ustanovi tako zvani kamerkolegium, komu bi povjerena uprava crkvenog imetka, jer da su se tobože njezini dohodci u druge svrhe rabili. Ovaj kolegium imao je najprije plaćati glavarinu za seljake, a ostali dio dohodakâ upotrebiti za uzdržanje samostanâ, biskupa itd. i za podporu slugâ, bolestnika, siromahâ i sirotâ. Zadnji pak odlučni korak učini Katarina II, kad je *sve nepokretno crkveno imanje* [2]) kruni kao posjed dodielila, a svećenstvu mjesto toga ustanovila plaće. Radi česa Crkva ruska neima za svoje potrebe drugo do onog što joj Država odredi. Plaće svećenstvu tako su neznatne, de je rusko svećenstvo tim najvećemu siromaštvu izloženo. Osobito se to tiče svjetovnoga svećenstva. Samo od prilike 26 crkvam u Moskvi, a 20 u Petrogradu pruža dovoljni dohodak, ostalomu svećenstvu obćine doprinose dobrovoljne darove, no budući ono većinom oženjeno *to mora sve vrieme, koje mu preostaje od službe božje, posvetiti poljodjelstvu.* (sr. Theiner op. c. p. 128.) Kako to mora

[1]) Comme chef de l'Église grecque, je ne puis en bonne foi vous laisser dans l'erreur sans vous reprendre... L'Église grecque ne rebaptise point... „Correspondence de Catherine II avec Voltaire. Lettre du 27 Dec. 1773. 17 Janv. 1774 ap. Regl. Eccl. p. 86.

[2]) Računa se da njihov godišnji dohodak iznašao je do dvadeset miliona franakâ. Od svega toga bi kleru opredieljeno, i to za milost. 149, 586. sr. Theiner, Die Staatskirche Russlands. etc. p. 96. s.

Digitized by Google

djelovati na njihov duh i po tom na vjersku naobrazbu občinâ, po sebi se razumije. Nešto bolji je položaj monakalnog svećenstva, jer ono se barem neima brinuti za obitelj.....

A kad Crkva u ovakom siromaštvu životari, što se tu može očekivati od njezina slobodnoga neodvisnoga djelovanja, od njezina odlučnoga upliva na naobrazbu naroda? Zaisto ovakov položaj ruske Crkve nebi se dao lahko pomisliti, uz njezine metropolite i patrijarke; jer kad se prije car Aleksović u svom zakoniku zagrozio posjedu crkvenomu, protestirao je patrijarka Nikon javno i glasno proti tomu i sbilja razkrstile su se svjetovna i duhovna oblast, a to je dalo povoda glasovitomu saboru, držatomu god. 1667 u Moskvi. [1]) Nu sada lišena svoje glave mora ruska Crkva trpjeti svako poniženje i mirno gledati kako joj otimaju imetak, i tako malo po malo vuku na službu države.“

No puno smo se odaleèili od stvari, vratimo se dakle na formulu exkomunikacije, da vidimo što nas ona uči. Ona izmedju ostalih sadržaje sliedeći članak: „Onim koji drže da pravoslavni vladari nisu uslied *osobitog* božjeg hotinja za njih na priestol uzdignuti bili, i *da nisu pri pomazanju na njih izliveni darovi Duha Svetoga* za izvršivanje njihovog visokog zvanja; i radi toga usude se proti njim uzdići i pobuniti se, kao Griška, Otrepiev, Ivan Mazeppa i drugi slični: proklestvo! proklestvo! proklestvo! (tri puta anatema cf. Regl. Eccl. p. 85. nota).

Rusim je dakle pod pedepsu izobćenja vjerovat, recimo dakle kao dogmat, da je 1) car *po osobitom božjem hotinju* za njih na priestolj zasjeo; da 2) *pri tom pomazanju Duh sveti na njeg svoje darove izlieva.* Radi toga nazivlje se „pomazanik božji“ [2]) i *uslied toga pomazanja* može na način svećenika primiti svetu pričest kada mu

[1]) cf. Theiner op. c. p. 57.
[2]) cfr. Regl. Eccl. p. 26.

Digitized by Google

metropolit (uzmimo primjer Aleksandra III) pruži posebice naforu (Isusovo tielo) i posebice vino u Kaležu (Isusovu krv). Mi sada neznamo tko neće s nami zaključiti: dakle to pomazanje nije naprosto crkvena cerimonija nego nešto više, da nerečemo svetotajna (sacramentum). I zaista, govor je o osobitom hotinju božjem; o darovih Duha Svetoga, i to, primljenih pri pomazanju da može izpuniti dužnosti svog visokog zvanja, ter, na neki način, uslied istih ulazi medj svećenike. A kad je to tako neznamo što nebismo svetotajnom to nazvali. — Povrh svega toga, to visoko carevo zvanje imadu toliko cieniti, da i tajna svete izpoviedi, može se odati, prieti li samo carevoj vlasti pogibelj. [1]) Evo što čitamo u kriminalnom zakoniku: član 245. „Zabranjeno je svećenicim, pri svjedočbi očitovati ono što su im pokornici u izpoviedi kazali, vadeć doli naznačene slučaje."

Član 598. Ako tko na izpoviedi očituje izpoviedniku, da ima urota proti časti ili životu vladara, oli da ima namisao pobune jal izdajstva, ter pri ovom očitovanju nepokaže pokajanja ili odluke da će od toga odustati, a samo zato je u izpoviedi to očitovao, da može u svojoj opakoj osnovi još bolje utvrdit se, po mučanju i suglasju izpoviednika, u ovom slučaju mora izpoviednik to namah dojaviti, budući da takova izpovied nevalja, jer se pokornik nekaje za sve svoje griehe". Liepa nauka! nit tajna izpoviedi nemože ostati kada se radi o časti ili životu vladara! A evo kako se ima izpoviednik u tom slučaju vla-

[1]) Da nam nebi tko iz same pripostitosti predbacio one rieči Pavla Apoštola „Omnis potestas a Deo", doniet ćemo jednu od uprava, koje se ima propovjedalac držati. Ova glasi: „Oportet ut praedicatores, solido Sacrae Scripturae innixi fundamento, concionentur de poenitentia, de vitae renovatione, de honorandis potestatibus, maxime vero de ipsa **Suprema Regia potestate** honoranda." Ruski." Propovjedali bi propovjedniki tvrdo, s' dovolom' Svjaštennago Pisanija o pokajanii, o ispravlenii žitija, o počitanii vlastej, paće že samoj **visočajšej vlasti Carskoj.**" (Regl. Eccl. P. II. p. 168.) Dakle pronositeljim rieči božje u Rusiji skrb je uglaviti ruski puk da je car sam vrhovni Glavar. A želi li tko znati koliko je tamo slobodna rieč božja neka vidi Theiner op. c. p. 90.

Digitized by Google

dati: „Član 599. Medjutim kad izpoviednik ovu izjavu čini, netreba da potanko kaže što je na izpoviedi čuo, samo neka očituje ime i stališ da taj i taj proti vladaru ili državi zle nakane kuje od kojih neće da se kaje. Uslied ove izjave biti će obtužena osoba uhvaćena i pod pažnju stavljena. Za kako se je ovo opremilo, ter kazneni proces započeo, izpoviednik je obdužen očitovati sve, što je god od namišljene urote čuo, neima ništa zatajiti dapače sve potankosti odkriti". A da on ovo mirnom savješću učiniti može, dokazuju mu Sv. Pismom „Svećenik mora sve ono, što je od namišljene urote čuo, točno, podpuno i izkreno očitovati; jer izpoviednik ovom dojavom neočituje pravu t. j. u pravom smislu: podpunu, izpovied, niti krši crkvene zakone, dapače tim izpunjuje, ono što nas je Bog isti naučio riečmi: Ako tvoj brat proti tebi sagrieši, idi i pokaraj ga medju tobom i njim samim; ako te posluša dobio si brata svojega, ako te neposluša tada to kaži crkvi (Mat. 18, 15-17)" (Ap. Tond. op. c. pag. 112.11.) Žalostno je u istinu vidjeti, da se na ti način zlorabe presvete rieči Spasitelja! U Rusiji dakle, neostav pečat sv. izpoviedi netaknut, careva vlast predpostavlja se svetotajni. U Rusiji eto uzakonit je grieh, što no Bogoslovci reku, contra Religionem (sr. Frassen. Scotus Academicus T. X. p. 524 s.) Ma možda oni ciene, da bi došao se tko izpoviedit, kad bi on znao da će ga izpoviednik vlasti tužiti? Pače tajna izpoviedi, najmožnije je sredstvo, da ga odvrati, jer izpoviedivši se, znaduć da će ostat tajna, primi naputakâ, koji ga odvratit mogu, ili barem, koji toliko mogu uplivat na njega da obustavi za tada stvar. Ovo je podpuno uvjerilo Henrika IV. kad mu je izpoviednik ot. Caton ovako razglobio stvar. Nauk je od ostalog sv. Otacà, da je Bog s toga ostavio tajnu izpoviedi, da tim grešnici lašnje, uhvanjem okriepljeni, povrate se na pokoru. Nečuvena je stvar, veli sveti Ivan Klimak (Ljestvičnik) epist. ad Past. c. 13, da su, čuveni u izpoviedi

Digitized by Google

griesi, očitovati bili. Tako je Bog ostavio da se grešnici od izpoviedi neodaleče i da nebudu lišeni jedinog još što im preostaje uhvanja. (sr. Dizionario di Teologia etc. Ab. Bergier Tom. II. ediz. Padova 1793. p. 70. s.)

§. 3.

Prisega članova presvete Sinode, u kojoj izpoviedaju da im je Car sam vrhovni glavar.

No od svih dokumenata možda najveće je važnosti zakletva, koju polažu članovi Sinode. Samim ovim u ruci mogli bismo sve druge mimoići a ipak sasvim se osvjedočiti: da je car i nitko drugi vrhovni glavar ruske crkve, a da katolički prelati toliko strogu zakletvu papi ne polažu; dà car je nešto više [1]).

Prisega je ova slična onoj, koju polažu svi drugi civilni činovnici, osim samih dviju točaka a to gdje kažu: da je car njihov vrhovni sudac i da ju iskreno polažu t. j. da nemisle jednu a drugu govore. Kako svak vidi, Petar je hotio sa svakog pogleda osjegurati svoju duhovnu vlast; a biskupe i sve druge dostojanstvenike ovim načinom prisilio je, da je se za uviek odreku, da na nju više ne misle, a onaj pak težki nalog Duha Svetoga neka na nj prenesu. Važnost je s toga velika, jer ju palažu sami i neposredni tobožnji upravitelji ruske Crkve, zadnja je duhovna vlast Sinoda, dakle kad njezini članovi prisižu to su najveći glavari. Evo je ciele:

[1]) Mnogi će nam štioc možda bit dosad više putâ opazio, da se često povraćamo na isti argumenat i stvar. Jest to istina. Nam je takodjer to viščkrat na um doslo. Ali kada se vidi svedjerno novih pogleda, nemože se s manjega. Od ostaloga i veleučeni ot. Tondini svojim čitateljem istu stvar preporučuje, jer to nosi sobom samo pitanje.

Digitized by Google

„Ja niže podpisani iskreno primam i svemogućim Bogom pred sv. njegovimi Evangjelji kunem se, da moram i onako kako moram, da ću svojski nastojati u savjetovanjih, u odsudah i u pojedinih poslovih ovoga duhovnog upravljajućeg sbora sgoljnu istinu i pravicu iztraživati i sve po propisih u duhovnom statutu jur sadržanih ili koji budu sa *privolom kraljskog veličanstva* izdati.

Kunem se da ću sva ova nastojati sveto i savjestno izpunjati neimajuć obzira na osobe, prost svake mržnje, zavisti jal nakane. Pače da se još jednostavnije izrazim; što budem raditi neću na obzire, dali samo na strah božji gledati, kojega nepodmitljivi sud viekom će mi pred očima lebditi i uviek sećajuć se ljubavi, koju imam napram Bogu i izkrnjemu gojiti. Odredjujuć za zadnju svrhu svim mojim mislima i rečima i djelovanjima slavu božju i spas ljudskih duša uz probitak ciele crkve, netražeć koja su moja dali ona Gospoda Isusa Hrista.

Nadalje kunem se Bogom živim, da ću se uviek spominjati one strašne izreke: proklet bio tkogod djelo božje obavlja nemarno, isto tako da ću svaki posao ovoga upravljajućega sbora kano božji revno, ozbiljno i sa svom pomnjom vršiti koliko i kako budu sile moje dopuštile, nemareć za nikakvu udobnost i slast mojega života, nit ću neznanje hiniti, dali ako budem u čem dvojio svojski ću nastojati toga se otresti tražeć iz sv. Pisma i iz kanona saborskih i napokon iz suglasja starih velikih učitelja, pouke i savjeta.

Kunem se još jednom Bogom Svemogućim da ću, pače da moram, biti vjeran i pokoran kralju kao *prvomu svomu gospodaru*, Petru I. sve Rusije samodržcu itd. a za njim prejasnim Nj. Kr. Veličanstva zakonitim nasliednikom po volji i po visokoj Nj. Kr. Veličanstva vlasti, proglašenim, i u buduće koji budu i koji sposobnim i dostojnim kraljevskog priestolja budu držani; napokon takodjer N. V.

Digitized by Google

Gospodarici i carici Katarini Aleksievnoj [1]), u jednu rieč: biti ću im *poslušni sluga i podložnik.*

Svaka kojagod uživa monarkija, previs. Nj. Kr. Veličanstva moć i vlast prava i povlastice potvrdjene ili koje unapried budu potvrdjene kako se u najužem smislu razume, kunem se da ću po mogućnosti i kolikogod budem najviše mogao čuvati, braniti ter i života svoga, ako bi kad nužda zahtievala, neću štediti.

Obvezujem se ujedno da ću u svakoj sgodi brinuti se i nastojati oko onoga što zahtieva vjerna služba i probitak N. C. Veličanstva. Čim budem pak saznao, za štetu, gubitak svega onoga što bi moglo N. K. Veličanstvu škodit ne samo da ću u sgodno vrieme dojaviti, nego ću po mogućnosti zapriečiti i zaustavit da se nedogodi.

Suviše tajnu ću skrovitih stvari čuvati i svih onih, koje kao tajne meni su na korist i interes N. C. Velič. ili Crkve povjerene, niti ću ikomu što o tom govoriti osim onim, koji moraju znati ili kojima naloženo mi bude da saobćim.

Priznajem nadalje a zakletvom potvrdjujem da **vrhovni sudac** *ovoga duhovnog sbora jest sam monark sve Rusije Gospodar naš premilostivi.*

Kunem se nadalje svemogućim Bogom da sve ono što sam obećao, nisam drugo srdcem a drugo ustima izgovorao, pače ono značenje i smisao dajem, koji se štiocu ovog pisma ili slušaocu po sebi pruža. A da ovoj mojoj zakletvi veću krepost dadem izustit ću ove rieči: Tebe

[1]) Ot. Tondini ovdje čini sliedeću opazku:

„Cette Catherine Alexeievna, á la quelle les membres du Synode récemment institué prétaient serment d'obéissance comme á leur souveraine, n'était en realité qu' une concubine du Tsar. Eudoxie Lapukhin (n. 1669 m. 1731), que Pierre avait épousee en 1689, et de laquelle il avait eu en 1690 le Tsareviteh Alexis mentionne dans la note ci-dessus, vivait encore, et Pierre avait publiquement epouse Catherine (1711) sans qu'on eut pu prouver contre sa femme legitime le fait de l'adultere, admis dans l'Eglise russe comme cause legitime de divorce: en tout cas, il est bien certain que jamais l'autorité ecclesiastique ne prononca aucune sentence dans cette affaire.“ (Regl. Eccl. p. 8.)

Digitized by Google

pronicatelju srdacâ svjedokom zazivljem, t. j. da moja zakletva neima nikakve prevare. Ako sam ju prevarom položio ili ako se sa mojom savješću podpuno ne sudara, budi mi najpravedniji i najstrožiji sudac!

Napokon za potvrdu moje zakletve ljubim rieči i križ Spasitelja moga. Amen.“

Kako smo već mnogo putâ ponovili, sbor ovih dvanaest članova sačinja presv. praviteljstvujuću Sinodu i ovo je glavna, što u Rusiji obstoji, duhovna oblast. Ovi članovi prikazuju rusku crkvu, o kojoj govora nemože biti a da se Sinoda, odnosno članovi, ne razume. Ova dakle duhovna vlast, eto su štioci sad vidili, na koji je način caru podložna i kako to podloštvo zakletvom potvrdjuje, zato se uhvamo da nas neće pretjeranci nazvati [1]).

[1]) Štiocim našim najprije priniet ćemo i latinski prevod, zatim ruski original kao što smo im gori obećali.

„Juramentum Collegarum spiritualis collegii.

„Ego inferius nominandus bona fide recipio, et per omnipotentem Deum praesentibus sanctis ipsius Evangelii juro, debere me et pro eo, ac debeo, velle, et impensissime esse conaturum ut in consultationibus, in judiciis et in singulis hujus spiritualis regentis collegii negotiis meram puram veritatem justitiamque indagem, atque omnia juxta praescriptas in spirituali statuto, et in posterum ex hujusce spiritualis regimini consensu, adstipulante regiae majestatis voluntate, praescribendas regulas, quantum in me erit, exequar.

Haec autem singula et universa sancte religioseque praestare, non personarum studio addictus, nec simultate, nec invidia, nec pertinacia laborans, enitar. Imo ut simplicioribus verbis me exprimam; nullis affectibus, sed solo Dei timore, et quidem perpetuam nullis muneribus corrumpendi judicii illius, et sincerae erga Deum proximumque charitatis habens memoriam, agi me patiar. Praefigens metam omnibus cogitationibus, et dictis et factis meis, ut pote causam finalem, gloriam Dei, animarum humanarum salutem et totius Ecclesiae aedificationem, non quaerens quae sint mea, sed quae Domini Jesu.

Juro porro per Deum vivum, me ut semper illius tremendi effati: maledictus, qui opus Dei facit negligenter, fore memo-

Digitized by Google

POGLAVJE VI.

Istu nam stvar ruski biskupi praktično priznaju.

Duhovni Reglament i naredba Petra I. kojom naredjuje koliko imadu presv. Sinodi podložni biti. Njihova zavisnost od Sinode. Sloboda štampe.

Po što smo dokazali, da je careva vlast po vrh Sinode, da je ona usve i posve od cara zavisna i da je napokon car sam vrhovni glavar crkve ruske, ostaje nam još samo da vidime kako praktično ostaje taj nauk.

---

rem, ita unumquodque hujus regentis collegii opus, utpote divinum sedulo, gnaviter, cum omni solertia exerciturum, quantum ad summum meae vires valeant, postlıabitis omnibus vitae meae commoditatibus suavitatibusque, nec mihi ignorantiam assimulabo, sed sicubi anceps haesero, strenuam intelligentiae et scientiae ex sacra Scriptura, et conciliorum canonibus, ex antiquorum denique magnorum doctorum consensu hauriendae, operam navabo.

Juro rursus per Deum omnipotentem velle me, imo debere, Regi, utpote genuino meo Domino, Petro Primo totius Rossiae auctocratori (sic) et cet. et post eum celsissimis suae regiae majestatis legitimis haeredibus, ex beneplacito et ex suprema suae regiae majestatis potestate nun upatis, et in posterum nuncupandis, et ad obtinendum solium pro idoneis re-

Digitized by Google

Sinoda osim generalnog Reglamenta imade i duhovni na porabi, u kom su zakoni i uprave Sinode naznačene. Glavni auktor ovog duhovnog Reglamenta netreba napo-

---

putandis; nec non suae majestati Dominae reginae Catharinae Alexiadi, fidelem, probum, dicto audientem servum esse et subditum.

Omnia quibuscumque augustissimae suae regiae majestatis monarchia, valor et potentia gaudent, jura et prerogativas sancitas, aut deinceps sanciendas, prout in strictissima sumuntur significatione, pro modulo virium, et quantum maxime potuero, praeservare, tueri, nec vitae meae, sicubi exigat necessitas, parcere.

Adstringor simul ad curandum et properandum ea, quae fidele servitium et suae regiae majestatis commodum in quibusvis occasionibus „a me requirunt. Ad damnum autem, de„trimentum et jacturam eorum, in quibus commodum regiae „majestatis est situm, simul atque rescivero, non solum op„portune detegenda, sed etiam quo minus fiant, ad impedienda „et prohibenda.

„Si quid autem secreti, vel si quid saltem pro secreto „habendi, ad servitium tamen regiae majestati debitum perti„nentis, utileque sit. vel Ecclesiae prosit, meaeque fidei sub „titulo secreti non divulgandi fuerit commissum, alto silentio „tegam, nec secreti quempiam, cujus scire nihil refert, et cui „non est revelandum, faciam participem.

„Confiteor porro et jurejurando assevero supremum hu„jusce collegii judicem esse ipsum totius Rossiae monarcham „Dominum nostrum clementissimum.

„Juro insuper omniscium Deum haec omnia a me promissa non secus corde me interpretari, quam ore profiteor, et „quidem in eadem significatione et sensu, quam significationem „et sensum hic scripta legentibus et audientibus perhibent.

„Roboris stabilitatisque juramento meo conciliandae causa, „haec profero verba: te cordium scrutator testem appello! Ju„ramentum meum scilicet esse a fraude alienum! Si vero id „dolo malo a me sit factum, vel non per omnia cum conscientia „concordet, volo, te justissimum severissimumque ultorem ex„periar. Coronidem tandem huicce meo jurejurando impositu„rus verba crucemque mei deosculor Salvatoris. — Amen.“

Digitized by Google

minjat da je isti Petar I., ter kako je drugim svjetovnim ustanovam propise dao, tako je i Sinodi. Žalostno je doisto da ovaj duhovni Reglament radje imao bi se voj-

---

A evo sada ruskog originala (ap. Regl. Eccl. ed. Tond. dodatak p. 3. s.)

„Prisjaga členam' Duhovn'ija Kollegii.

Az', nižeimenovann'ij, obještajusja i kljanusja Vsemoguštim' Bogom', pred' vsjat'im' Ego Evangeliem', čto dolžen' esm' i po dolženstvu hoštu, i vsjačeski tštatisja budu, v' sovjetah' i sudah', i vsjeh' djelah' sego Duhovnago Pravitel'stvujuštago Sobranija, iskat' vsegda sam'ija suštija istin'i i sam'ija suštija prav'di i djejstvovat' vsja po napisann'im' v' Duhovnom' Reglamentje ustavom'; i ašte kija i vpred' soglasiem' sego Duhovnago Pravitel'stva, i *soisvoleniem' Carskago Veličestva opredjelen'i budut'*.

Sija že vsja budu djejstvovat' po sovjesti moej, ne rabotstvuja liceprijatiju, ne boljeznuja vraždoju, zavistiju, uprjamstvom', i prosto, nikakov'imi že pljenjajasja strast'mi, no so strahom' Božiim' vsegda imjeja v' pamjati neum'it'nij sud' Ego, so iskrenneju Boga i bližnjago ljuboviju, polagaja vsjem' m'isljam', i slovam' i djejstvijam' moim', jako vinu konečnuju, slavu Božiju i spasenie duš' čelovječeskih', i vsej Cerkvi sozidanie, ne iskij, jaže moja, no jaže Gospoda Iisusa. (Ruskim razkolnicim, i ovaj način pisanja rieči presv. *Iisus'*, služi kamenom smutnje da se od svoje *opet* crkve ciepaju sr. Regl. Eccl. p. 188. Blaženi taj duh pomirbe, kada će barem medju njimi sinuti!)

Kljanusja že Bogom' živim', čto vsegda, pamjatstvuja strašnoe slovo Ego, *„prokljat' vsjak' tvorjaj d'lo Božie s'nebreženiem'"* vo vsjakom' djelje sego Pravitel'stvujuštago Sobranija, jako v' djelje Božii, hoditi budu bezljenostno, so vsjakim prilježaniem', po krajnej moej silje prenebregaja vsjakija ugodija i upokoenia moja. I ne budu pritvorjat' muje nevježestva; no ašte v' čem' i nedoumjenie moe budet', vsjačeski potštusja iskat' urazumjenija i vjedjenija ot' Svjaštenn'ih' Pisanij, i pravil' Soborn'ih', i soglasija drevnih' velikih' učitelej.

Kljanusja paki Vsemoguštim' Bogom', čto hoštu, i dolžen' esm' moemu prirodnomu i istinnomu Carju, i Gosudarju *Petru* Pervomu, Vserossijskomu Samoderžcu i pročaja, i po Nem' Ego Carskago Veličestva vlasti opredjelen'i, i vpred' opredje-

Digitized by Google

ničkim Reglamentom zvati. Još je žalostnije s toga, jer ga je nadbiskup ruske crkve, dobro nam poznati Theopan Prokopović, *po nalogu* Petra I., sastavio; zatim u skupu biskupâ, arkimandritâ i senatorâ pročitan i popravljen, napokon Petar ga vlastoručno podpisao. K ovomu priloži

---

ljaem'i, i k' vosprijatiju Prestola udostoen'i budut', i Eja Veličestvu, Gosudarin'je Caricje *Ekatarinje Aleksjevnje* vjer'nim', dobr'im', i poslušn'im rabom' i poddann'im b'it'.

I vsjo k' v'isokomu Ego Carskago Veličestva Samoderžavstvu, silje i vlasti prinadležastija prava, i prerogativi, (ili preimuštestva), uzakonen'ija i vpred' uzakonjaenu'ija, po krajnemu razumjeniju, silje i vozmožnosti predosteregat', i obroonjat', i v' tom' života svoego v' potrebnom' slučaje ne štadit'.

I pri tom' po krajnej mjerje staratisja spospješestvovat' vse, čto k' Ego Carskago Veličestva vjernoj službje i pol'zje vo vsjakih' slučajah' kasatisja možet'. O ušterbje že Ego Veličestva interesa, vredje i ub'itkje, kak' skoro o tom' uvjedaju, ne tokmo blagovremenno ob'javljat', no i vsjakimi mjerami otvraštat', i ne dopuštat' tštatisja budu.

Kogda že k' službje i pol'zje Ego Veličestva, ili Cerkovnoj, kakove tajnoe djelo, ili kakoe b'i onoe ni b'ilo, kotoroe prikazano mnje budet' tajno soderžat': i to soderžat' v'sovršenej tajnje, i nikomu neob'javljat', komu o tom' vjedati ne nadležit', i nebudet' poveljeno ob'javljat. *Ispovjeduju že s' klatvoju krajnjago Sudiju Duhovn'ija seja Kollegii, biti Samago Vserossijskago Monarha, Gosudarja našego Vsemilostivjejšago.*

Kljanusja i ešte Vsevidjaštim' Bogom', čto vsja sija, mnoja n'inje obještavaenaja, ne inako tolkuju vo umje moem' jako provješťovaju ustnami moimi, no v' toj silje i razumje, jakovuju silu i razum' napisann'ija zdje slova čtuštim' i slištaštim' javljajut'.

Utvrždaju kljatvoju moeju, budi mnje Srdcevidec' Bog', obještanija moego Svidjetel', jako neložnoe est', Ašte že est' ložnoe i ne po sovjesti moej, budi mnje tot' že Pravosudn'ij otmstitel'.

V' zaključenie že seja moeja kljat'vi, ejeluju Slova i Krest' Spasitelja moego.

Amin!

Digitized by Google

„dodatak“ koji on vlastoručno popravi a Sinoda morade ga podpisati. (sr. Silbernagl. op. c. p. 89).

Evo dakle, što Petar I. ovdje biskupim ruskim naredjuje: „Svaki biskup pa bio on komudrago reda, biskup nadbiskup oli metropolita ima nadalje znati, da je *podvržen* dohovnomu kolegiju, kô svojoj vrhovnoj vlasti, (čitatelji već znadu koji smisao nosi rieč „vrhovna vlast“) i da mora njegovim dekretim pokoravati se, njegovomu sodu podvrći se i njegovimi odredbami zadovoljiti se.

Ako dakle koji biskup ima štogod protiva svomu, u biskupatu bratu, što ga je uvriedio, po sebi neima mu se osvetiti klevetanjem ili razglasivanjem njegovih mana, pak sve da su sbilja i istinite, niti ima protiva njemu razdraživati uglednije osobe to svjetovnog to duhovnog stališa; imenice pak nesmje svog biskupatskoga neprijatelja pokušati anatemom udariti; nego ima svoje razloge duhovnomu kolegiju podastrieti i kako on osudi onim se zadovoljiti“ (Regl. Eccl. n. 13 p. 98.) [1])

Promotrimo sada kako ruski biskupi ove naredbe Petra I. u djelo stavljaju.

Kao svagdje tako i u Rusiji biskupi imadu po pravu svoj konsistorij t. j. tribunal, kojemu je povjereno upravljanje i duhovna jurisdikcija svake jeparkije pod neposrednim predsjedničtvom svoga biskupa. Ovi pak konsistoriji kao i biskup podvržen je preosv. Sinodi, od nje primaju

[1]) Persuasum sibi habeat Episcopus, in quocumque tandem dignitatis gradu fuerit collocatus, sit ne Episcopus tantum, an Archiepiscopus, an denique Metropolitanus, se spirituali Collegio, utpote supremae potestati esse subordinatum mandatis illius obsequi, a judicio pendere, et decisionem illius ratam habere.

Ideo si quid habeat adversus fratrem suum alium Episcopum, qui illum affecit injuria, non debet ipse ulcisci, nec affingendo illi vitia, nec etiam vera flagitia disseminando, nec subornando potentes personas, spirituales vel saeculares, praesertim vero non ausit Episcopum suum inimicum anathemate percutere. Sed de injuriis sibi illatis apud spirituale Collegium conqueri, et ad illius judicium provocare. (Kod Iztočnjaka Metropolite nešto osobitog sačinjavaju u crkvenoj jerarkiji, povrh nadbiskupa. Gagarin. Neueste Studien p. 179.

Digitized by Google

propise, druge vlasti neima koja se može miešati u posle konsistorija, naravno uviek vadeć N. V. cara. Jurisdikcija konsistorija neprelazi granice svoje jeparkije. (sr. Tond. op. c. p. 75).

Sada evo potanjih propisa na koje su obvezani biskup, konsistorij itd.

Članove konsistorija biskup predstavlja a Sinoda potvrdjuje, a tako isto biva kada imadu koga izbaciti (art. 282).Ovi mogu samo uz privolu Sinode više od dvadesetiosam danâ odsutni biti (art. 285). U nekih slučajih Sinoda je ovlaštena uztrojiti privremeni konsistorij, nadodavši permanentnomu tri ili četiri člana (art. 281).

Po art. 177. 181. 185 more se apelirat od biskupskog tribunala na Sinodu. [1])

Sinoda preko konsistorija točno i strogo iztražuje kako idje uprava crkvenog imanja (art. 345. s.) A konsistorij ima pravo iztraživati o upravi biskupskog dvora; tako da art. 112 opredieljuje tomu način i označuje slučaje u kojih se to mora Sinodi dojaviti.

Sinoda ima biti točno i potanko izvješćena o posjedu i upravi crkavâ i samostanâ (art. 145. 129. 131. 132.)

Biskup bez privole preosv. Sinode nesmje crkvu ili kapelu podignuti u gradovih pa niti u njihovih grobištih; a tako niti u samostanih, niti napokon u privatnih kućah. (art. 46. 49.) Ako je pak to za kuće nahodeće se u glavnih gradovih, Petrogradu ili Moskvi, povrh toga boće se i careva privola. (cf. Regl. Eccl. P. II. p. 199.)

Nadalje bez dopuštenja preosv. Sinode nesmjedu se oratorija podizati, oli ukinuti župničke crkve. (art. 47. 61.) Niti itko smjede bez istog dopuštenja redovničke zavjete položiti (art. 81.) ili, tko je bio u kojem sjemeništu jal duhovnoj akademiji odgojen, duhovni stališ ostaviti (art. 92). A ovo vriedi za sve koji su od sekularnog ili

[1]) Dakle je svakako potrebita jedna vrhovna vlast. sr. Regl. Eccl. P. II. n. XVII. p. 100 s. col. P. III. n. VIII.

Digitized by Google

regularnog svećenstva, ter bi se želili sa svjetovnjim stališem zamieniti (art. 91.) Je li koji svećenik osudjen, da je lišen svoga dostojanstva, *ostaje Sinodi tu odsudu potvrditi ili uništiti* (art. 181-183).

Nijedan biskup ne smjede u Petrograd otići bez sporazumljenja sa Sinodom i njezina putnog lista. (art. 88).

Biskup mora obaviestiti Sinodu, ako se pojavi nauk pravoslavnoj crkvi protivan; ako se praznovjerje u puku sije ili širi; [1]) ako je koji Rus na razkol prešao. Pače u ovom potonjem slučaju, osim što Sinodi ima dojaviti, nego ima protiva razkolnicim, posredovanjem civilne vlasti, po zakonu postupati. (art. 7. 19. 21. 24). (sr. Regl. Eccl. P. II. pp. 193 ss.).

Što se tiče ženitbe, mora svaka konsistorijalna osuda, o uništenju ženitbe radi usilja ili prevare, od Sinode biti potvrdjena (art. 218.) isto tako kad je nezakonitom proglašena što je skopljena medju svojtom u zabranjenom koljenu (art. 220.221.) Sinodi se mora dojaviti slučaj da se je ženitba sklopila za života koga od suprugâ. (art. 223). Sinoda ima potvrditi razlučenje, kada ovo zaručnici traže (art. 238.259.) a tako isto kada se nova ženitba želi sklopiti, jer da je jedan od suprugâ izgubljen a od pet godinâ već o njem neima nikakva glasa (art. 237.)

Svake godine mora se Sinodi poslati osobito izvješće o učionah; o broju *izpoviedjenih* i *pričešćenih*; [2]) o broju obraćenih razkolnika ili drugih iz kakve kršćanske zadruge; o obraćenih žudijâ, muhamedanacâ, poganâ; o unutarnjoj obskrbi crkavâ; o učećih se, koji za dovršenih nauka na kojem duhovnom zavodu, još su bez službe (art. 14, 16,

[1]) Kada bi ovo biskup zanemario evo što tada Sinoda ima raditi: „ad judicium citabit, luculentissimisque documentis convictum, poenae, qualis decernetur, obnoxium esse pronunciabit.“ Ruski: „to samago ego pozovet' na sud' k' sebje Kollegium', i po dovol'nom' uličenii, podveržet' ego nakazaniju, jakove ustavleno budet'.“ (P. II. n. XVII. p. 103.)

[2]) Nestupili tkogod jednom preko godine na sv. pričest, u Rusiji ga smatraju Razkolnikom cf. Regl. Eccl. P. II p. 188).

Digitized by Google

22, 25, 31, 38, 78.) — Suviše potanje izvješće iziskuje se o stanju sekularnog i regularnog klera (art. 96) uz osobito izvješće o samostanskih starešinah i o glavnih dostojanstvenicih sekularnog klera jeparkije. (art. 96, 97,) — Biskup mora Sinodu obznaniti ako ima koji medju njegovim klerom da je zaslužio nagradu, za duhovnike odredjenu (art. 98,) Svako znatnije kriomčarenje pri prodaji voštenih svieća, mora se Sinodi očitovati (art. 147).

Tri put na godinu mora se Sinodu potanko izviestiti o darovštinah učinjenih klericim ili crkvam, a prelaze vriednost od 100 rubalja (art. 142). Sinodi se mora prikazati svota, sakupljena preko godine, po crkvenih prinoscih. (art. 146). Ako od svote, za gradnju crkve odredjene, što preteče, ima se Sinodi povratiti, i nikako se nesmje bez njezine privole, za kojumudrago svrhu upotrebiti (art. 156).

Svake godine biskup mora Sinodi poslati izvješće o broju rodjenih, vjenčanih i umrvših (art. 109).

Napokon: „što se tiče redovitog opremanja posala, u art. 143 štije se, biskupi moraju sliedeća izvješća slati:

1.⁰ *svakog mjeseca a*) o ukazih Njegova Veličanstva [1]), koji još nisu izvršeni; *b*) o naredbah primljenih od sv. Sinode; *c*) napose pak ob onih koje nisu još izvršene;

2.⁰ *svake godine* o stvarih koje u konsistoriju nisu bile riešene ili u pisarni još riešenje čekaju uz osobite primjetbe na osobe [2]).“ I ovo je sva sloboda ruskih episkopa. Njim se baš može reći, kao i svim, koji se izmiču podložtvu katoličke crkve: zasegnuli ste za blaženom slobodom da upadnete u žalostno robstvo! Nego ima još nešto važna pak smo na koncu.

[1]) Svak vidi da car, buduć njihov vrhovni glavar, neposredno im, kada to potrebitim smatra, svoje previsoke naredbe daje. Sinoda pak mora svaku znati, inače bi mogao koji vrhovni nalog uzaludan biti.

[2]) Ovo sve iz „Ustav' Duhovn'ih' Konsistorij“ kako donosi u svom, od nas često hvaljenom, djelu ot. Tondini p. 75 ss. Sve se ovo na Sinodu mora slati, a Ober-Prokuror sam na svoju, kako će bolje caru ugodit, oprema, brez podpisâ duhovnih dostojanstvenika. (sr. Theiner op. c. p. 6 s.)

Digitized by Google

U Sinodi je toliko usredotočena svaka vlast, da i tisak knjigâ, to liturgičnih to duhovnih, na njezino područje spada. Suviše sve careve ukaze, naredbe Sinode, odnose li se samo na kojimudrago način na kakvu crkvenu potrebu, pa bilo to za duhovnika oli za svjetovnjaka, svojim troškom ona ima tiskati. Za tu svrhu ima dvie tiskarne, u Petrogradu jednu, a drugu u Moskvi, ove opremaju sve što je potreba za kakvugod crkvenu službu. Sinoda naručbine šalje episkopu a on svećenstvu, koje moraju jednako svećenici kao i svietovnjaci platiti.

Svaki župnik na koncu godine ima svomu biskupu prikazati račun prodatih stvari uz dotičnu svotu, a biskup sve skupa šalje Sinodi. Ovim načinom da sv. Sinoda puno dobiva nesluži napominjat, nego zato ubožnijim biskupijam i župam bezplatno šalje potrebite knjige. [1])

Nadalje sve duhovne knjige moraju se kod sinodalne tiskarne u Petrogradu ili u Moskvi tiskati, ali tiskanje nije dopušteno prije nego je to Sinoda dozvolila[2]). Nego i kad su jur tiskane, pod takim pritiskom, moraju rečene knjige opet od Sinode biti aprobirane, inače se nesmjedu razpačavat. Da se pak ovi propis što točnije obsluži, u tu svrhu obstoje 4 censuralna komiteta, od kojih jedan je u Petrogradu, drugi u Moskvi, treći u Kievu a četvrti u Kazanu (Silbernagl. op. c. p. 97 s. Regl. Eccl. p. 209. Ovo se oprema toli sporo da svakog prodje volja literaturom se baviti. — Pak nismo li sretni i čestiti u krilu katoličke crkve, nije li uživati raj zemaljski disati duhom vjerske slobode. S toga je punim razlogom mogao neki reći, da ni politično nisu slobodni oni puci od Rusâ oslobodjeni ako li neimadu vjerske slobode. „A vjerske slo-

[1]) Možda iz ovog fonda u propagandske svrhe sv. Sinoda plaća, samostanu troiskomu na otoku Chalki 2.000 rubaljâ, kao podporu ruskoj školi u Syriji 286 rub., pravoslavnom sjemeništu u Crnojgori 800 rub., a predstojnici ženske škole u Crnojgori 750 rub., kao što je to jednoč donosio „K. L." br. 22. 1. Lipnja g. 1882 iz izvješća ruske Sinode na vladu.

[2]) cf. Regl. Eccl. P. III. n. III.

Digitized by Google

bode, veli on, nigda neće postići dok svoj spas nezatraže u sv. jedinosti katoličke crkve.... Individualnost političku nigda neće uživati, dok, nesjediniv se sa sveobćom crkvom, nepostignu slobodu vjere; onu slobodu, koju je Isus osigurao u svom Evangjelju ustanovom vrhovnog svećenstva, koje ima upravljati saviestima, sasvim neodvisno od svietskog uplićanja, postaviv kršćanskomu svećenstvu vidljivu i vrhovnu glavu u osobi Petra Apoštola i njegovih nasljednika. Narod kršćanski, crkva kršćanska, svećenstvo i biskupat kršćanski da ima za svoju vrhovnu glavu svietovnjaka, pa bio on i najmožniji vladalac svieta, od njega da prima vjeroviest u duhovnoj službi, da njega priznaje vrelom crkvene vlasti! Ovo ne samo što je nepristojno obzirom na sv. Evangjelje, predaju i poviest kršćanstva, dali je skroz protivno istomu duhu modernom, istoj prosvjeti i pravomu napredku čovječanstva. Ovo je stanje toli usilno da se nije ni čuditi što se je iz njega nihilizam razvio.... Evo na što su doveli rusku crkvu cari ruski koja ipak neprestaje nazivljat ih pomazanici božjimi i *vrhovnimi njezinimi zaštitnici!* A koja opet izpovieda da je: *Duh Sveti* biskupe postavio za upravitelje i pastire pomjestnih crkava; a to ne samo imenom dali baš stvarno i u svakom pogledu da budu njim Predstojnici i Glavari!

SVRHA.

Digitized by Google

Digitized by Google

DODATAK.

Tolerancija i pravoslavje u grčko-iztočnoj Crkvi. [1])

I.

Grčko-iztočnjaci svoje pravoslavje širom svieta pronose, u zviezde kuju. Pravoslavje njim tako omililo, da u svakom sboru i govoru s njime izlaze na sriedu. Mi im to nebismo zamjerali, pače bismo ih drage volje i hvalili kad bi nas osvjedočili da neprekorno štuju i priznaju vjeru otaca svojih. No na žalost njihova fakta na protivni nas put vode, jamci su nam, da oni ustaju rušiti i gaziti svoje pravoslavje. Budi nam za dokaz sliedeći fakt, koji nam donosi „Saraj. L.“ (br. 38. o. g.): „U Sarajevu umre neka protenstantkinja, pošto pak ovi neimadu svojega pastira to je preosv. g. metropolit Sava Kosanović na iztaknutu molbu hrišćanskom ljubavlju *dragovoljno* dozvolio, da se pokojnica pogrebe po obredu pravoslavnom i opoji u novoj crkvi.“ „Ne samo, već isti preosv. metropolit sa sveštenstvom činodjejstvovao je. Zatim prenešeno je tielo na zajedničko hrišćansko groblje“. Ovi

[1]) Ovo smo već god. 1882 u „Katoličkoj Dalmaciji“ obielodanili, ali cieneć da ima neku svezu sa ovom našom radnjom, a i s toga što nam je dalo povoda da se jedino po slabašnih silah tomu pitanju posvetimo, odredili smo kao dodatak umetnuti istoj. Stvorac Svemožni udostojao se blagosoviti ovo sićušno gorušično zrno na korist jednokrvne nam braće, kojima obćenje, na žalost, „sa patrijaršijom carigradskom bi izvorom i povodom neizmjernih muka i patnja.“ (Str.)

Digitized by Google

čin ma koliko „kršćanskom ljubavlju“ odisao, njim je ipak zabranjen. [1]) Znati će oni, da u zabranjujućem kanonu [2]) navode se rieči Ps. 1, 1. i sv. Pavla k Titu 3, 10 gdje mu preporučuje, da se uklanja jeretikâ itd. Protestante pak, da oni imadu za jeretike smatrati, to su im praotci pokazali koncem šestnaestoga vieka pod veleučenim carigr. patrijarkom Jeremijom Anchiali; [3]) na još svečaniji način potvrdiše na betehlemskoj sinodi g. 1672. [4]) Od ostaloga i suvišan je ovi navod, jer oni moraju bit toga uvjerenja, je li im samo još do svoga pravoslavja. Evo dakle koliko presv. metropolit sa sveštenstvom štuje svoje pravoslavje!

Nego ostavimo pozitivnost i stvar u jezgri proučimo. Oni u svojih pogrebnih molitvah mole za preminulog, da ga Spasitelj uvede u vječno blaženstvo medju svoje svete (Tropar.) Zatim se mnogo presv. Bogorodici i sv. mučenicim utiču, a u obće svim svetim. U molitvi pjev. VIII. ima: udielio Gospodin pokoj svom *vjernomu* slugi, koji se je na *pobožni* način sa ovoga svieta odielio itd. [5]) Mi da stanemo pitati je li preosvešteni sa sveštenstvom bio uvjeren, da će te opielo koristno biti ili ne, uvriedio bi se, a i naravno, jer inače bili bi bežji napastnici. Suviše da budu bili uvjerenja, da neće na spasenje biti, opielo bi se moglo zvat porugom, što „kršćanska ljubav“ nedopušta. A i onako proti usvjedočenju što slična radit bila bi velika uvrjeda Bogu. Nego mi s naše strane, kad je tako, neizbježivom dosljednošću moramo zaključiti: dakle u protestantizmu ima spasa.

Je li ovo pravoslavno? Podnipošto. Doisto spasa neima već u pravoj Crkvi, s čega biti van prave Crkve jest biti van puta spasenja. Cienim da ovo i preosvešteni

[1]) sr. Enchiridion Juris Eccl. orient. cath. Papp-Szilàgy p. 513.
[2]) sr. Schmitt. die morgenl. Kirche III. Abschnitt.
[3]) sr. Fleury Hist. Eccl. l. 174.
[4]) sr. Greveson. Hist. Eccl. part. 7. coll. 4.
[5]) sr. Schmitt op. c. p. 266.

Digitized by Google

sa grčko-iztočnom Crkvom uči. [1]) Ako pak u protestantizmu ima spasa, tada je on prava Crkva. Je li se ovo uztvrdilo, niječe se jedinost Crkve i proti svojim otcim ustaje. Druge posljedice navesti ćemo niže. —

Isus veli: tko Crkvu ne sluša smatraj ga kao neznabožca i carinika (Matt. 18, 17.) Protestanti njihovu crkvu neslušaju; dakle njim to Protestanti to neznabožci, jedni i drugi van istine, van spasenja. Moglo bi se *bez razloga* odvratiti: dakle mi imamo nju jur osudjenom smatrat? O tom se nepita; nedokučivi su sudi božji. Sada se pita je li preosvešteni mogao biti gori rečenog osvjedočenja. Mi kažemo da nije, jer je to nepravoslavno. Nego čujmo i sv. Otce kako odrješitimi riečmi tvrde našu istinu; n. pr. sv. August. de fide cath. veli: *„Tvrdo vjeruj....* do dojedan jeretik ili razkolnik sa djavlom i njegovimi Angjeli u vječnji oganj strmoglavit će se, ako se nije prije svoje smrti povratio i sjedinio k crkvi katoličkoj.“ — Dalje: „Nijednom čovjeku nevriedi niti što je kršten, niti što preobilne milostinje dieli, niti smrt za ime Isusovo podnesena, ako nije u jedinstvu katoličke crkve.“ [2]) A sv. Ciprian de unitate Eccl. c. VI: „Svaki koji se god od crkve odieljuje k preljubnici sdružuje se, od obećanja crkve odalečuje se; niti će doprieti do nagrade Krstove, koji ostavlja crkvu Krstovu, tudjinac je, bezbožac je, neprijatelj je. Nemože imati Boga za otca, koji neima crkvu za mater. Je li se mogao tko van korablje Noeve spasiti, spasit će se i tko je van crkve“. [3])

[1]) sr. Papp-Szilàgy op. c. p. 35.

[2]) „Firmissime tene..... omnem haereticum vel schismaticum cum diabolo et angelis ejus aeterni ignis incendio participandum, nisi ante finem vitae catholicae fuerit incorporatus et redintegratus Ecclesiae.“ — „Omni homini qui Ecclesiae catholicae non tenet unitatem: neque baptismus, neque eleemosyna quantumlibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta, proficere poterit ad salutem.“

[3]) Quisquis ab Ecclesia segregatus adulterae jungitur, a promissis Ecclesiae separatur; nec perveniet ad Christi praemia, qui reliquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quis quam qui extra arcam Noe fuit, et qui extra Ecclesiam foris fuerit evadit“

Digitized by Google

Zatim ako i vaš nauk tvrdi da je protestanat van istine, pitam što vam je draže odvratit, ili reći da tko je van istine ima spasa ili da neima. Ako rečete da neima, zašto molite? Ako ima tada *a)* jeresija vodi k spasenju; *b)* pravoslavni i protestanat isto biva; odbacivat svetotajstva, prezirat i nepriznavat Crkvu ništa nesmeta itd. Iz čega sliedi. I.^{0} da je preosvešteni sa sveštenstvom morao biti uvjerenja, da u protestantizmu ima spasa; II.^{0} da je to skroz nepravoslavno, dosliedno III.^{0} da je pogazio svoje pravoslavje.

II.

Možemo i s drugoga pogleda fakt promotrit ter ćemo se uvjerit, da njima nije vele do njihova pravoslavja. Njihove pogrebne molitve, moramo u istinu priznati, da su vrlo ganljive, plemenita ostavština njihovih praotaca. A kako oni sad s njima razpolažu? Mole se i utiču Svetcim i za *preminulog* onoga, koji za života nepripoznavaše njihove pomoći. Evo njihov (protestanatâ) nauk kako opisuje učeni patrijarka Jeremija u svojoj „Censura Iztočne Crkve“ [1]: „invocationem Sanctorum *vanam* ac *frivolam* esse asseritis, eorumque imagines contemnitis, sacras illorum reliquias ac cultum illis exhibitum *ludibrio* habetis etc.“

Preporučuju Gospodu *vjernog* slugu, koji se je na *pobožni* način sa ovoga svieta odielio. [2] Da ih upitamo u čem sastoji ta vjernost i pobožnost, neznamo što bi nam preosvešteni odvratio. Možda u tom što nepripoznavaše njihovu crkvu, njihova svetotajstva? Što im preziraše njihove najsvetije istine? Što je odbacio nauk dogmatični pravoslavnih praotaca i prvih sedam vasionskih Sabora? itd.

[1] Ovo je djelo napisao proti protestantim. U njem pobija članke augustanske izpovieđi. Izdano je u Wirtembergi g. 1584 grčki i latinski, sr. Fleury l. c.

[2] Schmitt. l. c.

Digitized by Google

Može li ovako postupanje g. Metropolita pravoslavne veselit? Očito je da nemože; ni s toga što se tu „hrišćanska ljubav“ slavi. Oni znadu da se ljubav u tom naosob odlikuje što preporučuje za spas svih moliti. Ovako n. pr. njim propisuje VI.a zapovied crkve [1]). Pitam zašto moliti za jeretike da se obrate, ako ne s toga što van vaše crkve neima spasa? No g. metropolit, kako rekosmo, pokazao je da ima spasa i van pravoslavja, ovo pak protivi se „hrišćanskoj ljubavi“ jer utvrdjuje inovjernike u zabludi.

Nu nemože im se ni snosljivost pohvalit. Oni što slična nemogu uradit, zabranjeno im je, a tko svoje dužnosti nevrši ukora a ne hvale je vriedan. Jesu li pak proti osvjedočenju uradili i zato su ukora vriedni. Nego čudno je kako te snosljivosti i „kršćanske ljubavi“ neizkazuju pravoslavni naprama katolicim! Zašto prot njima svedjer oporan biti? Bili za katolika sutra opielo držali? Nu katolicim nesluži ići daleko u iztraživanju uzroka, sv. pismo u ruke i svim možemo svetim ponosom podviknut: ovce smo Kristove, s toga se ti vihori na nas podižu. Božanstveni Spasitelj hotio je da bude naš život „militia“, „non veni pacem mittere sed gladium.“ (Matt. 10, 34.) Pače i ta progonstva neprestana svagdje i od svakoga, nepobitni su nam dokaz da katolička Crkva jest prava njegova Zaručnica: „Ako sviet na vas mrzi, veli naš Spasitelj, znajte da je na mene mrzio prije vas. Kad biste bili od svieta onda bi vas sviet kao svoju stvar ljubio; ali jer niste od svieta nego vas ja izmedju svieta izabrah, zato sviet mrzi na vas. Spomenite se moje besjede koju vam rekoh, da sluga nije veći od gospodara svojega. Budući progonili mene i vas će progoniti. A sve će vam ovo činiti radi imena mojega.“ (Jo. 15, 18. ss.)

[1]) Schmitt op. c. p. 251.

Digitized by Google

III.

Primjetit nam je još neku, u nadi da naši grčkoiztočnjaci neće unapried gazit svoje pravoslavje, dali stat sbiljimice iztraživat pravi nauk otaca svojih.

„Na grobu, veli „Sar. L.“, je parok Petar Petrović izgovorio kratku ali shodnu besjedu u spomen pokojnice, kojom je prisutne do suzâ ganuo.“ Nego bismo upitali g. paroha, što je mogao tu zanimiva „besjedit?“ O pravoslavnih krjepostih nije govora, ona je te odbacivala. Možda o gradjanskih? Ali neznamo kako se može i tada jednog uznosit; tà fàli temelj svake kreposti, pravi vjerozakon, ne samo već je izriečito njihove najsvetije istine nijekala. (NB. on besjedi ovdje kao sveštenik i parok pravoslavne crkve!) Dakle o krjepostih nije govora. Još mnogo drugih protuslovlja mogli bismo iz njihovih pogrebnih molitava navesti, ali da čast. štiocim nedodijemo, osvrnuti ćemo se na zadnju i zatim malo se na protestante obratit.

Pri koncu pogreba oni pjevaju tako zvani „Stichera“ [1]) što je uprav veoma ganljivo. Na svršetku, t. j. neposredno pred pokopanjem sveštenik ili episkop izmoli ili izreče tri puta, recimo, zadnji pozdrav, ovo isto Chor tri puta zatim izpjeva. Od prilike to je sadržaja sliedećeg: Spomen tvoj, o brate naš! neprestano trajao, jerbo si dostojan *blaženim* biti i na uspomeni ostati. Zatim sveštenik ili episkop dade mu odriešenje koje glasi: Isus Hrist Bog naš!..... od koga primih oblast odriešiti griehe..... tebi *moje duhovno diete* odpuštam sve griehe koje si za života počinio itd. Iz svega što smo dosad rekli cienimo da se komentar jasno može izvesti, zato prelazimo na

[1]) Schmitt op. c. p. 251 ss.

Digitized by Google

drugu opazku. Poznato je da se vas nauk protestantizma osniva na „sola fides justificat.“ Zato nam neima bit začudno ako oni svim mogućim silam, pače opakim izrazim napadaju na naša svetotajstva i na druge naše svetosti. Nego se nemožemo izčudit kako je mogao protestanat podložit se pravoslavnim obredim. Tim je pogazio temelj svoje vjeroizpoviedi, jer kako molitve koristne mogu biti, zazivanje Svetih ostaje spasonosno dočim uči: sama vjera k spasenju vodi? K čemu molitve ako sola fides justificat, ako neima Očistilišta? — Zatim on bi imao znati, da pravoslavni njega jeretikom ciene, spasenja nevriednim, da, ako je van te Crkve preminuo, spasenja *eo ipso* nedostiže. Kako se je njima dakle mogao uteći? njihove pomoći tražiti? Do ovakog protuslovlja samo zabluda može dovesti. Dobro veli poslovica: gdje nije glave nije ni uzglavja. Metropolit sa sveštenstvom prekršaje kanone svoje Crkve, pa tko ustaje na obranu pravoslavja? Tko da ga na red pozove a koga bi on poslušao? Ovo li je jedinost Crkve! Da poviest u ruke uzmemo, mi bismo znali kazat grčkoiztočnjacim kako su se njihovi stari u sličnih slučajevih ponašali, gdje li su lieka tražili i tko im ga je pružao. Jesu li voljni posluhnut nas, evo smo im na ruku.

IV.

Rim i njegovi pape svima i u svem bili su to utočišće. Prostrano je polje u koje stupamo, s toga se valja omedjašiti.

Još je živio sv. Ivan evangjelista u Efezu kad se je razdor u grčkoj crkvi porodio. On dakle premda blizu, ipak Korintjani utiču se Klementu papi (I. viek.). Sv. Policarp († 166) premda sied starac ipak on glavom putuje u Rim, da se posavjetuje s Anicetom papom o crkvenom razdoru u Iztoku. Marcion budući izobćen uteče se k rimskoj stolici (g. 142.). Origena ozloglasili, da je u vjeri

Digitized by Google

stao slabiti; neće on te klevete, s toga piše Fabijanu papi († 250.). Dionizij aleks. nezna što da radi sa nekim mladićem, koji vrlo dvoumi o svojem krštenju; savjetuje se sa Sixtom II († 258). O njegovoj vjeri stali mnogi sumnjiti, on zato pravda se pišuć Dioniziju papi (g. 262.) Sv. Atanazij skinut prvi put sa aleks. stolice (g. 335) obraća se na papu Felica. Drugi put prognan utiče se Juliju papi i na patrijarsku se stolicu povraća. Julij *naredjuje* mu, da dodje u Rim, i netom pismo primi udilj dade se na put (g. 341.) Za nj takodjer mole se biskupi Egipta i pišu Juliju i Liberiju (g. 352.) Isto čini i sv. Vasilj, kako nam svjedoči u listu upravljenu (g. 371) na Damaza u kojem takodjer opisuje žalostno stanje Iztoka ter ga moli, da ovoj nevolji pruži lieka. Svjedoče nam biskupi Iztoka, koji nam od Damaza († 384) prose osudu Timoteja učenika Apolinara. [1]) Ivan biskup jeruzol. savjet prosi u pogled Rufina od Anastazija I. († 401.) Teofil patrijarka aleks. sbaci Zlatousta sa stolice, a ovaj se utiče (g. 404) Inocenciju papi. Nestorij hvasta se, da je u obćenju sa rimskim papom, kako nam svjedoče njegova pisma upravljena na Celestina papu (g. 430.). Juvenal biskup jeruzol. obraća se (g. 431). Rimu. Učeni Teodoret biduć od Dioskora patrijarke aleks. na efezinskom saboru sbačen, utiče se Leonu papi (g. 449.) Flavijan osudio Eutika, a on se pozivlje (g. 448.) na Rim. Timotej aleks. patrijarka uvjete od pape Simplicija pokorno vrši (g. 478). Arkimandrite i monaki druge Sirije silno napadnuti od Eutikijanâ utiču se *„ad sanctissimum et beatissimum universae orbis terrae patriarcham Hormisdam, continentem sedem principis Apostolorum.“* (g. 517.) Pavao patrijarka carigrad., Marcel anciranski itd. proćerani od krivovjeraćâ biskupâ, u Rimu traže i nahode

[1]) Vitalis svećenik antijokenski bi izobćen od Damaza pape (Theod. l. 5. c. 9.) Zatim sv. Grgur Nazian. morao se ogovorit sbog svog prijateljstva s rečenim Vitalisom (D. Greg. ep. 2. ad Cledonium).

Digitized by Google

pravicu. (Socrat. I 2.) [1]. A kad bismo svršili da sve prinesemo što su nam starodavne knjige sačuvale? Pred nama i vama su vaši isti povjestničari, prebirite ih. Eto dakle kako su vaši stari radili, sad recite: sliedite li vi njihove stope? Dok se je u ovakoj svezi sa Rimom stalo, o neprekornoj zabludi nije se moglo ni pomisliti. A sada komu se utičete, tko vrh vas bdije? Dolaze nam nehote na pamet rieči sv. Pavla: O insensati Galatae, quis vos fascinavit? (Gal. 3. 1.) Tam bene currebatis, quis vos impediit? (ib. 5. 7.) Vašoj Crkvi nedadoste za vrhovnog pastira rimskog papu, pa kojim vam je plodom urodilo? Da ih sada *barem* sedam glavnih nezavisnih imate, *a da se i jedan s drugim slaže* i obći! U Rusiji i u Grčkoj stenje pod vladalačkim jarmom. Posljednja na koji način nezavisnom postade gori smo već vidjeli. U Austriji patrijarku Karlovaca. A patrijarke Aleksandrije, Antiokije i Jeruzolima takodjer su nezavisni. Sva zavisnost sastoji u civilnih poslih i to samo u krepost turske vlade, koja tu ima svoje svrhe. Na potvrdu navesti ćemo sliedeće. Carigradski Patrijarka hotio je ova tri što više sebi podvrći, zato, pravo uzpostavljenja na patrij. stolicu, želio je sebi prisvojiti i tim dosljedno dotičnoj sinodi oduzeti. No ovo god. 1843 dade povoda vrlo užganoj prepirci med njim i jeruzolimskom sinodom, koja podnipošto nije trpjela njegova uplićanja u izboru patrijarke. Prepirka trajala je do god. 1845 i sinoda patrij. jeruz. pobiedi, ter bez svakog obzira na patrijarku carigr. može si izabrat patrijarku. [2]) Vladika crnogorski za kakvu podložnost takodjer nezna. G. 1804 ruska sinoda htjela ga sebi podvrći, ali Crnagora toga podnipošto nedopusti [3]). A gdje je Srbska, Ru-

[1]) Sabore u Niceji, Kalcedonu, Carigradu itd. bilo bi suvišno napominjat, kao što i cesare Konstantina, Graciana, Valentiniana, Teodosija i Justiniana, budući da su oni poznati svjedoci naše tvrdnje.

[2]) sr. Silbernagl „Verfassung“ u. gegewärtiger Bestand sämtlicher Kirchen des Orients“ § 11. p. 21.

[3]) sr. Silbernagl op. c. § 62. p. 160. Andrić: Geschichte des Furst. Monten. (Wien 1853) p. 85. s.

Digitized by Google

munjska i Bugarska? To je sve razcjepkano. Komu se utiče metropolit Mihajlo, kad kneževskim ukazom bi svrgnut? Možda *jednoj vrhovnoj glavi* t. j. *patrijarki car.*? Puštimo njeg istog govoriti. „O mojoj osobi, rieči su g. metr. Mihajla, imati će da odluče nadležni faktori, naime carigr. patrijarka, kao glava iztočne sinode, ruski car kao *vrhovna* glava ruske državne crkve, patrijarka u Etiopiji, patr. u Jeruzolimu, patr. u Aleksandriji, metropolit Crnegore, metr. Rumunjske i metr. Grčke. Ja sam već prizvao na ove članove i *vrhovne glave iztočne crkve.* („Pozor" br. 45. 1881.) Sad mi vas je upitat, poslužit ću se riečima učenog Matijaša, [1]) od gori navedenih koji od koga zavisi? Dogovaraju li se skupa, kako, gdje i kada o cjelovitosti nauka? Koji patrijarka od koga oblast crkvenu prima? Gdje je dakle sredotočje, gdje li u tom žalostnom razdoru neoskvrnjena Zaručnica Krstova? Ako sv. Zlatoust dobro reče: crkva je od Boga, dakle je jedna, i crkve ime neznamenuje razdieljenje već suglasje, i jedinost, valja reći, da nijedna od svih navedenih nije prava crkva jer neima jedinstva. Oh braćo zalutaste! Sliedite primjer vaših Vasilijâ, Atanasijâ, Zlatoustâ i drugih; njihovo ponašanje jur smo vam naveli; i tada samo moći ćete se punim pravom pravoslavjem, naukom vaših praotoca, jedinstvom Crkve ponosit! Kad vam je Crkva najviše cvala slavjem, znanstvom i svetinjom? Dok ste u zajednici živjeli. Dakle uzvapit ću vam sa sv. Augustinom:

> Venite, fratres, si vultis, ut inseramini in vite.
> Dolor est, cum vos videmus praecisos ita jacere!

[1]) sr. „Budilo ili pitanje gdi je na zemlji prava Crkva Krstova" itd u Zagrebu 1872.

Digitized by Google

KAZALO.

Štiocu.

Uvod. — Početak Kršćanstva u Rusiji. Zašto i kada su započeli odnošaji sa Carigradom. Prvi metropolita ruski. Njegov ugled, moć i dostojanstvo. Kako su Rusi Patrijarku postigli. Njegova vlast, nezavisnost i zasluge.

POGLAVJE I.

Uzpostavljenje Sinode. — §. I. — Kada, zašto i kako je Petar I. ustanovio Sinodu. — §. II. — Po smrti zadnjega Patrijarke Hadrijana tko je upravljao ruskom crkvom i kakav je bio njezin sustav. Petar I. i dostojanstvenici ruskog klera na ruševinah ruske patrijaršije. — §. III. — Ruska svetovlada prije Petra I. reforme. Theophan Prokopović drugi reformator ruske crkve.

POGLAVJE II.

Je li kanonično uzpostavljenje Sinode? — §. I. — Komu je Isus povjerio upravu crkve? Nauk grčko-iztočne crkve o tom. Petar I. i ova vlast. — §. II. — Petar I. javlja iztočnim Patrijarkam da je ustanovio Sinodu i pita njihovu potvrdu. Zašto je on ovo uradio? — Postupanje Grka i Bugarâ napram carigr. Patrijarki u borbi za nezavisnost svoje crkve.

Digitized by Google

POGLAVJE III.

Vlast i članovi Sinode. — §. I. Što je u sebi Sinoda? Tko je po pravu njezin član? — Biskup kao član Sinode razlikuje li se od prosta misnika? — §. II. — U kom smislu dolazi naziv „praviteljstvujuća Sinoda“? Kada je ti naslov dobila. Težko je po sudu Protestanta robstvo crkve.

POGLAVJE IV.

Car je a ne Sinoda po nauku ruskih Katekizma vrhovni glavar njihove crkve. — §. I. — Što je i kako je mislio Petar I. o crkvenoj jurisdikciji. U kojoj je cieni monake držao. Ukaz odnoseći se na reformu istih, gdje im stroge i podle naredbe daje. Ugled ruskoga klera. — §. II. — Najautentičniji ruski Katekizmi što uče o carevoj vlasti? — Toliko su cari bili osvjedočeni o svojoj vlasti da jedan njizih hoće liturgiju da čati.

A. Katekizam Theophana Prokopovića.

B. Katekizam Platona Levehina Moskovskog Metropolite.

C. Katekizam preosvještenog Philareta. Moskovskog Metropolite.

POGLAVJE V.

Biskupi nam isti i liturgične knjige tvrde i priznaju cara za vrhovnog glavara crkve. — §. I. — Prisega biskupâ pri njihovom posvećenju u kojoj jasno izpovjedaju da im je car vrhovni glavar njihove crkve. Tko izabire biskupe? Ob ovom sud njekog evangjelskog glasila. — §. II. — Formula ekskomunikacije što je i što uči? Katarina II. kao

Digitized by Google

„glava ruske crkve“ podučaje *prijatelja* Voltaira u pitanju krštenja. Ekonomično stanje crkve i klera. Pečat svete izpoviedi u nekih slučajevih može se odati. — §. III. — Prisega članova presvete Sinode, u kojoj izpoviedaju da im je car sam vrhovni glavar.

POGLAVJE VI.

Istu nam stvar ruski biskupi praktično priznaju. — §. — Duhovni Reglament i naredba Petra I. gdje im naredjuje koliko imadu presv. Sinodi podložni biti. Njihova zavisnost od Sinode. Sloboda štampe.

D O D A T A K.

Tolerancija i pravoslavje u grčko iztočnoj Crkvi.

Digitized by Google

Digitized by Google

Errata-Corrige.

Osim nekih omanjih pogrešaka koje su se pri tiskanju podkrale, osobito u jednoj francezkoj opazci, i koje će čitatelji bit sami izpravili, molimo da se izprave i sliedeće:

Str.	11	tako je	— čitaj:	tako da je
„	21	Kollegii imen	— „	Kollegii bit imen
„	22	jesu se li	— „	jesu li se
„	23	podre	— „	prodre
„	26	krvopilićem	— „	krvopilicom
„	29	pače velim da je pravo	— „	pače velim vrstnije i savršenije izim da je pravo i t. d.
„	32	nije Petrova	— „	nije no Petrova

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

102

3558-1750-B

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BX 491 Miolin
.M7 Ruska Sinoda

BINDERY APR 3 1967

SWIFT LIBRARY

BX 491 Miolin
.M7 Ruska Sinoda

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

BOUND BY

Digitized by Google

BX491.M7 c.1
Ruska Sinoda ili Sustav ruske crkve
090 255 653
UNIVERSITY OF CHICAGO

Digitized by Google